

07. 08. 2018.
Nr. 32 (1038)

JURISTA VĀRDS
Una lex — una iustitia omnibus

Par būtiskākajām
izmaiņām, ko ievieš
Maksātnespējas likuma
grozījumi

Bēgļu tiesības
uz ģimenes locekļu
atkalapvienošanu

Ingrīda Labucka

Maksātnespējas un bankrota procesa administrēšana ES Tiesas skatījumā

Nedēļraksts "Jurista Vārds"
 Reģistrācijas apliecība Nr. 1148
 Iznāk otrdienās

**"Jurista Vārds" ir forums
 brīvai un kritiskai juristu un
 tiesībspolitikas veidotāju diskusijai
 nolūkā veicināt Latvijas tiesiskās
 sistēmas attīstību.**

Ārštata autoru publikācijas nepauž
 redakcijas viedokli. Par faktu pareizību
 atbild rakstu autori.

**"Jurista Vārdā" ievietoto rakstu
 pārpublicēšana iespējama
 tikai ar redakcijas rakstisku atļauju.
 Citēšanas gadījumā atsauce
 uz "Jurista Vārdu" obligāta.**

Redakcija

Dina Gailīte, galvenā redaktore
 Sannija Matule, galvenās
 redaktora vietniece
 Leonards Pāvils, informācijas un
 judikatūras redaktors
 Vija Kalniņa, tieslietu redaktore
 Āris Kakstāns, tieslietu redaktors
 Baiba Krauze-Krūze, literārā
 redaktore, redakcijas administratore
 Dita Pence, māksliniece,
 datormaketētāja

Kontakti

Bruņinieku iela 36-12, Rīga LV-1011
 tālrunis: 67310680
 e-pasts: juristavards@lv.lv

Izdevējs

VSIA "Latvijas Vēstnesis"

Iespiests

SIA "IBC Print Baltic",
 Kleistu iela 11/1-36, Rīga LV-1067
 Tirāža – 1200 eksemplāru

**Klientu servisa bezmaksas tālrunis
 80006000** (darba dienās no 9 līdz 17)

Sludinājumi un reklāma

"Jurista Vārdā"
 "Latvijas Vēstneša" Klientu centrā,
 Bruņinieku ielā 53, Rīgā LV-1011
 tālrunis: 67898741, 67898732

Vāka foto:

Boriss Kolesņikovs

Žurnāls pieejams arī internetā:

juristavards.lv

Tikumība un dzīve

Dina Gailīte

Pirms pāris gadiem Saeima, grozot Izglītības likuma 14. pantu, uzdeva Ministru kabinetam noteikt izglītojamo audzināšanas valstiskās un tikumiskās vadlīnijas. Plašākā sabiedrībā šī norma guva "tikumības grozījumu" vārdu. Neilgi pēc tam ar dažādu nevalstisko organizāciju līdzdalību (un asām domstarpībām) tapa valdības noteikumi,¹ kas citastarp nosaka "kārtību, kādā izvērtējama informācijas, tajā skaitā mācību līdzekļu un materiālu, kā arī mācību un audzināšanas metožu atbilstība izglītojamā tikumiskās attīstības nodrošināšanai, kā arī šīs izvērtēšanas kritērijus". Kritiķu vidū šīs normas tiek dēvētas par "cenzūras noteikumiem".

Ar iepriekšminēto it kā šķietami nesaistīta ir jaunākā statistika par HIV/AIDS epidēmiju Latvijā. Izrādās, šīs slimības izplatības ziņā esam līderos ne vien Eiropas Savienībā, bet visā Eiropas kontinentā. Mūsu valstī jaunatklāto HIV gadījumu skaits ir vismaz 3,5 reizes augstāks nekā vidēji ES, bet vēl bīstamākajā AIDS stadijā infekcija tiek konstatēta pat astoņas reizes biežāk nekā citās ES valstīs.² 2017. gadā atklāts 371 jauns HIV gadījums, bet AIDS stadija – 118 reizes. Kopumā pagājušajā gadā Latvijā bija zināmi 7343 HIV/AIDS slimnieki,³ bet neatklāto gadījumu skaits nav nojaušams. Ja ar šo baismīgo statistiku nepietiek, jānorāda, ka starp jaunatklātajiem HIV/AIDS gadījumiem gandrīz 10 procentus veido jaunieši vecumā no 13 līdz 25 gadiem.

Kaut arī joprojām ir riska grupas, kuras HIV/AIDS apdraud visvairāk (narkomāni, ieslodzītie, prostitūcijā iesaistītie), tomēr no saslimšanas nav pasargāts neviens, lai cik izplatīti nebūtu priekšstati – "mani tas neskar". Sen aiz kalniem arī tie laiki, kad HIV/AIDS izplatījās galvenokārt homoseksuālu personu vidū. Šobrīd tieši heteroseksuāli kontakti ir galvenais inficēšanās veids.⁴

Ko veselības aizsardzības speciālisti var darīt, lai apturētu nāvējošo epidēmiju? Līdzās laicīgai diagnostikai, ārstēšanai un profilaksei visos priekšlikumos tiek nepārtraukti runāts par sabiedrības izglītošanu kā vienīgo patiesi efektīvo HIV/AIDS ierobežojošo pasākumu. Arī valdības rīcības plānā 2018.–2020. gadam kā viens no HIV/AIDS nenormālās izplatības Latvijā iemesliem minētas "nepietiekamas zināšanas pusaudžiem, jauniešiem, kā arī pieaugušajiem reprodūktīvā vecumā par HIV/AIDS profilakses jautājumiem", bet kā pirmais nepieciešamās rīcības virziens norādīta "sabiedrības informēšanas kampaņa par seksuālo un reprodūktīvo veselību, tai skaitā HIV un STI profilaksi".⁵

Šeit atgriežamies pie Izglītības likuma "tikumības grozījumiem". Pēc to pieņemšanas, baidoties no "tikumības sargu" sūdzībām, pedagogu vidū vēl vairāk sarūkusi vēlme un drosme ar saviem audzēkņiem runāt par seksuālo veselību, savukārt skolas bieži vien liedz uzstāšanās iespējas nevalstiskajām organizācijām, kas būtu ar mieru jauniešu auditorijās runāt par šīm "kuteligajām" tēmām, pret kurām pedagogu un ģimenes lokā bieži vien ir nepārvarami aizspriedumi un trūkst arī nepieciešamo zināšanu. Daudzi veselības speciālisti seksuālās veselības pasliktināšanos jauniešu vidū tiešā veidā saista ar strauji sarūkošo veselības izglītības līmeni skolās.

Tādējādi šis ir gadījums, kad tiesību normas pieņemšana radījusi un noteikti vēl radīs daudz plašākas (un negatīvākas) sekas, nekā sākotnēji prognozēts. Statistika rāda, ka Latvijas jaunieši dzimumdzīvi uzsāk vidēji 17 gadu vecumā,⁶ un viņiem pilnīgi noteikti ir tiesības zināt, kā palikt dzīviem un veseliem.

1 MK 2016. gada 15. jūlija noteikumi Nr. 480 "Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas un informācijas, mācību līdzekļu, materiālu un mācību un audzināšanas metožu izvērtēšanas kārtība".

2 MK 2017. gada 31. oktobra rīkojums Nr. 630 "Par HIV infekcijas, seksuālās transmisijas infekciju, B un C hepatīta izplatības ierobežošanas rīcības plānu 2018.–2020. gadam".

3 Slimību profilakses un kontroles centra statistika. Pieejama: <https://www.spkc.gov.lv/lv/statistika-un-petijumi/infekcijas-slimibas/datu-vizualizacija/hivaidis>

4 Turpat.

5 MK 2017. gada 31. oktobra rīkojums Nr. 630 "Par HIV infekcijas, seksuālās transmisijas infekciju, B un C hepatīta izplatības ierobežošanas rīcības plānu 2018.–2020. gadam".

6 Zandas Ākules un Gedeona Rihtera 2016. gada pētījums.

Foto: Boriss Kolesņikovs

11

Olavs Cers:

legūstot iespēju strīdu pēc būtības atrisināt maksātnespējas lietas ietvaros, kreditors vienlaikus zaudē iespēju pretendēt uz kasācijas instances tiesas izvērtējumu prasības kārtības lietā.

Foto: Boriss Kolesņikovs

15

Inga Vilcāne:

Negodprātīga rīcība no trešo valstu pilsoņu puses nevar būt par pamatu, lai atteiktu un novēlotu rīcību, izskatot bēgļu ģimeņu pieteikumus par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanos.

ZIŅAS

4

TIESĪBU POLITIKA

5

Par vienlīdzības principu, paredzot īpašu atbalstu specializētajām audžuģimenēm

SKAIDROJUMI. VIEDOKĻI

6

Ingrīda Labucka
Maksātnespējas un bankrota procesa administrēšanas problēmas Eiropas Savienības Tiesas skatījumā

11

Olavs Cers
Par būtiskākajām izmaiņām, ko ievieš Maksātnespējas likuma grozījumi

15

Inga Vilcāne

Bēgļu tiesības uz ģimenes locekļu atkalapvienošanos

CITU PIEREDZE

19

Konstitucionālo tiesību norises ārvalstīs

INFORMĀCIJA

10

Izsludināts atklāts konkurss uz Eiropas Savienības Vispārējās tiesas tiesneša amatu

JURIDISKĀ LITERATŪRA

29

Dina Gailīte
Telegramma Kirhenšteinam un Andreja Upīša testaments

TIESĪBU PRAKSE

32

Vija Kalniņa

Ministrs nevar atcelt pašvaldības izdotu aktu, ar kuru aizskartas deputāta subjektīvās tiesības

JURIDISKĀ DARBA TIRGUS /

JAUNAIS JURISTS

34

Anna Patrīcija Mālere

JURISTS UN KULTŪRA

35

Ineta Ziemele

Baltu nepieradinātās dvēseles

Saskaņā ar tieslietu ministra rīkojumu Uzņēmumu reģistra galvenajai valsts notārei Gunai Paiderei no 2018. gada 1. augusta ir pagarināts pilnvaru termiņš vēl uz pieciem gadiem.

Patērētāju tiesību aizsardzības centrs aprēķinājis, ka 2017. gadā parādu atgūšanai ārpusstiesas procesā ir nodotas 329 475 lietas 868,108 miljonus eiro apmērā, kas ir par 25 % lietu mazāk nekā iepriekš.

Jūlija izskaņā no 66 prokurora amata pretendentiem vispārējo zināšanu testu nav nokārtojušas 33 personas jeb puse. Otrajā kārtā padziļināti tiks vērtētas sekmīgo pretendentu juridiskās zināšanas.

Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde rosinājusi grozījumus Ministru kabineta noteikumos, plānojot, ka no 2019. gada Latvijas iedzīvotāji varētu saņemt Eiropas Savienībā derīgu ceļošanas dokumentu ar divreiz garāku derīguma termiņu, tas ir, 10 gadi, un plašāku pielietojumu.

Tiesībsargs aicina uz semināriem pedagogus

Tiesībsarga ieskatā, tiesību normu mērķi ir jāskaidro jau skolā un skolēnam saprotamā valodā, tostarp ir nepieciešams pilnveidot vidusskolēnu vēlēšanu pratību. Tādēļ 2018. gada prioritāšu klāstā tiesībsargs ir iekļāvis vēlēšanu pratības izpēti jauniešu vidū un pedagogu izglītošanu šajā jautājumā, aicinot skolotājus, jo īpaši sociālo zinību, vēstures un politikas un tiesību pedagogus, pieteikties dalībai semināros reģionālajās augstskolās.

Semināri tiks rīkoti laika posmā no 2018. gada 20. līdz 30. augustam, un tie norisināsies ne tikai Rīgā, bet arī dažādos Latvijas reģionos, tostarp Rēzeknē, Valmierā, Talsos, Jēkabpilī un Liepājā. Katrā no semināriem ir aicināti uzstāties trīs lektori, un starp programmā pieteiktajiem ir tādi vārdi, kuri nav sveši arī "Jurista Vārda" lasītājiem, piemēram, Ineta Ziemele, Sanita Osipova, Egils Levits, Jānis Pleps, Arvids Dravnieks u.c.

Interesenti aicināti semināram pieteikties līdz 2018. gada 15. augustam, aizpildot dalības anketu vietnē <https://ej.uz/velesanu-pratiba>. Pasākumu norises programma pieejama tiesībsarga mājaslapā (tiesibsargs.lv), bet papildu informāciju var saņemt, rakstot uz e-pastu velesanu.pratiba@tiesibsargs.lv vai zvanot pa tālruni 67201415.

Izsludināta iedzīvotāju aptauja par banku pakalpojumu izmantošanu

Konkurences padome aicina iedzīvotājus aptaujā izteikt viedokli par faktoriem, kas ietekmē izvēli mainīt banku. Aptauja noris tirgus uzraudzības ietvaros, kuras mērķis ir izpētīt banku klientu mobilitāti Latvijā.

Uzraudzība sāka, jo Latvijā arvien vairāk novērojamas izmaiņas gan tirgus struktūrā, gan arī banku sniegto pakalpojumu klāstā. Bankas klientu piesaistei mēdz sasaitēt vienu pakalpojumu ar citiem, piemēram, lai saņemtu hipotekāro kredītu, klientam ir jāpārkrēdīt arī citas īstermiņa saistības uz konkrēto banku, kas savukārt ierobežo klientu mobilitāti izmantot citu banku pakalpojumus. Arī Eiropas Komisija atzinusi, ka banku sektora neaurspīdīguma un grūti salīdzināmo pakalpojumu specifikas dēļ ir būtiski pētīt banku klientu mobilitāti.

Konkurences padome lūdz aizpildīt aptaujas anketu līdz 20. augustam, sniedzot informāciju no privātpersonu, nevis juridisku personu skatpunkta. Aptauja ir anonīma, un visas atbildes tiks izmantotas apkopotā veidā. Tās aptuvenais aizpildīšanas ilgums – līdz piecām minūtēm.

Saite uz aptauju: <https://goo.gl/rk694G>

Var pieteikties vakancei Organizētās noziedzības un citu nozaru specializētajā prokuratūrā

Latvijas Republikas Prokuratūra informē, ka tiek plānots aizpildīt Organizētās noziedzības un citu nozaru specializētās prokuratūras prokurora amata vakanci. Personas, kuras atbilst Prokuratūras likuma 34. panta otrajā daļā noteiktajām prasībām un vēlas pretendēt uz šo amatu, tiek aicinātas līdz 2018. gada 15. augustam Prokuratūrai nosūtīt pieteikuma vēstuli, to adresējot: Latvijas Republikas Prokuratūrai, Kalpaka bulvārī 6, Rīgā.

Informē par pārbaudēm administratoru prakses vietās

Jūlija beigās notika Maksātnespējas kontroles dienesta (MKD) rīkotais informatīvais pasākums maksātnespējas procesa administratoriem, kurā iestādes speciālisti informēja par prakses vietās veiktajās pārbaudēs konstatēto un aktuālajām sūdzībām par administratora rīcību. Savukārt Datu valsts inspekcija informēja par būtiskākajām izmaiņām personas datu apstrādē.

Kā zināms, no 2017. gada 1. jūlija papildus esošajiem administratoru uzraudzības līdzekļiem MKD sāka veikt pārbaudes administratoru prakses vietās. Atbilstoši tajās konstatētajam 2018. gada pirmajā pusgadā sagatavoti 37 pārbaudes ziņojumi, no kuriem seši ar pozitīvu atzinumu, ar iebildumiem – vairāk nekā 20, savukārt ar negatīvu atzinumu – septiņi.

MKD informē, ka 2018. gadā ir palielināts visu veidu pārbažu skaits, pastiprināti pievērst uzmanību pēc izsoles procedūras veicamo darbību apjomam, izmaksu atbilstībai procesa likumīgas un efektīvas norises nodrošināšanā, kā arī administratora pilnvaroto personu un pieaicināto speciālistu veicamo darbību apjomam.

Nemot vērā pārbaudes ziņojumos konstatēto, ka pārkāpumi ir ietekmējuši efektīvu un likumīgu procesa norisi, ir pieņemti pieci lēmumi, kuros administratora rīcībā ir atzīti normatīvo aktu pārkāpumi. Savukārt, konstatējot, ka pārkāpumi ir būtiski ietekmējuši efektīvu un likumīgu procesa norisi, tiesā iesniegti seši pieteikumi par administratora atcelšanu.

Kopumā par 2018. gada pirmo pusgadu saņemtas 73 sūdzības, pieņemti 56 lēmumi, no kuriem 21 gadījumā atzīti pārkāpumi administratora rīcībā.

Ziņu avoti:
Tiesībsarga birojs, Konkurences padome,
Prokuratūra, MKD

Par vienlīdzības principu, paredzot īpašu atbalstu specializētajām audžuģimenēm

Atbilde uz biedrības “Oranžais stars” valdes locekles Ingas Baļes 2018. gada 3. jūlija atklāto vēstuli,¹ kurā tiesībsargam tika adresēts lūgums sniegt skaidrojumu diskriminācijas aizlieguma kontekstā par normatīvo aktu grozījumiem saistībā ar iedzīvotāju atbalstu specializētajām audžuģimenēm.

Cienītā I. Baļes kundze!

Šā gada 3. jūlija atklātajā vēstulē biedrības “Oranžais stars” vārdā lūdzāt tiesībsargu paskaidrot, vai pieņemtais normatīvais regulējums, kas specializētajām audžuģimenēm, kuras uzņemas bērnus ar invaliditāti un smagiem funkcionāliem traucējumiem, paredz palielinātu finansējumu, ir vai nav diskriminējošs attiecībā pret ģimenēm, kuras savus bērnus ar invaliditāti un smagiem funkcionāliem traucējumiem aprūpē pašas.

Diskriminācijas aizliegums noteikts vairākos Latvijai saistošos starptautiskajos² un nacionālajos tiesību aktos. Latvijas Republikas Satversmes 91. pants noteic: “Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.” Par diskrimināciju tiek uzskatīta atšķirīga, mazāk labvēlīga attieksme pret personu vai personu grupu, balstoties uz kādu aizliegtu kritēriju: rasi, dzimumu, vecumu, valodu, reliģisko, politisko vai citu pārliecību, nacionālo vai etnisko piederību, sociālo izcelsanos, mantisko stāvokli, dzimšanas vai citiem apstākļiem, ja šādi attieksmei nav likumīga mērķa un objektīva, demokrātiskā sabiedrībā nepieciešama pamata. Atšķirīgā attieksme pret ģimenēm un specializētajām audžuģimenēm nav balstīta uz kādu no kritērijiem, kas iekļauti diskriminācijas aizliegumā, tāpēc nav pamata to uzskatīt par diskrimināciju un situācija ir jāaplūko no vienlīdzības principa aspekta.

Audžuģimene par atlīdzību sniedz ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu bērniem, kuri palikuši bez vecāku gādības. Audžuģimenei nav pienākuma uzturēt bērnu par saviem līdzekļiem un nav pienākuma bez atlīdzības aprūpēt bērnu.

Vienlīdzības princips nozīmē, ka vienādos faktiskajos un tiesiskajos apstākļos izturēšanās ir jābūt vienādi, savukārt atšķirīgos apstākļos izturēšanās ir jābūt atšķirīgai.³

Konkrētajā gadījumā audžuģimenes un ģimenes, kas aprūpē bērnus ar invaliditāti un smagiem funkcionāliem traucējumiem, ir vienādos vai līdzīgos faktiskajos apstākļos (bērnu nevar atstāt bez pieskatīšanas, bērns ir jāpaēdina atbilstoši viņa

specifiskajām vajadzībām, jānodrošina pielāgota dzīvesvieta, higiēnas preces, apģērbs, apavi, medicīniskā aprūpe un rehabilitācija u.tml.), bet būtiski atšķirīgos tiesiskajos apstākļos.

Vecāki ir savu bērnu dabiskie aizbildņi. Vecākiem ir no aizgādības tiesībām izrietošs pienākums rūpēties par bērnu, uzraudzīt un aprūpēt bērnu. Bērna aprūpe ietver viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu.

Audžuģimene par atlīdzību sniedz ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu bērniem, kuri palikuši bez vecāku gādības. Audžuģimenei nav pienākuma uzturēt bērnu par saviem līdzekļiem un nav pienākuma bez atlīdzības aprūpēt bērnu.

Ņemot vērā, ka vecāki, kuri aprūpē savus bērnus ar invaliditāti un smagiem funkcionāliem traucējumiem, un specializētās audžuģimenes, kuras aprūpē bērnus ar invaliditāti un smagiem funkcionāliem traucējumiem, atrodas atšķirīgos tiesiskajos apstākļos, vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret šīm abām bērnu aprūpētāju grupām.

Ministru kabinets ir apstiprinājis koncepciju “Par adopcijas un ārpusģimenes aprūpes sistēmu pilnveidošanu”⁴ un Pamatnostādnes sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.–2020. gadam⁵ (turpmāk – Pamatnostādnes).

Pamatnostādnēs attiecībā uz audžuģimenēm identificētas tādas problēmas kā nepietiekami attīstīti aprūpes ģimeniskā vidē (aizbildņi, audžuģimenes) pakalpojumi, kas bieži vien ir iemesls bez vecāku gādības palikuša bērna nonākšanai aprūpes institūcijā un nepietiekams finansiālais atbalsts aizbildņiem un audžuģimenēm aprūpēt ņemtā bērna pamatvajadzību nodrošināšanai.

Lai risinātu minētās problēmas, Pamatnostādnes paredz vairākus uzdevumus, tostarp nepieciešamību izvērtēt sociālo garantiju nodrošināšanu un nepieciešamību izveidot profesionālo audžuģimeņu institūciju.

Atbilstoši politikas plānošanas dokumentiem šā gada 1. jūlijā stājās spēkā regulējums, kas ievieš specializētās audžuģimenes un paredz tām lielāku finansiālo atbalstu. Audžuģimenes bērnam ar smagiem funkcionāliem traucējumiem atlīdzība par pienākumu pildīšanu neatkarīgi no ievietoto bērnu skaita ir 860 eiro mēnesī, taču vienlaikus ir noteikti stingri kritēriji kļūšanai par specializēto audžuģimeni – vismaz vienam laulātajam (personai) ir jābūt vismaz 12 mēnešus ilgai personīgajai vai profesionālajai pieredzei darbā ar bērniem ar smagiem funkcionāliem traucējumiem. Tas ierobežo personu loku, un par specializēto audžuģimeni var kļūt bērnu ar smagiem funkcionāliem traucējumiem vecāki vai personas, kas strādājušas sociālās aprūpes un rehabilitācijas jomā. Turklāt audžuģimenes ir pakļautas stingrai uzraudzībai un tām regulāri jāapgūst noteikta apmācību programma.

Tiesībsargs pilnībā pievienojas Jūsu vēstulē paustajam, ka jārada jauni pakalpojumi ģimenēm, kuras aprūpē bērnus ar invaliditāti un smagiem funkcionāliem traucējumiem, un pakalpojumiem jābūt pietiekamā apmērā un kvalitatīviem. Pakalpojumu trūkums vienlīdz skar gan ģimenes, kas aprūpē savus bērnus, gan audžuģimenes un var būt par cēloni bērnu nonākšanai vai palikšanai ilgstošas aprūpes institūcijās.

Vienlaikus vēlos akcentēt, lai bērnu ar invaliditāti tiesības dzīvot ģimenē tiktu īstenotas pilnvērtīgi un efektīvi, tai ir jābūt visas valdības un pašvaldību kopējai prioritātei.

2018. gada 20. jūlijā

Ar cieņu
tiesībsarga vietniece **I. Piļāne**

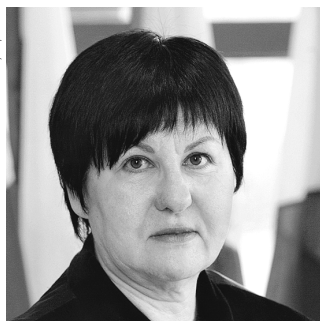
¹ Sk.: http://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/legacy/oranzaisstars_vestule_1532512859.pdf

² Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 1., 2. pantā; ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 2. un 26. pantā; Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 14. pantā; Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 21. pantā.

³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīgā: Latvijas Vēstnesis, 2011, 89. lpp.

⁴ Ministru kabineta 2015. gada 9. marta rīkojums Nr. 114 “Par koncepciju “Par adopcijas un ārpusģimenes aprūpes sistēmu pilnveidošanu””.

⁵ Ministru kabineta 2013. gada 4. decembra rīkojums Nr. 589 “Par Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādnēm 2014.–2020. gadam”.

Ingrida Labucka

Eiropas Savienības Tiesas Vispārējās tiesas tiesnese

Maksātnespējas un bankrota procesa administrēšanas problēmas Eiropas Savienības Tiesas skatījumā

Pēc Eiropas Komisijas aplēsēm, pašreiz Eiropas Savienībā (turpmāk – ES) puse no uzņēmumiem izdzīvo mazāk par pieciem gadiem. Kopš ekonomikas krīzes kulminācijas 2009. gadā ir pieaudzis komercsabiedrību maksātnespējas gadījumu skaits, un tas joprojām ir liels, lai gan šķiet, ka pašlaik šī tendence ir mainījusies. Vairākās dalībvalstīs ir vērojama arī tendence pastāvētspējīgus uzņēmumus, kas nonākuši finansiālās grūtībās, virzīt uz likvidāciju, nevis agrīnu pārstrukturēšanu. Tiek lēsts, ka ES ik gadu 200 000 (jeb ik dienu 600) uzņēmumu tiek likvidēti bankrota dēļ un tas izraisa 1,7 miljonu darba vietu zaudēšanu. Katrs ceturtais no tiem ir pārrobežu maksātnespējas gadījums, proti, gadījums, kad ir iesaistīti kreditori un parādnieki no vairākām ES dalībvalstīm. Šī tendence īpaši ir novērojama nelielās valstīs, tādējādi tiešā veidā attiecas arī uz mums.

Dalībvalstu pārstrukturēšanas un maksātnespējas regulējumu kvalitāte tieši ietekmē kreditoru naudas līdzekļu atgūšanas rādītājus. Pasaules Bankas dati liecina, ka ES naudas līdzekļu atgūšanas rādītāju diapazons sniedzas no 30 % Horvātijā un Rumānijā līdz 90 % Beļģijā un Somijā. Naudas līdzekļu atgūšanas rādītāji augstāki ir to valstu ekonomikās, kurās pārstrukturēšana ir visplašāk izplatītais maksātnespējas process. Šādos gadījumos ir sagaidāms, ka kreditori atgūst vidēji 83 % no saviem prasījumiem, savukārt likvidācijas procedūrās vidējais rādītājs ir 57 %.

Jāatzīmē, ka laika gaitā Eiropā ir ievērojami mainījusies arī filozofija uzņēmumu maksātnespējas gadījumos. No sodīšanas esam nonākuši līdz aktīvu saglabāšanai. Ļoti ilgu laiku tika uzskatīts, ka bankrotējošs uzņēmējs ir vai nu krāpnieks, vai muļķis, kuru ir jāsoda. Pats bū-

tiskākais bija atmaksāt parādu, līdz ar to uzņēmumu likvidācija bija visierastākais risinājums. Īpaši tas bija novērojams katolīticīgajā Dienvidēiropā, kur pats svarīgākais bija nosargāt kapitālu un turēt dotu vārdu.

Turpretī ASV ietekmē protestantu valstīs augstāk vērtēja sabiedrības intereses un tiesības kļūdīties. No ekonomiskā skatpunkta viena uzņēmuma bankrots var izraisīt ķēdes reakciju. Lai no tā izvairītos, likumdevējs ieviesa jaunas procedūras, kas vērstas uz uzņēmuma darbības saglabāšanu. Šīs atšķirības starp dažādām procedūrām nav tikai terminoloģiska rakstura vien.

Maksātnespējas process aptver plašu pasākumu loku – agrīnu iejaukšanos, pirms komercsabiedrība nonāk lielās grūtībās, laikus veiktu pārstrukturēšanu, lai nodrošinātu, ka tiek saglabāti pastāvētspējīgi uzņēmumi, aktīvu likvidāciju, kad komercsabiedrības citādi nevar tikt glābtas, un, visbeidzot, tā dēvētās otrās iespējas došanu godīgiem uzņēmējiem, dzēšot parādsaistību. Labi funkcionējošs maksātnespējas regulējums, kas reglamentē šos pasākumus, ir labas komercdarbības vides būtiska sastāvdaļa, kas atbalsta tirdzniecību un ieguldījumus, palīdz radīt un saglabāt darba vietas, tautsaimniecībām vieglāk absorbēt ekonomikas satricinājumus, kas savukārt rada ienākumus nenesošus aizdevumus un bezdarba pieaugumu.

Šī doma atspoguļojas arī jaunākajā Komisijas direktīvas priekšlikumā,¹ kuras pamatidejas ir otrās iespējas došana uzņēmumam, darba vietu saglabāšana un parādu pārstrukturēšana, lai atmaksātu tos nākotnē.

Bez šaubām, šis maksātnespējas process veiksmīgi var tikt īstenots tikai ar nosacījumu, ka procesā iesaistītās personas sniedz noteiktas garantijas. Administratoriem un uzraugošajām personām, kuras ir procesa centrā, uzturot saikni starp tiesu, kreditoriem un maksātnespējīgo

1 COM(2016) 723 final dokuments.

parādnieku, ir jāpiemēro augsti profesionalitātes, kvalifikācijas un ētikas standarti. To ievērošana savukārt jāpārlauj stingrai tiesas kontrolei.

Autore vēlas pievērsties būtiskākajiem problēmjuautājumiem maksātspējas procesu administrācijas jomā, nevis analizējot nesenu Latvijā veiktās reformas, bet drīzāk paraugoties uz šiem jautājumiem no ES skatpunkta. Tādējādi tiks aplūkoti trīs galvenie aspekti: pastāvošais ES regulējums maksātspējas jomā, citu Eiropas valstu regulējumi, kā arī pārmaiņas, kuras maksātspējas jomā viesīs topošā ES direktīva.

I. Pastāvošās ES tiesības

Maksātspējas procesu administrācija ir relatīvi jauna, ierobežota un drīzāk nebūtiska joma ES tiesībās, ko uzskatāmi apliecina arī tas, ka šajā jomā pieņemts vien pārdesmit Eiropas Savienības Tiesas spriedumu.

Padomes Regula 1346/2000 par maksātspējas procedūrām

Līdz ar Amsterdamas līguma spēkā stāšanos 1999. gadā un Brīvības, drošības un tiesiskuma telpas izveidi tā laika Eiropas Kopienai tika piešķirta kompetence starptautisko privāttiesību jomā. Tika pieņemts pirmais tiesību akts maksātspējas jomā, proti, Padomes Regula 1346/2000 par maksātspējas procedūrām, kas bija tiesiskās sadarbības civillietās instruments.

ES likumdevējs uzskatīja: lai nodrošinātu veiksmīgu iekšējā tirgus funkcionēšanu, bija nepieciešams, lai pārrobežu maksātspējas procedūras noritētu efektīvi, jo uzņēmumi arvien biežāk darbojas pārrobežu apstākļos un ES tiesības arvien vairāk ietekmēja to darbību. Šajos apstākļos likumdevējs uzskatīja, ka pareizas iekšējā tirgus darbības labad ir jāizvairās no pušu stimulēšanas pārvietot aktīvus vai tiesvedību no vienas dalībvalsts uz citu nolūkā iegūt labvēlīgāku tiesisko statusu, kaitējot kreditoru kopuma interesēm. Citiem vārdiem, likumdevējs vēlējās ierobežot iespēju izvēlēties labvēlīgāko tiesu jeb tā dēvēto *forum shopping*.

Pārrobežu maksātspējas gadījumos tiek noteikts, kuras valsts tiesai ir kompetence un kuras valsts tiesību normas ir piemērojamas, kā arī to, kādos apstākļos lēmumi, kas pieņemti vienā ES dalībvalstī, tiek atzīti un izpildīti citā ES dalībvalstī.

Taču jāuzsver, ka šī regula neveic maksātspējas procedūru harmonizāciju. Paši būtiskākie jautājumi, proti, noteikt atbildīgās iestādes, piemērojamās procedūras (tiesiskās aizsardzības process, uzņēmumu darbības atjaunošana vai likvidēšana) un piemērojamās normas (tai skaitā tās, kas nosaka kreditoru prasību apmierināšanas secību) joprojām paliek katras dalībvalsts kompetencē.

Šis apstāklis izskaidro, kādēļ starp dalībvalstīm pastāv lielas atšķirības maksātspējas procedūru materiālajās tiesībās tieši attiecībā uz maksātspējas procesa administratoru apmācību, iecelšanu, viņu pilnvarām un atbildību.

Lēmuma atzīšanas atteikuma iemesli: izpildītājvalsts sabiedriskā kārtība

Tomēr autore vēlas atzīmēt, ka šī regula var ietekmēt maksātspējas procedūru dalībvalstī gadījumos, kad ir jāpieņem lēmums par citā dalībvalstī sāktu procedūru atzīšanu vai pieņemto lēmumu izpildi.

Kā izriet no regulas 26. panta, ikviena dalībvalsts var atteikties atzīt citā dalībvalstī sāktas maksātspējas procedūras vai izpildīt nolēmumus, kas pieņemti saistībā ar šādām procedūrām, ja atzīšanas vai izpildīšanas sekas būtu nepārprotami pretrunā ar šīs valsts sabiedrisko kārtību, jo īpaši ar tās pamatprincipiem vai indivīda konstitucionālajām tiesībām un brīvībām.

Šī tiesību norma konkrēti tikusi piemērota Eiropas Savienības Tiesas (turpmāk – EST) *Eurofood* spriedumā lietā Nr. C-341/04, kurā tiesa atzina, ka dalībvalsts var atteikties atzīt citā dalībvalstī sāktu maksātspējas procedūru, ja nolēmums par procedūras sākšanu ir ticis taisīts, acīmredzami pārkāpjot personas, kuru ir skārusi šī procedūra, pamattiesības tikt uzklausītai.

Konkurences tiesības

Paralēli starptautiskajām privāttiesībām un regulai par maksātspējas procedūrām maksātspējas procesu administratoru darbību var ietekmēt arī ES materiālās tiesības, it īpaši konkurences tiesības.

Šajā ziņā autore vēlētos atsaukties uz ES komišāres konkurences jomā Margaretas Vestāģeres minēto piemēru konkurences tiesībām veltītā konferencē šī gada sākumā. Pēc aviokompānijas “Air Berlin” bankrota procesa administrators bija nolēmis pārdot šīs kompānijas meitasuzņēmumu “NIKI” Lufthansai. Tāds darījums nozīmētu, ka “Lufthansa” iegūtu monopolstāvokli daudzos maršrutos un ka pakalpojuma pircējiem nāktos maksāt vairāk. Kā konkurences noteikumu ievērošanas uzraugs Komisija nevar izvēlēties, kas glābs uzņēmumu no bankrota, tomēr tās pienākums ir pārliecināties, ka administrators piedāvājums nekaitēs konkurencei. Līdz ar to, kad administratori izskata, ko darīt ar bankrotējušiem uzņēmumiem, tiem ir jāņem vērā, kā viņu piedāvājums ietekmēs konkurenci tirgū. Neapšaubāmi, vislielāko cenu tie iegūtu, nodrošinot kādam uzņēmumam monopolstāvokli, taču tādā gadījumā, visticamāk, konkurences uzraugs šādu darījumu neapstiprinātu.

Tāpat nevar izslēgt, ka likvidējot kādu uzņēmumu vai pat pārdodot aktīvus par brīvā tirgus apstākļiem neatbilstošu cenu, maksātspējas jomā praktizējošais speciālists pārkāpj Līguma par Eiropas Savienības darbību 107. pantu, kas regulē valsts atbalstu. Šāds pārkāpums var radīt situāciju, ka darījums ir jāatceļ un dalībvalstij, kurā atrodas tiesa, kas uzrauga konkrēto administratoru, ir jāatgūst labums, kas ir nepamatoti piešķirts.

Rezumējot autore vēlas uzsvērt, ka, izņemot ļoti marginālus gadījumus, ES tiesības pašreiz ņem vērā vien maksātspējas procedūru starptautisko privāttiesību aspektu un vismaz pagaidām atstāj dalībvalstu ziņā noteikt maksātspējas procesiem un tajos iesaistītajām personām

piemērojamo tiesību normu saturu. Tieši tādēļ turpinājumā autore apskatīs citu Eiropas valstu piemērus.

II. Nacionālās tiesības

Kaut arī maksātnespējas procesā iesaistītajiem speciālistiem ir svarīgākā loma, ES valstu regulējumi, kas nosaka to apmācību, iecelšanu, pilnvaras, uzraudzību un atbildību, būtiski atšķiras. Tāpat jāatzīmē, ka profesijas reformas, kuras nesen veiktas vairākās valstīs, ir lielā mērā Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības bankas, Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautisko komercietību komisijas un Eiropas Maksātnespējas un restrukturizācijas profesionāļu asociācijas pētījumu iedvesmotas.

Maksātnespējas jomā iesaistīto profesionāļu apmācība un iecelšanas kārtība

Lai veiksmīgu pildītu savus pienākumus, administratoriem un uzraugošajām personām ir nepieciešama apmācība un specializēšanās ne tikai dažādās tiesību jomās, bet arī uzņēmumu vadībā (aktīvu novērtēšanā, uzņēmumu finansēšanas jautājumos). Nacionālajā līmenī rīkotai atklātai un neatkarīgai eksaminācijai ir fundamentāla nozīme pirms administratoru un uzraugošo personu iecelšanas un iekļaušanas reģistrā. Šo reģistru savukārt ir jāpārvalda neatkarīgai administratīvai iestādei, kas pakļauta administratīvās tiesas kontrolei. Katrā maksātnespējas lietā administrators ir jānozīmē tādējādi, lai nodrošinātu tā darbības objektivitāti un efektivitāti, kā arī lai izvairītos no interešu konfliktiem. Domājot par nozares tālāku attīstību Latvijā, noderīgas varētu būt citu valstu nesen veiktās reformas, jo īpaši tādos aspektos kā administratoriem un uzraugošajām personām nepieciešamās specializētās izglītības pieprasīšana, neatkarīgā atlase un uz objektīviem kritērijiem balstīta to iecelšana.

Maksātnespējas jomā iesaistīto profesionāļu darbības uzraudzība

Ievērojot administratoru un uzraugošo personu nozīmīgās funkcijas un pilnvaras, tie var leģitīmi un efektīvi darboties vien tad, ja to darbību pārrauga tiesas, kuru kompetencē ir pieņemt galīgos lēmumus gadījumos, kad tiek lemts par pilnīgu un neatgriezenisku uzņēmumu likvidēšanu. Daļā dalībvalstu ir specializētas tiesas vai tiesu palātas, vai arī specializēti tiesneši.

Tiesas kontrolei jābūt arī maksātnespējas procesa laikā. Pēc parādnieka lūguma noteiktu kategoriju kreditoriem, kā arī darbinieku pārstāvjiem jābūt iespējai paātrināta procesa ietvaros apstrīdēt noteiktu aktīvu likvidēšanu. Maksātnespējas procesam beidzoties, jāspēj apstrīdēt ne tikai administratoru operatīvos lēmumus, bet arī, piemēram, to atbildību, kas noteikta saskaņā ar piemērojamajām tiesību normām.

Tāpat autore vēlas minēt Šveices piemēru, kur likums ļauj kreditoriem piedalīties svarīgu lēmumu pie-

ņemšanā maksātnespējas procesa laikā. Piemēram, kreditori var noraidīt tiesas ieceltu administratoru, un tiem ir jāpiekrīt ar parādnieka aktīviem veiktajām darbībām procesa laikā. Viņiem ir tiesības piekļūt arī dokumentiem, kas attiecas uz maksātnespējas procesu, un tikt informētiem par katru procesa posmu. Visbeidzot, tiem ir tiesības apstrīdēt tieši tos skarošus lēmumus, kā, piemēram, tādus, kas apmierina cita kreditora prasījumus.

Maksātnespējas jomā iesaistīto profesionāļu atbildība

Nemot vērā lēmumu svarīgumu, administratori un uzraugošās personas jāpakļauj stingrai atbildībai un tādām sankcijām, kas attur no likumpārkāpumiem. Stabila un efektīva uzraudzība un disciplīna ir svarīga, lai radītu un spētu noturēt uzticību profesijas pārstāvju godīgumā un kompetencē. Šajā ziņā būtu jāsalīdzina reforma, kas veikta Apvienotajā Karalistē 2013. gadā, ar grozījumiem, kas pēdējos gados veikti Latvijā gan attiecībā uz maksātnespējas procesu, gan maksātnespējas administratoru profesiju.

Lai administratoru un uzraugošo personu uzraudzība būtu iedarbīga, ir nepieciešamas sankcijas. Disciplinārsodi ir jāpieņem neatkarīgām administratīvām iestādēm. Šo sodu vidū jābūt izslēgšanai no oficiālā reģistra, aizliegumam uz noteiktu laiku pildīt amata pienākumus, kā arī atkārtots kvalifikācijas eksāmens.

Lai sankcijas būtu pilnīgi iedarbīgas, jāparedz arī kriminālatbildība. Par pārkāpumiem profesionālajā darbībā būtu jāpiemēro ne tikai soda nauda, bet arī sodi ar brīvības atņemšanu nopietnākos gadījumos, tādējādi atspoguļojot nodarījuma ietekmi uz aktīvu vērtības samazināšanos, radīto bezdarbu un neiekasētajiem nodokļiem.

Ciktāl ir zināms, visās ES dalībvalstīs pastāv profesijai vai profesijas kopumam piemērojamā disciplinār- atbildība, tāpat kā vispārējā civiltiesiskā un krimināl- atbildība. Taču tikai Grieķijā šādiem nodarījumiem ir paredzēta īpaša nodaļa Krimināllikumā.

Attiecībā uz interešu konfliktiem, kas ir likumsakarīgi dažās, īpaši nelielās, valstīs, pastāv atšķirīgi risinājumi: sākotnējās pārbaudes, ko veic īpašas komisijas, kā tas ir Portugālē, kur maksātnespējas procesa administratoriem ir īpašs statuss. Šādas pārbaudes var veikt arī profesionāla organizācija, kā, piemēram, advokātu kolēģija Nīderlandē. Vai arī pārbaudēs pēc procesa noslēgšanās, kā, piemēram, Dānijā, kur tiesa veic administratoru atalgojuma uzraudzību.

Vēl risinājums ir iecelt administratoru no citas dalībvalsts, kas ES ir iespējams, atsaucoties uz Direktīvu 2005/36. Piemēram, Lietuvā bankas "Snoras" likvidēšanas procedūrā paralēli vietējam administratoram tika iecelts arī profesionālis no Apvienotās Karalistes.

Skaidrs, ka maksātnespējas procesos pastāv ne tikai ekonomiski un juridiski izaicinājumi. Neraugoties uz to, cik labs ir regulējums, juridiskas un ētikas dabas noteikumu ievērošanu ietekmē arī (pieejamie) resursi un iesaistīto personu vēlme to darīt. Topošā ES direktīva šajā jomā varētu ieviest zināmas pārmaiņas.

III. ES tiesības nākotnē

Runājot par maksātnespējas jomu, ir noteikti jāmin arī topošā ES direktīva, kuras priekšlikumu 2016. gada novembrī pieņēma Eiropas Komisija. Šā gada 4. jūnijā Padome izskatīja jaunāko direktīvas priekšlikuma projekta versiju.

Komisijas izstrādātais direktīvas priekšlikums

Pirmkārt, direktīvas mērķis ir palīdzēt uzņēmumiem turpināt darboties un saglabāt darba vietas, veicinot savlaicīgu trauksmes mehānismu attīstību, kas palīdzētu identificēt uzņēmumu grūtības, kā arī veicināt preventīvās darbības uzņēmumu restrukturizēšanai, lai izvairītos no maksātnespējas. Šajā jomā ir visvairāk darāmā, un, lai sasniegtu izvirzīto mērķi, būtiski faktori ir līdzekļu pieejamība grūtībās nonākušiem uzņēmumiem un stingri ierobežoti parādu iesaldēšanas termiņi. Komisijas piedāvājums ir līdzsvarots attiecībā pret kreditoriem, jo tas tāpat paredz optimālu restrukturizācijas plānu uzraudzību, kas dos labāku pārredzamību bankām un investoriem.

Otrkārt, Komisija vēlas dot otro iespēju godīgiem uzņēmējiem, kas ir nonākuši bankrota situācijā, piedāvājot tos pilnībā atbrīvot no parādu nastas, kā arī ierobežot periodu, kura laikā tiem liegts vadīt citu uzņēmumu, līdz trīs gadiem pēc bankrota. Šī piedāvājuma mērķis ir veicināt uzņēmējdarbību ES.

Nākotnes direktīvas ietekme uz maksātnespējas jomā iesaistītajiem speciālistiem

Treškārt, direktīvas priekšlikums vistiešāk skar arī maksātnespējas jomā iesaistītos speciālistus. Komisija vēlas uzlabot maksātnespējas procesu efektivitāti, paaugstinot speciālistu kvalifikāciju un specializāciju.

Saskaņā ar direktīvas priekšlikumu maksātnespējas jomas speciālistiem ir nepieciešama atbilstoša kvalifikācija, tie jāieceļ caurskatāmā veidā, tie jāpakļauj piemērotai uzraudzībai un jāatalgo tādejādi, lai maksātnespējas process noritētu ātri un efektīvi. Maksātnespējas procesiem nākotnē būtu jāklūst efektīvākiem, ātrākiem un lētākiem. Tomēr jāuzsver, ka direktīva ne regulē administratora profesiju.

Kā izriet no priekšlikuma 25. panta pirmās daļas, dalībvalstis nodrošina, ka mediatori, maksātnespējas procesa administratori un citi praktizējoši speciālisti sākotnēji un arī turpmāk piedalās nepieciešamajā apmācībā, lai panāktu, ka to pakalpojumi attiecībā pret pusēm tiek sniegti iedarbīgā, objektīvā, neatkarīgā un kompetentā veidā.

Šī panta otrajā daļā ir noteikts, ka dalībvalstis ar līdzekļiem, kādus tās uzskata par atbilstošiem, veicina, ka pārstrukturēšanas, maksātnespējas un otrās iespējas jomā praktizējošie speciālisti izstrādā un ievēro brīvprātīgus rīcības kodeksus, kā arī veicina citus iedarbīgus pārraudzības mehānismus attiecībā uz šādu pakalpojumu sniegšanu.

Kā var konstatēt, dalībvalstu ziņā ir diezgan liela rīcības brīvība. Sekojot līdzī likumdošanas procesam, jāsecina, ka Padome šo priekšlikumu sadaļu ir atstājusi nelabotu.

Maksātnespējas jomas speciālistu iecelšana

Savukārt sākotnējais Komisijas priekšlikums attiecībā uz administratoru iecelšanu, uzraudzību un atalgojumu Padomē tika ievērojami koriģēts.

Attiecībā uz administratoru iecelšanu pašreizējā priekšlikuma 26. panta redakcija a) apakšpunktā paredz, ka pārstrukturēšanas, maksātnespējas un otrās iespējas jomā praktizējošos speciālistus ieceļ tiesa vai administratīvā iestāde.

Lietuvā bankas "Snoras" likvidēšanas procedūrā paralēli vietējam administratoram tika iecelts arī profesionālis no Apvienotās Karalistes.

Pēc Padomes domām, ieceļot praktizējošu speciālistu konkrētā gadījumā, tostarp gadījumos ar pārrobežu elementiem, pienācīgi jāņem vērā speciālista pieredze un speciālās zināšanas, ievērojot katra gadījuma īpašās iezīmes, tajā pašā laikā piebilstot, ka šis pienākums neliedz izraudzīties speciālistu ar kādu citu metodi ar noteikumu, ka persona vai institūcija, izraugoties praktizējošu speciālistu konkrētā gadījumā, pienācīgi ņem vērā šī speciālista pieredzi un zināšanas.

Autore vēlas īpaši uzsvērt, ka atšķirībā no Komisijas priekšlikuma, kas paredzēja vien konsultēšanos, Padomes versijā ir noteikts, ka jebkāda interešu konflikta novēršanas labad parādnikiem un kreditoriem būtu iespēja vai nu iebilst pret praktizējoša speciālista izraudzīšanu vai iecelšanu, vai pieprasīt minētā speciālista aizstāšanu, precizējot, ka dalībvalstis var brīvi lemt par veidu, kā to ieviest, piemēram, pieprasot, lai kreditori ceļ iebildumus ar kreditoru komitejas starpniecību.

Speciālistu uzraudzība un atbildība

Attiecībā uz maksātnespējas jomas speciālistu uzraudzību un atbildību autore atzīmē, ka Komisijas priekšlikums bija visai pieticīgs, jo paredzēja, ka dalībvalstis ievieš atbilstošas pārraudzības un regulēšanas struktūras, lai nodrošinātu, ka pārstrukturēšanas, maksātnespējas un otrās iespējas jomā praktizējošo speciālistu darbība tiek atbilstoši uzraudzīta. Šī pārraudzība un regulēšana ietver arī atbilstošu un iedarbīgu regulējumu par to speciālistu sodīšanu, kuri nav izpildījuši savus pienākumus.

Pašreizējā priekšlikuma versija pēc Padomes veiktajiem labojumiem šajā ziņā ir daudz stingrāka. Tā paredz, ka uz praktizējošiem speciālistiem būtu jāattiecināma pārraudzības un regulatīvi mehānismi, kuros vajadzētu ietvert efektīvus pārskata un atbildības pasākumus speciālistiem, kuri nav izpildījuši savus pienākumus. Tiek

minēti tādi mehānismi kā, piemēram, praktizējošu speciālistu maksas samazināšana, izslēgšana no tādu praktizējošu speciālistu saraksta vai rezervēm, kurus var iecelt maksātspējas lietās, kā arī vajadzības gadījumā disciplinārsoda, administratīvā vai kriminālsoda piemērošana. Šādiem pārraudzības un regulatīviem mehānismiem nebūtu jāskār noteikumi valsts tiesību aktos par civiltiesisko atbildību par zaudējumiem līgumsaistību un ārpuslīgumisku saistību pārkāpumu gadījumos. Šādi standarti var tikt sasniegti bez nepieciešamības radīt jaunas profesijas vai kvalifikācijas valsts tiesību aktos. Šie noteikumi saskaņā ar valsts tiesību aktiem var attiekties arī uz citiem praktizējošiem speciālistiem.

Speciālistu atalgojums

Visbeidzot, Komisijas priekšlikums par atalgojumu nav īpaši izvērstāks. Tas paredz – dalībvalstis nodrošina, ka speciālistu ieturēto maksu apmēru reglamentē noteikumi, kuri stimulē to, ka procedūras tiek pabeigtas laikus un efektīvi, pienācīgi ņemot vērā lietas sarežģītību, un dalībvalstis nodrošina, ka ir pieejamas atbilstošas procedūras ar iestrādātiem aizsardzības pasākumiem, lai nodrošinātu, ka strīdi par atbildību var tikt atrisināti laikus.

Šajā ziņā Padome ir aprobežojusies ar papildinājumu, no kura izriet – dalībvalstis nodrošina, ka tiek ievies-

tas atbilstošas procedūras, lai izšķirtu strīdus par atalgojumu un lai minētie strīdi tiktu izšķirti efektīvi.

Var secināt, ka direktīva dod dalībvalstīm lielu rīcības brīvību. Taču jāatzīmē, ka Komisija noteikti uzraudzīs to, lai šī direktīva tiktu transponēta atbilstoši tās mērķiem, nepieciešamības gadījumā vērstoties EST.

***

Nobeigumā autore vēlas uzsvērt, ka joprojām svarīgi ir stiprināt administratoru un uzraugošo personu darbības regulējumu Latvijas tiesību aktos tādos aspektos kā apmācība, kvalifikācija, amatā iecelšana, uzraudzība un atbildība. Tas būtu stratēģisks rīks, veicinot Latvijas ekonomisko pievilcību, un iespēja turpmākai tautsaimniecības izaugsmei. Stingri administratoru un uzraugošo personu darbības nosacījumi maksātspējas procesos, lai saglabātu pastāvētspējīgus uzņēmumus, nodrošinātu objektivitāti un efektivitāti administratoru un uzraugošo personu darbībā, nākotnē būtu jābūt ES tiesībās noteiktam pienākumam. Direktīvas ieviešanas process (pēc tās pieņemšanas) būs iespēja stiprināt Latvijas maksātspējas regulējumu, lai saglabātu pastāvētspējīgus uzņēmumus, aizsargātu godīgus uzņēmējus, piesaistītu ārzemju investorus un veicinātu uzraudzību Latvijas uzņēmējdarbības vidē. ■

INFORMĀCIJA

Izsludināts atklāts konkurss uz Eiropas Savienības Vispārējās tiesas tiesneša amatu

Pamatojoties uz to, ka 2019. gada 31. augustā 23 Eiropas Savienības Vispārējās tiesas tiesnešiem, tai skaitā divām Latvijas Republikas amata vietām, beigsies amata pilnvaru termiņš, Ministru kabinets izsludinājis uz šīm vakancēm atklātu konkursu. Eiropas Savienības Padome 2018. gada 20. marta vēstulē lūdz dalībvalstis laicīgi uzsākt pretendentu atlasī, izsludināt atklātu konkursu un līdz 2018. gada 1. oktobrim iesniegt kandidātu priekšlikumus.

Pretendentam jāatbilst Līguma par Eiropas Savienības darbību 254. pantā noteiktajām obligātajām tiesnesim izvirzītajām prasībām – ir jābūt no tādu personu vidus, kura neatkarība nav apšaubāma un kurš atbilst prasībām attiecībā uz augstiem tiesnešu amatiem Latvijā vai kurš ir jurists ar atzītu kompetenci.

Konkursā pretendents vērtēs pēc šādiem kritērijiem:

- 1) augstākā izglītība tiesību zinātnē (vēlams maģistra grāds);
- 2) labas zināšanas Eiropas Savienības tiesībās, kā arī zināšanas par Eiropas Savienības institucionālo uzbūvi;

3) profesionālā pieredze vadošā amatā, vēlama pieredze tieslietu jomā;

4) laba izpratne par Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Savienības Vispārējās tiesas darbu;

5) prasme formulēt viedokli un patstāvīgi pieņemt lēmumus;

6) prasme strādāt komandā starptautiskā vidē un organizēt tās darbu;

7) labas angļu valodas un Eiropas Savienības Vispārējās tiesas darba valodas (franču valodas) zināšanas.

Līdzko Vispārējās tiesas tiesnešu amata pretendentu atlases komisija Ministru kabinetam būs iesniegusi priekšlikumu par diviem atbilstošākajiem amata kandidātiem, sarindojojot tos iegūtā vērtējuma secībā, un Ministru kabinets šos pretendentes apstiprinājis, Latvijas Republika izvēlēto kandidatūru nosūtīs Līguma par Eiropas Savienības darbību 255. pantā minētajai komitejai. Pamatojoties uz minētās komitejas konfidenciālo viedokli, par Latvijas Republikas izvirzīto kandidātu lems Eiropas Savienības dalībvalstu valdību pārstāvji.

Pieteikuma dokumenti: motivēts pieteikums latviešu un angļu vai franču valodā, CV latviešu un franču vai angļu valodā (pēc parauga, kas pieejams TM mājaslapā), akadēmisko publikāciju, ja tādas ir, saraksts, augstāko izglītību apliecinoša dokumenta kopija un citi dokumenti, kurus pretendents uzskata par nepieciešamu pievienot, jāiesniedz Tieslietu ministrijas kancelejā (Brīvības bulvārī 36, Rīgā, LV-1536) vai elektroniski, nosūtot uz e-pastu TM.kanceleja@tm.gov.lv, līdz 2018. gada 24. augustam. Tālrunis uzziņām 67036981.

Tieslietu ministrija

Olavs Cers

Zvērināts advokāts, Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas
Maksātnespējas tiesību advokātu sekcijas vadītājs

Par būtiskākajām izmaiņām, ko ievieš Maksātnespējas likuma grozījumi

2018. gada 1. jūlijā stājušies spēkā kārtējie apjomīgie grozījumi Maksātnespējas likumā, ko Saeima pieņēmusi 2018. gada 31. maijā.¹ Maksātnespējas likumā, kurš ir spēkā kopš 2010. gada 1. novembra, tie jau ir deviņi grozījumi, turklāt attiecībā uz šo likumu spēkā stājušies arī trīs Satversmes tiesas spriedumi par likuma normu atbilstību Satversmei. Šī raksta mērķis, no autora skatpunkta papildinot jau iepriekšējā “Jurista Vārdā” Tieslietu ministrijas sniegto skaidrojumu,² ir vērst uzmanību uz tiem Maksātnespējas likuma un saistītajiem Civilprocesa likuma grozījumiem, kas būtiski maina līdzšinējo maksātnespējas procesa regulējumu.

Likumprojekta “Grozījumi Maksātnespējas likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā)³ Tieslietu ministrija norāda uz vismaz četrpadsmit dažādām problēmām un jautājumiem, kas būtu risināmi ar šiem likuma grozījumiem.

Daļu no tiem, piemēram, “ģimenes maksātnespējas procesa” depozīta palielināšanu par vienu minimālo mēnešalgu, likumdevējs nav akceptējis, par ko jāizsaka zināma nožēla. Proti, līdz ar to turpinās situācija, kurā maksātnespējas procesa administratoram par vienu minimālo atlīdzību (depozītu) ir jāadministrē gan vienas fiziskās personas, gan vairāku fizisko personu kopīgs maksātnespējas process.⁴ Tieslietu ministrija likumprojekta

anotācijā pamatoti norāda, ka šāds regulējums nenodrošina visu maksātnespējas procesā iesaistīto personu interešu samērīgu ievērošanu, jo būtībā norit tik fizisko personu maksātnespējas procesi, cik tajā esošās personas. Tomēr depozīta apmēru likumdevējs nolēmis nemainīt, saglabājot netaisnīgo regulējumu. Jāizsaka cerība, ka noraidītais priekšlikums tiks uzturēts arī nākamajos Maksātnespējas likuma grozījumos, un tādi noteikti tiks gatavoti, jo 2018. gada 19. jūlijā pēc neilga pārtraukuma notika kārtējā Maksātnespējas regulējuma pilnveidošanas darba grupas sanāksme.

Tajā pašā laikā grozījumi Maksātnespējas likumā paredz Maksātnespējas administrācijas nosaukuma maiņu. Proti, Maksātnespējas administrācijas galvenais darbības mērķis ir nodrošināt administratora rīcības un maksātnespējas procesa norises likumības kontroli un uzraudzību, savukārt iestādes nosaukumam nepārprotami jāatspoguļo iestādes veicamo funkciju un uzdevumu būtība un jānodrošina iestādes atpazīstamība. Līdz ar to iestādes nosaukums no “Maksātnespējas administrācija” ir mainīts uz “Maksātnespējas kontroles dienests”, jo jaunais nosaukums precīzāk raksturo iestādes funkcijas un uzdevumus. Šie laikam gan ir uzskatāmi par publiski visvairāk zināmajiem grozījumiem, jo tieslietu ministrs Dzintars Rasnačs un Maksātnespējas kontroles dienesta vadītāja Inese Šteina publiski un kopīgi atklāja Maksātnespējas administrācijas mainītā nosaukuma plāksni.⁵ Laiks rādīs, vai iestādes nosaukuma maiņa uzlabos arī tās darbības kvalitāti, bet varbūt ir vērts ieklausīties senajā teicienā: “Kā kuģi nosauksi, tā tas peldēs!”

Katrs pats var apsvērt un apdomāt, kurš no šiem diviem likuma grozījumiem ir bijis vairāk nepieciešams un būtiskāks un kurš no tiem vairāk paaugstina maksātnespējas procesa kvalitāti: uzraugošās iestādes nosaukuma

1 Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/299699-grozijumi-maksatnespejas-likuma>

2 Tieslietu ministrija. No 1. jūlija – būtiskas izmaiņas maksātnespējas jomas normatīvajos aktos. Jurista Vārds, 31.07.2018., Nr. 31 (1037), 17.–19. lpp.

3 Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/E2E67AF2E3E97D6BC22581F3002C96BC?OpenDocument>

4 Maksātnespējas likuma 133. panta pirmās daļas 3. punkts kopsakarībā ar 129. panta otro daļu un trešo daļu.

5 Pieejams: <http://www.leta.lv/photo/printpreview/133EED9-IADC-7865-AA99-F00F6BF62090/>

maiņa, faktiski nemainot tās funkcijas, vai arī tas, ka maksātnespējas procesa administratoram par vienu minimālo atlīdzību (depozītu) arī turpmāk būs jāadministrē vairāku fizisko personu maksātnespējas procesi. Tomēr likumdevējs ir pieņēmis arī tādus grozījumus Maksātnespējas likumā, kas būtiski maina līdzšinējo kārtību, un tālāk šajā rakstā tiks vērtēti šie jauninājumi.

Kārtība, kādā izskata strīdus par tiesībām kreditoru prasījumu atzīšanas procesā

Grozījumi paredz, ka tiesvedība, kurā tiek izskatīts strīds par tiesībām un kas ir izskatāma civilprocesuālā kārtībā, turpmāk tiks iekļauta juridiskās personas maksātnespējas procesa lietā, faktiski vienā lietā apvienojot prasības tiesvedības⁶ un sevišķās tiesāšanas kārtības⁷ lietu.

Grozījumi Maksātnespējas likumā paredz abus šos procesus apvienot, un ar šādu mērķi vienlaikus spēkā ir stājušies arī Civilprocesa likuma grozījumi, kas arī pieņemti 2018. gada 31. maijā.⁸ Kā norādīts likumprojekta "Grozījumi Civilprocesa likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā),⁹ šie grozījumi ir vērsti uz tiesvedības procesa efektīvizēšanu maksātnespējas lietās, bet galvenokārt "lai nodrošinātu efektīvu, ātru un kvalitatīvu kreditoru tiesību aizsardzību maksātnespējas procesā, konstatējot strīdu par tiesībām, vienlaikus samērojot maksātnespējas procesa ietekmi uz tautsaimniecību ar tiesībām uz taisnu tiesu".

Saskaņā ar minētajiem grozījumiem Civilprocesa likums ir papildināts ar 30.⁷ nodaļu "Lietas par strīdiem par tiesībām un pagaidu aizsardzība prasībām maksātnespējas procesa lietās" (250.⁷²–250.⁷⁷ pants). No juridiskās tehnikas viedokļa ir interesanti, ka šī nodaļa ir iekļauta Civilprocesa piektajā sadaļā "Atsevišķu kategoriju lietu izskatīšanas īpatnības", kurā pamazām pieaug to lietu kategoriju skaits, kas "tirā veidā" nav ne prasības tiesvedības, ne sevišķās tiesāšanas kārtības lietas. Respektīvi, paplašinās to lietu kategoriju skaits, kurās likumdevējs noteicis speciālu (kombinētu) strīdu izskatīšanas kārtību.

Tieslietu ministrijas un Saeimas ieskatā, minētie grozījumi padarīs efektīvāku strīdu izskatīšanas kārtību maksātnespējas procesa lietās. Līdz grozījumu pieņemšanai šādu strīdu izšķiršana notika divās atsevišķās tiesvedībās, proti, prasības tiesvedībā un sevišķās tiesāšanas kārtībā, kā rezultātā abi šie procesi bieži vien norisinājās paralēli, un prasības tiesvedība neietekmēja maksātnespējas procesa norisi.

Piemēram, ja kreditora prasījums bija zaudējumu atlīdzība vai kāda cita strīdīga saistība, tad administra-

tors šādu kreditora prasījumu noraidīja,¹⁰ līdz ar to kreditoram bija jāvēršas tiesā un jāceļ prasība par zaudējumu piedziņu vai strīdīgās saistības izpildi, kas izskatāma divu vai, ja kādai no pusēm paveicas, pat trīs instanču tiesās, bet maksātnespējas process tikmēr ritēja savu gaitu. Diemžēl praksē ir zināmi gadījumi, kad maksātnespējas process jau ticis pabeigts un naudas līdzekļi izmaksāti atzītajiem kreditoriem, kamēr kreditora prasības lietā vēl nav stājies spēkā nepārsūdzams tiesas nolēmums. Zināmākais no šiem gadījumiem ir AS "Danske Bank" strīds ar SIA "Ceturta planēta" tās maksātnespējas procesā, kas bija izpelnījies pat Satversmes tiesas uzmanību.¹¹ Šis gadījums gan attiecas uz iepriekšējā Maksātnespējas likuma regulējumu, taču Satversmes tiesas spriedumā ir izvērtēti apstākļi vispārējā šādu tiesisko attiecību problemātika.

Būtu vērtīgi uzklaut tiesnešu korpusa viedokli, jo tiesas darbs ar šiem grozījumiem noteikti netiek atvieglots – faktiski veidojas situācija, kurā tiesnesim maksātnespējas lietas ietvaros ir jāskata arī sarežģīta prasības kārtības lieta.

Visprecīzāk šo grozījumu būtību raksturo Maksātnespējas likuma 80. panta jaunā redakcija, kas piemērojama kopsakarā ar Civilprocesa likuma 250.⁷¹ pantu. Proti, kreditors administratora lēmumu par prasījuma neatzīšanu ir tiesīgs pārsūdzēt tiesā vai ir tiesīgs iesniegt prasību par strīda izskatīšanu par tiesībām. Proti, gadījumos, kad nepastāv strīds par pašu prasījumu pēc būtības, kreditors var aprobežoties ar sūdzības iesniegšanu (piemēram, pastāvot atšķirīgai interpretācijai par kreditora prasījuma iesniegšanas termiņu). Taču, ja kreditora prasījuma neatzīšanas pamatā ir strīda pastāvēšana par pašu pieteikto prasījumu (piemēram, līguma spēkā esamība vai saistību izpildes pienākums), kreditors maksātnespējas procesa lietā uzreiz var iesniegt prasību par strīda izskatīšanu. Šāds pieteikums pēc satura un formas pilnībā atbilst prasības pieteikuma saturam, kāds tas norādīts Civilprocesa likuma 128. pantā, ar diviem nelieliem papildinājumiem. Savukārt tiesa šādas lietas par strīdiem izskata maksātnespējas procesa lietas ietvaros prasības kārtībā pēc vispārējiem noteikumiem.¹² Būtiski, ka arī lietas par strīdiem, kas bijušas ierosinātas jau pirms parādnieka maksātnespējas, bet vēl nav uzsāktas izskatīt pēc būtības, tiks pārsūtītas tai tiesai, kas skata maksātnespējas procesa lietu.¹³

6 Civilprocesa likuma ceturta sadaļa "Prasības tiesvedība".

7 Civilprocesa likuma sestā sadaļa "Sevišķā tiesāšanas kārtība".

8 Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/299698-grozijumi-civilprocesa-likuma>.

9 Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/BE77558D9F1488DCC22581F3002C88AE?OpenDocument>

10 Maksātnespējas likuma 75. panta pirmā daļa.

11 Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2012-25-01_Lemums_izbeigsana.pdf

12 Civilprocesa likuma 250.⁷¹ panta pirmā daļa.

13 Civilprocesa likuma 250.⁷¹ panta trešā daļa.

Jāatzīmē – ja kreditors, iesniedzot sūdzību par administratora lēmumu, neapzinās, ka pastāv strīds par tiesībām vai arī administrators to nav norādījis savā lēmumā, šī situācija ir atrisināta, jo gadījumā, ja tiesa, izskatot sūdzību par administratora lēmumu, konstatē, ka ir strīds par tiesībām, tā nosaka termiņu, kurā sūdzības iesniedzējs var celt prasību Civilprocesa likuma 30.⁷ nodaļā noteiktajā kārtībā.¹⁴

Tādējādi, no vienas puses, patiešām ir notikusi ievērojama strīdu izskatīšanas efektīvizācija, proti, gan kreditora sūdzība, gan strīds par tiesībām, kas ir šīs sūdzības pamatā, tiek pilnībā atrisināti vienotā procesā ar vienu tiesas nolēmumu. Šāds risinājums noteikti ir ērts un labvēlīgs kreditoriem, kuriem maksātnespējas procesa lieta kļūst par zināmu “vienas pieturas aģentūru”, proti, par tiesas procesu, kur vienā apvienotā lietā kreditors var saņemt sava prasījuma galīgo juridisko noregulējumu.

No otras puses, tomēr pastāv zināmas šaubas par to, vai, piemēram, sarežģīta būvniecības strīda izskatīšana maksātnespējas lietas ietvaros sasniegs vēlamo mērķi. Nav arī saprotams, kādā statusā apvienotajā lietā piedalīsies trešās personas, līdzatbildētāji vai līdzprasītāji. Saisītībā ar minēto būtu vērtīgi uzklaut tiesnešu korpusa viedokli, jo tiesas darbs ar šiem grozījumiem noteikti netiek atvieglots – faktiski veidojas situācija, kurā tiesnesim maksātnespējas lietas ietvaros ir jāskata arī sarežģīta prasības kārtības lieta.

Būtiski vērst uzmanību arī uz to, ka šajās lietās ir paredzētas tikai divu instanču tiesas, proti, nav paredzēta iespēja vērsties tiesā ar kasācijas sūdzību.¹⁵ Tātad, iegūstot iespēju strīdu pēc būtības atrisināt maksātnespējas lietas ietvaros, kreditors vienlaikus zaudē iespēju pretendēt uz kasācijas instances tiesas izvērtējumu prasības kārtības lietā.

Tāpat arī šādu lietu pieplūdums tiesās varētu negatīvi ietekmēt citu prasības lietu izskatīšanas termiņus, jo Civilprocesa likuma 250.⁷⁶ pants paredz ļoti īsus termiņus šādu apvienoto lietu izskatīšanai. Jāatzīst, ka šādi termiņi pat nedaudz mulsina, jo, pieņemot, ka šādā kārtībā tiktu skatīts sarežģīts būvniecības vai finanšu jomas strīds, kurā nepieciešama kompleksa ekspertīze, dokumentu izprasīšana no trešajām personām, liecinieku nopratināšana u.tml. komplicētas procesuālas darbības, šajā pantā norādītie izskatīšanas termiņi kļūtu deklaratīvi.

Jāņem vērā arī lietas iztiesāšanas veids – saskaņā ar Civilprocesa likuma 250.⁷⁵ un 250.⁷⁶ pantu pamatā šīs lietas plānots izskatīt rakstveida procesā, atstājot lietas dalībniekam tiesības lūgt lietas izskatīšanu tiesas sēdē, taču gala vārdu atstājot tiesai, kas pieņem galīgo lēmumu – skatīt lietu rakstveida procesā vai tiesas sēdē. Jāatzīmē, ka rakstveida process liedz izmantot vienu no pierādīšanas līdzekļiem, proti, liecinieku liecības.

Vēl sarežģītāks šis process varētu kļūt, ja parādnieks izlemtu celt šajā lietā pretprasību pret kreditoru vai

atsevišķu prasību citā tiesā pret šo pašu kreditoru, vai arī pats kreditors kļūtu maksātnespējīgs.

Visbeidzot jāatzīmē, ka iepriekš minētie grozījumi ir atspoguļoti arī citās Civilprocesa likuma nodaļās, piemēram, 54.¹ nodaļā “Atsevišķu kategoriju lietu izskatīšanas īpatnības apelācijas instancē”, kur arī šīs kategorijas lietām noteikts saīsināts izskatīšanas uzsākšanas termiņš.

Secināms, ka maksātnespējas procesa lietas apvienošana ar prasības tiesvedības lietu varētu būt sekmīgs risinājums vienkāršos strīdos, [...] bet gadījumos, kuros strīds par tiesībām ir plašs un sarežģīts, lietu apvienošana varētu gan ierobežot lietas dalībnieku procesuālo tiesību pilnvērtīgu izmantošanu, gan arī radīt dažādus citus procesuālus sarežģījumus.

Ņemot vērā minēto, ir secināms, ka maksātnespējas procesa lietas apvienošana ar prasības tiesvedības lietu varētu būt sekmīgs risinājums vienkāršos strīdos, piemēram, nav veikta samaksa par preču piegādi vai izmaksāta darba alga. Bet gadījumos, kuros strīds par tiesībām ir plašs un sarežģīts, lietu apvienošana varētu ierobežot lietas dalībnieku procesuālo tiesību pilnvērtīgu izmantošanu, gan arī radīt dažādus citus procesuālus sarežģījumus.

Pagaidu aizsardzības noteikšana

Jau minētie Civilprocesa likuma grozījumi paredz arī tādu jauninājumu kā pagaidu aizsardzības noteikšana maksātnespējas procesa lietās.

Proti, saskaņā ar Civilprocesa likuma 250.⁷⁴ pantu tiesa var pieņemt lēmumu par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu, ja ir pamats uzskatīt, ka ar administratora lēmumu varētu tikt pārkāptas kreditora tiesības. Tiek paredzēti divi pagaidu aizsardzības līdzekļi, kas saistīti ar kreditora tiesību ierobežojumiem sūdzības izskatīšanas gaitā. Uzreiz jāpiebilst, ka šie pagaidu aizsardzības līdzekļi attiecas tikai uz sūdzības izskatīšanu par administratora lēmumu atzīt vai noraidīt kāda kreditora prasījumu.

Ja lietā tiek iesniegta prasība par strīda izskatīšanu par tiesībām, tad prasītājs var lūgt tiesu nodrošināt prasību, piemērojot attiecīgus prasības nodrošināšanas līdzekļus.¹⁶ Savukārt atbildētājs var lūgt tiesu prasības nodrošinājumu atcelt, un visi šie lēmumi, kā arī pārsūdzamo lēmumu pārsūdzība notiks maksātnespējas procesa lietas ietvaros.

¹⁴ Civilprocesa likuma 363.¹⁷ panta ceturtnā daļa.

¹⁵ Civilprocesa likuma 250.⁷⁷ panta pirmā un otrā daļa, 440.¹² pants.

¹⁶ Civilprocesa likuma 137. pants un 138. pants.

Elektroniskā maksātspējas uzskaites sistēma

Maksātspējas likuma grozījumos ietvertas izmaiņas arī saistībā ar Elektronisko maksātspējas uzskaites sistēmu. Proti, tā ir valsts informācijas sistēma, kuras pārzinis ir Maksātspējas kontroles dienests, bet turētājs – Tiesu administrācija.¹⁷

Elektroniskajā maksātspējas uzskaites sistēmā plānots uzkrāt un apkopot dažādas ziņas par tiesiskās aizsardzības un maksātspējas procesa norisēm, tajā skaitā par tiesiskās aizsardzības procesa uzraugošo personu un administratoru izdarītajiem pārkāpumiem, kā arī apkopot obligātos šo procesu dokumentus, kas gatavojami elektroniskā formā vai arī pievienojami šai sistēmai.

Tomēr saskaņā ar Maksātspējas likuma 12.¹ panta desmito daļu sistēmā iekļautās ziņas ir ierobežotas pieejamības informācija un tikai daļu no šīm ziņām Maksātspējas kontroles dienests ir tiesīgs publicēt savā tīmekļa vietnē.¹⁸

Minētais regulējums gan izraisa zināmas bažas, vai netiks dublēta viena un tā pati informācija divās dažādās sistēmās, proti, turpina darboties Maksātspējas reģistrs,¹⁹ kuru ved Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs,²⁰ bet paralēli tiek ieviesta Elektroniskā maksātspējas uzskaites sistēma, ko ved Maksātspējas kontroles dienests.

Iespējams, būtu bijis lietderīgāk papildināt Maksātspējas reģistru ar papildu jeb nepublicojamās informācijas datubāzi, kā tas ir ar valsts amatpersonu deklarācijām.

Jebkurā gadījumā Elektroniskās maksātspējas uzskaites sistēmas ieviešana ir vērtējama pozitīvi, jo Maksātspējas kontroles dienestam bieži ir tikuši izvirzīti pārmetumi par statistikas neesamību, un šis noteikti ir solis uz priekšu tās informācijas apkopošanā, kas nepieciešama, lai vērtētu maksātspējas nozares darbību. Vienlaikus nepamet sajūta, ka Tieslietu ministrija un likumdevējs kā izeju no krīzes situācijas maksātspējas nozarē vēl joprojām uzskata procesu uzraudzības pastiprināšanu un, nebaidoties šī apzīmējuma – “birokrātijas žņaugu”

17 Maksātspējas likuma 12.¹ panta pirmā daļa.

18 Maksātspējas likuma 12.² pants.

19 Maksātspējas likuma 12. pants.

20 Pieejams: <https://maksatnespeja.ur.gov.lv/insolvency/practitioner/lv>

pastiprināšanu, taču nerisina daudz smagākus un neērtākus jautājumus, piemēram, cīņu pret novēlotu maksātspējas pieteikumu iesniegšanu vai tā dēvēto tukšo uzņēmumu vienkāršotās bankrota procedūras ieviešanu.²¹

Administrators lēmuma saturam izvirzāmās prasības

Ar Maksātspējas likuma grozījumiem ir precizēts un papildināts arī Maksātspējas likuma 75. pants, piemēram, precīzi nosakot prasības administrators lēmuma saturam, ar kuru atzīts vai noraidīts kreditora prasījums.

Tāpat arī risināts jautājums par dokumentu viltotāšanu, proti, ja administrators rīcībā nonāk pierādījumi par to, ka kāds no kreditora prasījumu pamatojošiem dokumentiem ir viltots, tad administrators šo dokumentu neņem vērā, pieņemot lēmumu par attiecīgā kreditora prasījumu, un sniedz ziņas attiecīgām valsts institūcijām (domājams – policijai). Šeit gan varētu diskutēt, vai administrators netiek apveltīts ar zināmu tiesas funkciju – pierādījumu vērtēšanu, taču ir saprotams likumdevēja mērķis – acīmredzot šo normu papildināšana vēl joprojām ir vērsta uz cīņu ar tā sauktajiem fiktīvajiem kreditoriem.

Tāpat arī likuma grozījumi precizē administrators rīcību dažādās maksātspējas procedūrās, piemēram, saistībā ar kreditoru prasījumu reģistra nosūtīšanu maksātspējas procesā iesaistītajām personām u.tml.

Raksta noslēgumā rezumējot, par grozījumu kvalitāti un iespējamiem uzlabojumiem maksātspējas procesā kopumā jāteic, ka diemžēl vēl joprojām vairāki grozījumi ir vērsti uz procesa uzraudzības pastiprināšanu un dažādu birokrātisku procedūru tālāku formalizēšanu, nerisīnot daudz svarīgākus un aktuālākus jautājumus. Kā jau minēts iepriekš, darbs pie Maksātspējas likuma pilnveides turpinās, taču tas nav un nebūs iespējams bez pašu maksātspējas procesa (plašākā izpratnē) dalībnieku aktīvas līdzdalības Maksātspējas jautājumu konsultatīvajā padomē, Maksātspējas regulējuma pilnveidošanas darba grupā un Civilprocesa likuma grozījumu izstrādes pastāvīgajā darba grupā. ■

21 Cers O. Likvidācija kā maksātspējas risinājuma perspektīva. Jurista Vārds, 19.06.2018., Nr. 25 (1031), 31.–34. lpp.

“Jurista Vārda” elektroniskā versija – bez maksas!

* Visiem žurnāla abonentiem – bezmaksas parole

Elektroniskajai versijai: www.juristavards.lv
Informācija pa bezmaksas tālruni: **80006000**

Bac. iur., M. sci. soc. **Inga Vilcāne**

Rīgas Stradiņa Universitātes Juridiskās fakultātes maģistrantūras 1. kursa studente

Bēgļu tiesības uz ģimenes locekļu atkalapvienošanos

Nils Muižnieks vēl kā Eiropas Padomes cilvēktiesību komisārs ir norādījis, ka Eiropas Padomes dalībvalstīm ir juridiski un morāli pienākumi nodrošināt iespējas bēgļu ģimenēm apvienoties,¹ jo starptautiskajos cilvēktiesību standartos norādīts, ka cilvēki, kuri meklē aizsardzību, var atkalapvienoties ar ģimenes locekļiem efektīvā un laicīgā veidā² un Eiropas Padomes valstīm ir jāatceļ daudzi šķēršļi bēgļu ģimenēm atkalapvienoties un jāizturas vienādi pret cilvēkiem, kuri meklē aizsardzību.³

Lai izvērtētu jautājumu par bēgļu tiesībām uz ģimenes locekļu atkalapvienošanos, jāpaskatās uz bēgļu cilvēktiesībām kopumā, kāds ir Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO), Eiropas Padomes un Eiropas Savienības bēgļu cilvēktiesību juridiskais regulējums.

1951. gada 28. jūlijā Ženēvā tika pieņemta ANO Konvencija par bēgļa statusu (turpmāk – Ženēvas konvencija), tā stājās spēkā 1954. gada 22. aprīlī.⁴ Ženēvas

konvencijai jau ir pievienojušās 145 valstis.⁵ 1967. gada 31. janvārī pieņemtais Protokols par bēgļa statusu (turpmāk – 1967. gada protokols) paplašināja Ženēvas konvencijas bēgļa definīciju, “attiecinot to uz konvencijā ietvertajiem bēgļiem neatkarīgi no laika un (vai) ģeogrāfiskajiem ierobežojumiem”.⁶ 1967. gada protokolam jau ir pievienojušās 146 valstis, tajā skaitā arī Latvija 1997. gada 31. jūlijā.⁷ Šie ir svarīgākie dokumenti, kas nosaka bēgļu aizsardzību starptautiskajās tiesībās.⁸ Vēl noteikti jāņem vērā Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, kas parakstīta Romā 1950. gada novembrī, un Eiropas Savienības Pamattiesību harta.⁹

Ženēvas konvencijas 33. pants nosaka, ka “neviens dalībvalsts nekādā gadījumā neizraida vai neatgriež bēgli uz tās valsts robežu, kuras teritorijā viņa dzīvība un brīvība ir apdraudēta sakarā ar viņa rasi, reliģiju, tautību vai piederību pie kādas īpašas sociālās grupas vai sakarā ar viņa politiskajiem uzskatiem”.¹⁰ Savukārt Ženēvas konvencijas 34. pants aicina valstis veicināt bēgļu asimilāciju un naturalizāciju.¹¹

Svarīgi atzīmēt, ka “viens no nozīmīgākajiem [Ženēvas] konvencijas principiem ir neizraidīšanas princips (*non-refoulement*), saskaņā ar kuru “nevienu bēgli nevar

1 Council of Europe. Ensuring family reunification for refugees in Europe. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/family-reunification> [skatīts 02.05.2018.].

2 Turpat.

3 Turpat.

4 Konvencija par bēgļa statusu (pieņemta 1951. gada 28. jūlijā). Pieejama: <http://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/tiesibu-akti/ano-dokumenti/konvencija-par-begla-statusu-pienemta-1951-gada-28-julija> [skatīta 02.05.2018.].

Raksta pamatā ir autoreseja, kas iesniegta Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes maģistrantūras studiju kursa “Eiropas Savienības cilvēktiesību aizsardzības mehānisms” ietvaros 2017. gada novembrī. Raksta autore 2018. gada 22. martā Tallinā piedalījās “Ziemeļvalstu un Baltijas valstu Migrācijas konference 2018: Izmaiņas migrācijas politikā un jauniebraucēju integrācija darba tirgū”. Konferenču referāti pieejami: <https://www.norden.ee/en/regional-cooperation/presentations>

5 United Nations High Commissioner for Refugees. States Parties to the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol. Pieejams: <http://www.unhcr.org/uk/3b73b0d63.pdf> [skatīts 02.05.2018.].

6 Leimane I. Bēgļu tiesības. No: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Zin. red. Dr. iur. I. Ziemele. Rīga: Izglītības solī, 2000, 123. lpp.

7 United Nations High Commissioner for Refugees. States Parties to the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol. Pieejams: <http://www.unhcr.org/uk/3b73b0d63.pdf> [skatīts 02.05.2018.].

8 Leimane I. Bēgļu tiesības. No: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Zin. red. Dr. iur. I. Ziemele. Rīga: Izglītības solī, 2000, 122. lpp.

9 Ģenerāladvokāta Īva Bota (Yves Bot) secinājumi 2017. gada 26. oktobra lietā C-550/16 “A, S pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie”. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62016CC0550&lang1=en&type=TX> *T&ancre=* [skatīts 02.05.2018.].

10 Turpat.

11 Turpat.

sūtīt atpakaļ uz to valsti, kur var tikt apdraudēta viņa dzīvība vai brīvība”¹². Ženēvas konvencija arī nosaka, kādos gadījumos personai netiek piešķirts bēgļa statuss un kādās situācijās jau piešķirtais bēgļa statuss būtu jāpārtrauc.¹³

Tiesības meklēt patvērumu no vajāšanas citās valstīs, kā arī izmantot šo patvērumu ir ietvertas arī starptautiskajā cilvēktiesību katalogā,¹⁴ konkrētāk – Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 14. pantā,¹⁵ taču tā ir katras valsts izvēle – vai konkrētā persona tiks atzīta par bēgli, vai tai tiks sniegts patvērumš konkrētās valsts teritorijā.¹⁶ Taču, jau pieņemot Ženēvas konvenciju 1951. gadā, Ženēvas konvencijas parakstītājvalstis Nobeiguma aktā¹⁷ uzsvēra, ka ģimenes vienotība ir būtiskas bēgļu tiesības.¹⁸

Arī ANO Bērnu tiesību konvencija nosaka īpašus pienākumus valstīm attiecībā uz ģimenes locekļu apvienošanu – tieši ģimenēm ar bērniem.¹⁹ Valstīm ir jāaizsargā bērni pret atšķiršanu no vecākiem pret to gribu (ANO Bērnu tiesību konvencijas 9. pants) un jānodrošina, ka bērna vai vecāka pieteikums par valsts atstāšanu, lai varētu notikt ģimenes locekļu apvienošanās, jāizskata “pozitīvi, humāni un operatīvi” (ANO Bērnu tiesību konvencijas 10. pants).²⁰

Savukārt Eiropas Savienības Padome 2003. gada 22. septembrī pieņēma Direktīvu 2003/86/EK par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanu.²¹ Direktīvas mērķis bija regulēt nosacījumus ģimenes atkalapvienošanai attiecībā uz trešo valstu pilsoņiem, kuriem ir likumīgs pamats uzturēties Eiropas Savienības dalībvalstu teritorijā.²² Šī direktīva tiek uzskatīta par Eiropas Savienības pirmo juridisko dokumentu legālās migrācijas jomā.²³

12 Leimane I. Bēgļu tiesības. No: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Zin. red. Dr. iur. I. Ziemele. Rīga: Izglītības sōļi, 2000, 123. lpp.

13 Turpat.

14 Turpat.

15 ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Pieejama: <http://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/tiesibu-akti/ano-dokumenti/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija> [skatīta 02.05.2018.].

16 Leimane I. Bēgļu tiesības. No: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Zin. red. Dr. iur. I. Ziemele. Rīga: Izglītības sōļi, 2000, 123. lpp.

17 Final Act of the United Nations Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons. Pieejams: <http://www.unhcr.org/protection/travaux/40a8a7394/final-act-united-nations-conference-plenipotentiaries-status-refugees-stateless.html> [skatīts 02.05.2018.].

18 Ending restrictions on family reunification: good for refugees, good for host societies. Pieejams: https://www.coe.int/pl/web/commissioner/blog/-/asset_publisher/xZ32OPEoxOkq/content/ending-restrictions-on-family-reunification-good-for-refugees-good-for-host-societies?_101_INSTANCE_xZ32OPEoxOkq_languageId=en_GB [skatīts 02.05.2018.].

19 Bērnu tiesību konvencija. Latvijas Vēstnesis, 18.11.2014., Nr. 237. Pieejama: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150>

20 Turpat.

21 Eiropas Savienības Padomes 2003. gada 22. septembra Direktīva 2003/86/EK par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanu. Oficiālais Vēstnesis, 03.10.2003., L251, 12.–18. lpp.

22 Eiropas migrācijas tikls, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde. Ģimenes atkalapvienošanās Latvijas Republikā (2002–2006), 4. lpp. Pieejams: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/04Family_Reunification_Latvia_LV.pdf [skatīts 02.05.2018.].

23 Turpat.

Direktīvas 2003/86/EK 2. pantā ir norādītas svarīgas definīcijas:

a) “trešās valsts pilsonis” ir jebkura persona, kas nav Savienības pilsonis [EKL] 17. panta 1. punkta izpratnē [tagad – LESD 20. panta 1. punkts];²⁴

b) “bēglis” ir trešās valsts pilsonis vai bezvalstnieks, kuram piešķirts bēgļa statuss 1951. gada 28. jūlija Ženēvas konvencijas izpratnē attiecībā uz bēgļu stāvokli, kurā jaunākie grozījumi izdarīti ar 1967. gada 31. janvāra protokolu, kas parakstīts Ņujorkā;²⁵

Negodprātīga rīcība no trešo valstu pilsoņu puses nevar būt par pamatu, lai atteiktu un novēlotu rīcību, izskatot bēgļu ģimeņu pieteikumus par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanu.

c) “apgādnieks” ir trešās valsts pilsonis, kas likumīgi uzturas dalībvalstī un iesniedz pieteikumu par ģimenes atkalapvienošanu vai kura ģimenes locekļi iesniedz pieteikumu par atkalapvienošanu ar viņu;²⁶

d) “ģimenes atkalapvienošanās” ir trešās valsts pilsoņa, kas likumīgi uzturas dalībvalstī, ģimenes locekļu ieceļošana un uzturēšanās šajā dalībvalstī, lai saglabātu ģimeni, neatkarīgi no tā, vai ģimenes attiecības rodas pirms vai pēc iedzīvotāja ieceļošanas šajā valstī;²⁷

e) “nepilngadīgie bez pavadības” ir trešās valsts pilsoņi vai bezvalstnieki, kas ir jaunāki par astoņpadsmit gadiem, kuri ierodas dalībvalsts teritorijā un ko nepavada pieaugušais, kurš par tiem ir atbildīgs saskaņā ar tiesību aktiem vai paražām, un kamēr tos faktiski neuzrauga šāda persona, vai nepilngadīgie, kas ir palikuši bez pavadības pēc ieceļošanas dalībvalsts teritorijā.²⁸

Arī Eiropas Padomes dalībvalstu parakstītās Sociālā hartas 19. panta 6. paragrāfā noteikts, ka “ciktāl iespējams, veicināt ģimeņu atkalapvienošanu tiem strādājošiem no ārvalstīm, kas ir saņēmuši uzturēšanās atļauju to teritorijā,”²⁹ savukārt Eiropas sociālo tiesību komiteja ir

24 Ģenerāldokvāta Īva Bota (Yves Bot) secinājumi 2017. gada 26. oktobra lietā C-550/16 “A, S pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie”. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62016CC0550&lang1=en&type=TX T&ancre=> [skatīts 02.05.2018.].

25 Eiropas Savienības Padomes 2003. gada 22. septembra Direktīva 2003/86/EK par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanu Oficiālais Vēstnesis, 03.10.2003., L251, 12.–18. lpp. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003L0086&from=LV> [skatīts 02.05.2018.].

26 Turpat.

27 Turpat.

28 Turpat.

29 Eiropas Sociālā harta. Latvijas Vēstnesis, 18.12.2001., Nr. 183. Pieejama: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/56660-eiropas-sociala-harta>

norādījusi, ka tas attiecināms arī uz bēgļiem,³⁰ līdz ar to Eiropas Padomes valstīm jānodrošina "liberāla administrācija tiesībām uz ģimenes apvienošanu".³¹

Jāpiemin arī Eiropas Savienības Zilās kartes direktīva 2009/50, kas regulē trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanu un uzturēšanos augsti kvalificētas nodarbinātības nolūkos,³² jo arī Eiropas Savienības zilās kartes īpašniekiem ir tiesības uz ģimenes apvienošanu.³³

Raksta autore neatrada identificētus cilvēktiesību pārkāpumu gadījumus par bēgļu ģimenes tiesībām atkalapvienoties Latvijā. Iespējams, tas ir tāpēc, ka bēgļi lielākoties tomēr izlemj atstāt Latviju.³⁴ Statistikas dati liecina, ka 2014. gadā Latvijā kopumā bija 364 patvēruma meklētāji (Gruzija – 166, Ukraina – 75, Sīrija – 34),³⁵ līdz ar to var secināt, ka imigrantu skaits Latvijā aizvien ir neliels³⁶ un lielākoties Latvija bēgļiem kalpo kā tranzitvalsts.³⁷ Taču saskaņā ar aprēķiniem Eiropas Savienībā kopumā no 1973. gada līdz 2008. gadam patvērumu ir raduši seši miljoni migrantu,³⁸ savukārt pēdējās divās desmitgadēs – vismaz 3,5 miljoni migrantu.³⁹

Tomēr kā piemēru var minēt Rīgā notikušo afgāņu bēgļu ģimenes apvienošanu,⁴⁰ un tā ir bijusi jau otrā afgāņu ģimenes atkalapvienošanās Latvijā.⁴¹ Pēc pusotra gada atšķirtības vienas afgāņu ģimenes četriem bērniem 2016. gada 17. oktobrī bija iespējas atkalapvienoties ar viņu māti Koči.⁴² Kā stāstīja Latvijas Televīzijas ziņu raidījums "Panorāma": "Bēgļu gaitās ģimenes parasti dodas daļīti. Kamēr tiek pārbaudītas viņu personības, bēgšanas patiesie iemesli un pieņemts lēmums par statusa piešķiršanu, vecāki un bērni katrs savā valstī var pavadīt pat gadus."⁴³

30 Ending restrictions on family reunification: good for refugees, good for host societies. Pieejams: https://www.coe.int/pl/web/commissioner/blog/-/asset_publisher/xZ32OPEoxOkq/content/ending-restrictions-on-family-reunification-good-for-refugees-good-for-host-societies?_101_INSTANCE_xZ32OPEoxOkq_languageId=en_GB [skatīts 02.05.2018.].

31 Turpat.

32 European Parliament. The EU Blue Card Directive. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/558766/EPRS_BRI%282015%29558766_EN.pdf [skatīts 02.05.2018.].

33 Turpat.

34 Eng.lsm.lv. Refugees keep leaving Latvia. Pieejams: <http://eng.lsm.lv/article/society/society/refugees-keep-leaving-latvia.a225023/> [skatīts 02.05.2018.].

35 Ārlietu ministrija. Informatīvais ziņojums "Latvijas Republikas nacionālais ziņojums par cilvēktiesību situāciju Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā periodiskā pārskata 2. cikla ietvaros", 2015, 35. lpp.

36 Ārlietu ministrija. Latvijas Republikas ziņojums, iesniegts saskaņā ar ANO Cilvēktiesību padomes rezolūcijas 5/1 pielikuma 15 (A) paragrāfu, 10. lpp.

37 Turpat.

38 Costello C. The Human Rights of Migrants and refugees in European Law. Oxford: Oxford University Press, 2016, p. 74.

39 Turpat.

40 Eng.lsm.lv. Refugees keep leaving Latvia. Pieejams: <http://eng.lsm.lv/article/society/society/refugees-keep-leaving-latvia.a225023/> [skatīts 02.05.2018.].

41 Kinca A. Latvijā apvienojas otrā bēgļu ģimene no Afganistānas. Pieejams: <http://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/latvija-apvienojas-otra-beglu-gimene-no-afganistanas.a205843/> [skatīts 02.05.2018.].

42 Turpat.

43 Turpat.

Afgāņu bēgļu māte Koči stāstījusi, ka Latvijā vislielākās problēmas ir saistītas ar ekonomiskajiem un sociālajiem jautājumiem, Latvijas Sarkanais Krusts ir palīdzējis Koči noīrēt dzīvokli, kur dzīvot viņas piecu cilvēku ģimenei.⁴⁴ Nacionālās ziņu aģentūras "LETA" mājaslapā aplūkojamas emocionālas afgāņu ģimenes atkalapvienošanās fotogrāfijas.⁴⁵

Latvijā patvēruma meklētāju aizsardzības institūts ir ieviests 1998. gadā,⁴⁶ tātad šogad tiek sasniegta patvēruma meklētāju aizsardzības 20. gadskārta Latvijā. No 1999. gada janvāra Latvijā patvērumu ir pieprasījuši 2513 patvēruma meklētāji.⁴⁷ Bēgļa statuss kopumā Latvijā ir piešķirts 157 personām,⁴⁸ savukārt alternatīvās aizsardzības statuss mazliet vairāk – 514 personām.⁴⁹ 2017. gadā bēgļa statuss Latvijā tika piešķirts 39 personām,⁵⁰ savukārt alternatīvais statuss piešķirts 259 personām.⁵¹

Salīdzinājumam vērts paraudzīties uz Zviedrijas pieredzi 2016. gadā, kad Zviedrijā ieradās 163 000 migrantu.⁵² Kā iemesls augstajam patvēruma meklētāju skaitam arī turpmāk nākotnē tiek minēta politiskā nestabilitāte dažādās pasaules valstīs, kā arī civilais karš Sīrijā, kas turpinās ietekmēt migrāciju Zviedrijā tuvākajā nākotnē.⁵³

Latvijas tiesiskais regulējums saskaņā ar Patvēruma likumu⁵⁴ ir šāds: Patvēruma likuma 54. pants nosaka, ka bēglim vai alternatīvo statusu ieguvušai personai ir tiesības uz ģimenes atkalapvienošanu ar ģimenes locekļiem, kuri atrodas ārvalstīs. Alternatīvo statusu ieguvusi persona šādas tiesības iegūst tikai tad, ja persona pēc alternatīvā statusa iegūšanas Latvijā ir uzturējusies vismaz divus gadus. Savukārt Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā notiek bēgļa un alternatīvo statusu ieguvušās ģimenes atkalapvienošanās.

44 LETA. Foto: Latvijā apvienojas piecu cilvēku ģimene no Afganistānas. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/foto-latvija-apvienojas-piecu-cilveku-gimene-no-afganistanas.d?id=48032509> [skatīts 02.05.2018.].

45 LETA. Rīgā notiek LSK organizēta afgāņu bēgļu ģimenes apvienošanās. Pieejams: <http://www.leta.lv/photo/album/F4F0CE75-4818-46F8-A67D-A7E9E47B97CE> [skatīts 02.05.2018.].

46 Laganovskis G. Bēgļa un alternatīvais statuss. Kam to piešķir, un ko tas dod? Lvportals.lv, 16.06.2015. Pieejams: <http://m.lvportals.lv/visi/skaidrojumi/272080-begla-un-alternativais-statuss-kam-to-pieskir-un-ko-tas-dod/> [skatīts 02.05.2018.].

47 Patvēruma meklētāji. PMLP statistika 01.01.1998.–31.12.2017. Pieejams: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/patveruma-mekletaji.html> [skatīts 02.05.2018.].

48 Turpat.

49 Turpat.

50 Turpat.

51 Turpat.

52 Statistics Sweden. Immigration and emigration 1960–2016 and forecast 2017–2060. Pieejams: <http://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/population/population-projections/population-projections/pong/tables-and-graphs/the-future-population-of-sweden-20162060/immigration-and-emigration-and-forecast/> [skatīts 08.05.2018.].

53 Turpat.

54 Patvēruma likums. Latvijas Vēstnesis, 05.01.2016., Nr. 2. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2016/2.1>

Arī nepilngadīgai personai bez pavadības, kurai ir piešķirta starptautiskā aizsardzība, kā arī kura nav precējusies, ir tiesības uzņemt pie sevis no ārvalsts ieradušos māti un tēvu.

Bēgļa ģimenes loceklim tiek izsniegta pastāvīgās uzturēšanās atļauja. Savukārt personai, kura ir saņēmusi alternatīvo statusu, šīs personas ģimenes loceklim izsniedz termiņuzturēšanās atļauju uz tādu pašu laiku kā alternatīvo statusu ieguvušajai personai.

Jāņem vērā, ka, ja bēglis vai alternatīvo statusu ieguvusi persona zaudē vai tai atņem piešķirto statusu Latvijā, arī bēgļa vai alternatīvo statusu ieguvušās personas ģimenes loceklim tiks anulēta uzturēšanās atļauja saskaņā ar Imigrācijas likumā⁵⁵ noteikto, izņemot gadījumu, ja bēglis vai alternatīvo statusu ieguvusi persona jau ir ieguvusi Latvijas pilsonību.

Analizējot Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi bēgļu ģimeņu tiesību atkalapvienošanās jautājumos, var minēt lietu “*Tanda-Muzinga* pret Franciju” (2014), kurā Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir uzsvērusi, ka ir svarīga bēgļu ģimenes vienotība. Ģimenes locekļu apvienošanās ir būtisks elements, lai dotu iespēju atjaunot normālu dzīvi personām, kuras ir bēgušas no vajāšanas.⁵⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa šajā lietā ir skaidri pateikusi, ka lēmumu pieņemšanas procesam jābūt elastīgam, ātram un efektīvam, lai nodrošinātu bēgļu tiesības uz ģimenes dzīvi saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu.⁵⁷

Arī lietā “*Mugenzi* pret Franciju” Eiropas Cilvēktiesību tiesa vienbalsīgi atzina, ka ir noticis Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta pārkāpums (tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi).⁵⁸

Šajās lietās Eiropas Cilvēktiesību tiesa atklāj, ka Francijā bēgļiem ir jāastopas ar grūtībām saņemt vīzas viņu bērniem, lai bēgļu ģimenes varētu apvienoties, lai gan konkrētie pieteicēji jau ir saņēmuši bēgļu statusu vai legāli jau dzīvo Francijā.⁵⁹

Nozīmīgu spriedumu lietā C-550/16 “*A, S* pret *Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*” 2018. gada 12. aprīlī ir pieņēmusi Eiropas Savienības Tiesa (otrā palāta).⁶⁰ Atbildot uz lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmu, Eiropas Savienības Tiesa spriedumā atzīst, ka “Direktīvas 2003/86

2. panta f) punkts, lasot kopsakarā ar tās 10. panta 3. punkta a) apakšpunktu, ir jāinterpretē tādējādi, ka par “nepilngadīgo” šīs tiesību normas izpratnē ir jā kvalificē trešās valsts pilsonis vai bezvalstnieks, kurš savas ieceļošanas dalībvalsts teritorijā un sava patvēruma pieteikuma iesniegšanas šajā valstī brīdī bija jaunāks par 18 gadiem, bet kurš patvēruma procedūras laikā sasniedz pilngadības vecumu un kuram vēlāk tiek atzīts bēgļa statuss”.⁶¹

Lietas C-550/16 pamatā ir gadījums ar jaunu meiteni no Eritrejas, kura lūdza patvērumu Nīderlandē. Viņa kļuva 18 gadus veca patvēruma procedūras laikā,⁶² meitenei patvēruma tika piešķirts, taču lūgums par ģimenes atkalapvienošanu tika noraidīts, jo meitene no Eritrejas bija jau sasniegusi 18 gadu vecumu.⁶³

Tāpat saskaņā ar Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 12. aprīļa spriedumu lietā C-550/16 “nepilngadīgajam bez pavadības”, kurš ir trešās valsts pilsonis vai bezvalstnieks, ir tiesības un ģimenes atkalapvienošanās, kaut arī konkrētā persona ir sasniegusi 18 gadu vecumu patvēruma procedūras laikā kādā no Eiropas Savienības valstīm.

Eiropas Savienības Tiesas spriedums varētu ietekmēt tūkstošiem “nepilngadīgos bez pavadības”, kuri ir iesnieguši pieteikumus par patvērumu kādā no Eiropas Savienības valstīm.⁶⁴

Eiropas Savienībā kopumā ir konstatēts, ka ik gadu apmēram 30 % no visām izsniegtajām pirmreizējām uzturēšanās atļaujām ES dalībvalstīs tiek izsniegtas saistībā ar ģimenes apvienošanu,⁶⁵ taču tiek konstatēts aizvien vairāk tādu gadījumu, kad trešās valsts pilsoņi ir negodprātīgi un ar fiktīvām darbībām pamato savas tiesības uz ģimenes apvienošanu Eiropas Savienībā,⁶⁶ līdz ar to pētnieki secina, ka “fiktīvās laulības un viltus vecāku statusa reģistrēšana uzskatāma par jaunām nelegālās migrācijas parādībām”.⁶⁷

Taču negodprātīga rīcība no trešo valstu pilsoņu puses nevar būt par pamatu, lai atteiktu un novēlotu rīcību, izskatot bēgļu ģimeņu pieteikumus par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanu. Eiropas Savienības valstīm ir jāievēro Eiropas Savienības tiesiskais regulējums, savukārt Eiropas Padomes dalībvalstīm ir jāievēro Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas aizsargātās vērtības. ■

55 Imigrācijas likums. Latvijas Vēstnesis, 27.12.2002., Nr. 169. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/68522>

56 Ending restrictions on family reunification: good for refugees, good for host societies. Pieejams: https://www.coe.int/pl/web/commissioner/blog/-/asset_publisher/xZ32OPEoxOkq/content/ending-restrictions-on-family-reunification-good-for-refugees-good-for-host-societies?_101_INSTANCE_xZ32OPEoxOkq_languageId=en_GBp [skatīts 02.05.2018.].

57 Turpat.

58 European Court of Human Rights. Family reunification procedure: need for flexibility, promptness and effectiveness. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/fre-press#%7B%22itemid%22:%5B%22003-4817913-5875206%22%7D> [skatīts 02.05.2018.].

59 Turpat.

60 Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 12. aprīļa spriedums lietā Nr. C-550/16 “*A, S* pret *Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*”. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:62016CJ0550&from=EN> [skatīts 05.05.2018.].

61 Turpat.

62 Top EU court strengthens family reunifications for young refugees. Pieejams: <http://www.dw.com/en/top-eu-court-strengthens-family-reunifications-for-young-refugees/a-43352168> [skatīts 05.05.2018.].

63 Turpat.

64 Turpat.

65 Krūmiņa L., Briede I. Ģimenes apvienošanās tiesību ļaunprātīga izmantošana: fiktīvās laulības un vecāku statusa viltus reģistrēšana. Pieejams: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/family-reunification/lv_20120717_familyreunificationstudy_lv_final_lv.pdf [skatīts 02.05.2018.].

66 Turpat.

67 Turpat.

Konstitucionālo tiesību norises ārvalstīs

Pārskats par 2017. gadu

Tieslietu ministrija (turpmāk – TM) turpina darbu ar mērķi veicināt sabiedrības tiesiskās domas attīstību un, īstenojot piešķirto kompetenci valststiesību jomā,¹ ir sagatavojusi apskatu par 2017. gadā ierosinātām, pieņemtām un noraidītām likumdošanas iniciatīvām Eiropas Savienības (turpmāk – ES) dalībvalstu un citu Eiropas valstu konstitūcijās.

“Jurista Vārda” lasītāji pirms gada jau varēja iepazīties ar TM pārskatu par konstitucionālo tiesību aktualitātēm Eiropā 2015. un 2016. gadā.² Tāpat kā iepriekšējais apskats, arī šis ir balstīts uz ES dalībvalstu sniegto informāciju ES sadarbības tīkla ietvaros, interneta resursiem un ziņām, ko snieguši ārvalstīs strādājošie Latvijas eksperti.

Aplūkotās likumdošanas iniciatīvas izkārtotas nodaļās, pamatā grupējot tās atbilstoši varas dalījumam starp trim galvenajiem varas atzariem. Atsevišķā nodaļā sniegts ieskats pamattiesību jautājumu aktualitātēs, bet noslēgumā aplūkoti tie priekšlikumi, kas skar vairākus varas atzarus, izņemti referendumus vai neiekļaujas apskata pamatstruktūrā. Apskatā iekļauta arī informācija par atsevišķu valstu nozīmīgiem konstitucionālo tiesu nolēmumiem.

Šajā Eiropas konstitucionālo tiesību norišu apskatā dots ieskats Moldovas un Ukrainas parlamenta darbā; atspoguļoti izaicinājumi izpildvarai Luksemburgā un Zviedrijā, Francijas veiktie pasākumi saistībā ar iepriekšējos gados uzsāktu cīņu pret terorismu un uzticēšanos politikai kopumā; Somijas lēmumi nacionālās drošības stiprināšanai. Tāpat sniegts pārskats par tiesu varas darbu Moldovā, Rumānijā, Serbijā un Ukrainā un atspoguļots arī Polijas tiesu sistēmas iepriekšējos gados uzsāktu reformu turpinājums.

Apskatu turpina ieskats cilvēka pamattiesību regulējumā: valsts un baznīcas savstarpējās attiecības Norvēģijā; biedrošanās brīvība, cilvēka dzīvības, dzimuma un ģimenes modeļa jautājumi dažādās valstīs. Sniegts ieskats arī valsts valodas regulējumā Ukrainā, kopsavilkums par 2017. gadā notikušo referendumu Katalonijā, vērienīgajām konstitucionālajām reformām Turcijā, kā arī aplūkoti Šveices Konfederācijā notikušo referendumu rezultāti.

I. Likumdevējvara

Moldova

Moldovas Republikas parlamentā 2017. gadā iesniegts likumprojekts, kas paredz papildinājumus Moldovas

1 Ministru kabineta 2017. gada 6. augusta noteikumu Nr. 474 “Tieslietu ministrijas nolikums” 4.1.1. un 5.11. apakšpunkts.

2 Tieslietu ministrija. Ārvalstu konstitucionālo tiesību aktualitātes. Jurista Vārds, 29.08.2017., Nr. 36 (990), 24.-32. lpp.; Tieslietu ministrija. Ārvalstu konstitucionālo tiesību aktualitātes (II). Jurista Vārds, 05.09.2017., Nr. 37 (991), 23.-28. lpp.

Republikas konstitūcijas preambulā un tekstā. Papildinājumu mērķis ir juridiski nostiprināt mehānismu Moldovas iestāšanās procesam ES, ievērojot, ka Moldova ir Eiropas valsts, kurai ir kopēja vērtības un kopīga vēsture ar citām Eiropas valstīm. Moldova uzņemas saistības orientēties uz Eiropas vērtību sistēmas ieviešanu un integrāciju Eiropā. Likumprojekts arī ievieš dzīvē Moldovas Konstitucionālās tiesas 2014. gada 9. oktobra spriedumu Nr. 24 par Moldovas Republikas un ES nolīguma konstitucionalitātes kontroli.³

Ukraina

Ukrainas parlamentā iesniegts likumprojekts “Grozījumi Ukrainas konstitūcijas 80. pantā”, kas paredz atcelt deputātu imunitāti. Spēkā esošais Ukrainas konstitūcijas 80. pants noteic, ka deputātus nevar saukt pie kriminālatbildības, aizturēt vai arestēt bez parlamenta piekrišanas. Parlaments šo likumprojektu ir nosūtījis Ukrainas konstitucionālajai tiesai, lai pārbaudītu tā atbilstību Ukrainas konstitūcijas 157. un 158. pantam. Ukrainas konstitūcijas 157. pants paredz, ka konstitūcija nevar tikt grozīta, ja grozījumi paredz atcelt vai ierobežot personas tiesības un brīvības vai grozījumi paredz likvidēt Ukrainas teritoriālo vienotību un integritāti⁴; 158. pants noteic, ka likumprojekts, kuru ir izstrādājis parlaments, kurš paredz grozījumus konstitūcijā un nav pieņemts, nevar tikt iesniegts parlamentā ātrāk kā viena gada laikā kopš lēmuma pieņemšanas par šo likumprojektu. Parlaments savā sasaukuma laikā nevar grozīt divas reizes vienus un tos pašus Ukrainas konstitūcijas pantus.⁵

II. Izpildvara un tās kompetencē ietilpstoši jautājumi

Francija

Francijā izpildvara (to īsteno valsts prezidents un Ministru kabinets) 2017. gadā ierosināja divas konstitucionāla ranga reformas.

Pirmā reforma ierosināta saistībā ar iekšējo drošību un cīņu pret terorismu. Senāta 2017. gada 18. oktobrī pieņemtās tiesību normas paredz piešķirt kompetentajām

3 Draft legislative acts. Pieejams: <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeacteleislative/tabid/61/LegislativId/4033/language/ro-RO/Default.aspx> [skatīts 23.05.2018.].

4 Rada forwards to Constitutional Court bills on lifting parliamentary immunity. Pieejams: <https://www.unian.info/politics/2196424-rada-forwards-to-constitutional-court-bills-on-lifting-parliamentary-immunity.html> [skatīts 15.02.2018.].

5 Constitution of Ukraine. Pieejams: www.kmu.gov.ua/document/110977042/Constitution_eng.doc [skatīts 15.02.2018.].

iestādēm lielākas pilnvaras, lai novērstu terorisma draudus ar šādiem līdzekļiem:

- 1) noteikt drošības perimetru publisku pasākumu (arī sporta pasākumu) vietās;
- 2) slēgt reliģiska rakstura vietas, ja tajās notiek aktivitātes, kas var veicināt terorismu, diskrimināciju, naidu;
- 3) uzlabot regulējumu par personu, to mantu vai vietu pārbaudi, ja personas uzvedība rada aizdomas par nopietnu apdraudējumu vai personai ir regulārs kontakts ar tādām personām vai organizācijām, kuras tiek turētas aizdomās par saistību ar terorismu. Tāpat tiek stiprināts regulējums par pasažieru vārdu reģistrāciju, kuri izmanto gaisu vai jūras satiksmi, iebraucot vai izbraucot no Francijas, lai spētu labāk kontrolēt to personu pārvietošanos, kas varētu radīt apdraudējumu. Tāpat tiek stiprināts regulējums robežkontroles un komunikācijas internetā jomā;
- 4) noteikt atbildību par jaunu kriminālnozieģumu tiem vecākiem, kas mudina savus bērnus veikt teroraktus vai doties uz ārzemēm ar šādu mērķi (sankcija – brīvības atņemšana līdz 15 gadiem un soda nauda līdz 225 000 eiro, kā arī vecāku varas liegšana).

Visos iepriekš minētajos grozījumos ietvertie tiesiskie līdzekļi tiek pakļauti administratīvo un kriminālo tiesu kontrolei.

Otrā reforma – Nacionālajā asamblejā 2017. gada 9. augustā pieņemts likums par uzticēšanos politikai. Likuma mērķi ir nostiprināt uzticību, nodrošināt pārskatāmību, pārredzamību politikā un politisko plurālismu.

Regulējums skar:

- 1) politikas finansēšanu, t.sk. politisko partiju finansējuma un grāmatvedības kontroli, kā arī priekšvēlēšanu kampaņu finansējumu;
- 2) parlamentārā mandāta funkcijas, t.sk. attiecībā uz interešu konflikta novēršanu un prevenciju;
- 3) augsta līmeņa valsts pārvaldes darbinieku darbā pieņemšanu un atlasi;
- 4) pārkāpumus un noziegumus, kas rada šaubas par parlamenta kandidātu un senatoru godīgumu, lai kandidētu vēlēšanās.

Likuma mērķis ir atjaunot uzticību:

- 1) aizliedzot augsta līmeņa valsts pārvaldes darbiniekiem (valdības, parlamenta vai pašvaldības) pieņemt amatā ģimenes locekļus;
- 2) vēlēšanu kandidātiem izvirzot prasību nebūt sodītiem par noteiktiem noziegumiem, kas tiem liegtu ieņemt publisku amatu;
- 3) pieprasot parlamenta pārstāvjiem pamatot veikto nodokļu samaksu, uzsākot pildīt amatu;
- 4) ļaujot valsts prezidentam pieprasīt nodokļu pārbaudi jebkuram kandidātam, kas tiek izvērtēts amatam valdībā;
- 5) aizliedzot parlamenta locekļiem veikt lobēšanu kā trešo personu interešu pārstāvjiem;
- 6) aizliedzot lobētājiem maksāt parlamenta, valsts prezidenta vai valdības darbiniekiem;
- 7) garantēt caurskatāmību, pieprasot visiem valsts prezidenta amata kandidātiem iesniegt interešu un

aktivitāšu deklarāciju papildus šobrīd prasītajai īpašumu deklarācijai;

- 8) garantēt caurskatāmību, kontrolējot valsts prezidenta finanses, ko veic institūcija laikā starp valsts prezidenta ievēlēšanu un tā darbības termiņa beigām;
- 9) regulēt reprezentatīvā pabalsta izdevumus, uzskaitot pieļaujamās attaisnotos izdevumus, kas tiks atmaksāti tikai pēc izdevumus attaisnojošu dokumentu uzrādīšanas;
- 10) uzlabot politisko plurālismu ar šādiem līdzekļiem:
  - palielināt politisko partiju atskaišu pārbaudi, publicējot tās valsts oficiālajā izdevumā (*Journal officiel de la République française*);
  - aizliegt juridiskām personām (izņemot Eiropas bankas un partijas) izsniegt aizdevumu politiskajām partijām un palielināt pārbaudi attiecībā uz kredītiem, ko izsniedz privātpersonas;
  - atvieglot politiskajām partijām un kandidātiem iespējas iegūt finansējumu.

Luksemburga

Luksemburgas konstitūcija ir spēkā kopš 1868. gada, un kopš 2009. gada tiek strādāts pie vispārēja satura konstitūcijas grozījumiem vai arī jauna konstitūcijas teksta izstrādes. Kā minēts iepriekšējā pētījumā, tiek turpināts darbs pie jauna teksta projekta.⁶

Paralēli tam 2017. gadā tika pārskatīts Luksemburgas konstitūcijas 32. panta 4. punkts par izpildvaras uzdevumiem starptautiskas krīzes gadījumā. Regulējumā tika paplašināti steidzamības gadījumi, kuros izpildinstitūcija var pieņemt izņēmuma noteikumus par spēkā esošajiem tiesību aktiem, vienlaikus saglabājot līdzsvaru starp izpildvaras un likumdošanas pilnvarām. Jāapzinās, ka nopietnas krīzes gadījumā ir jāreaģē ātri, tāpēc ir svarīgi elastīgi noteikt ārkārtas stāvokļa definīciju un režīmu.

2017. gada 13. oktobra likums, ar kuru pārskata konstitūcijas 32. panta 4. punktu, ir formulēts šādi:

“Starptautiskās krīzes gadījumā, ja pastāv nopietni draudi visas vai daļas iedzīvotāju būtiskām interesēm vai nenovēršamas briesmas, ko rada nopietni uzbrukumi sabiedrības drošībai, lielhercogs, ja konstatēta steidzama nepieciešamība un parlaments nespēj savlaicīgi reaģēt, var veikt reglamentējošus pasākumus.

Šie pasākumi var paredzēt atkāpes no spēkā esošajiem tiesību aktiem, bet tiem jābūt nepieciešamiem, adekvātiem un samērīgiem ar izvirzīto mērķi un jāatbilst konstitūcijai un starptautiskajiem līgumiem.

Krīzes stāvokļa pagarināšanu vairāk par desmit dienām var noteikt tikai ar likumu, par kuru nobalso saskaņā ar konstitūcijas 114. panta 2. punkta nosacījumiem, kas nosaka tā ilgumu ne vairāk kā trīs mēneši.

6 Proposition de révision. Pieejams: <http://www.chd.lu/wps/portal/public/Accueil/TravailALaChambre/Recherche/RoleDesAffaires?action=doDocpaDetail&id=7069> [skatīts 07.02.2018.].

Krīzes stāvokļa beigās spēku zaudē tie noteikumi, kas pieņemti krīzes stāvokļa laikā un saistībā ar to.

Deputātu palātas darbību krīzes apstākļos nevar izbeigt.⁷

Somija

2017. gadā Somijā nav pieņemti konstitūcijas grozījumi, taču 2018. gada janvārī valdība iesniedza parlamentam grozījumu projektu Somijas konstitūcijas 10. pantā, kas nosaka konstitūcijā paredzēto tiesību uz korespondences, telefonsarunu un citas privātās komunikācijas neaizskaramību ierobežošanu informācijas vākšanai nacionālās drošības mērķiem.⁸

Valdība ierosināja grozīt Somijas konstitūciju, lai privātās informācijas apstrādes noteikumi, kas ir būtiski valsts drošībai, varētu tikt ietverti likumā, ja izpildās konkrēti nosacījumi. Praksē konstitūcijas grozījums ļautu pieņemt normatīvos aktus par informācijas vākšanas pilnvarām. Minētā grozījuma aprakstā norādīts, ka ne vienmēr informācijas apstrāde norādīs uz konkrētiem noziegumiem vai aizdomām pret kādu individu, taču kopumā ļaus uzlabot drošību valstī.

Jau šobrīd Somijas konstitūcija paredz, ka privātpersonu korespondences un mājokļa neaizskaramība var tikt ierobežota likumā noteiktos konkrētos gadījumos (piemēram, kriminālprocesā, tiesvedības un brīvības atņemšanas gadījumos), taču jāpaplašina konstitūcijā noteiktie gadījumi arī attiecībā uz nacionālās drošības jautājumiem. Tā piedāvātais konstitūcijas grozījums paredzētu, ka komunikācijas noslēpums var tikt ierobežots uz likuma pamata arī:

1) militāru operāciju gadījumos (militāra operācija definēta kā jebkāds ārējs apdraudējums, kas mērķēts pret Somiju);

2) tādu aktivitāšu dēļ, kas nopietni apdraud nacionālo drošību (ar to saprotot demokrātisko iekārtu, sabiedrības funkcionēšanu, daudzu cilvēku dzīvību vai veselību, starptautisko drošību un mieru).

Somijas konstitūcijā šobrīd ietverta frāze, ka privātas informācijas ierobežošana var būt pamatota ar “nozieguma izmeklēšanu”, tiek piedāvāts aizstāt ar frāzi “nozieguma apkarošana”, kas papildus norādītu arī uz prevencijas, atklāšanas fāzi.

Valdība piedāvāja parlamentam izskatīt minēto grozījumu steidzamības kārtībā, pamatojoties uz esošo situāciju.

Konstitūcijas grozījums tiek virzīts kopā ar citiem iesniegtiem likumprojektiem par informācijas apstrādi, piemēram:

1) Militārās informācijas likumu, kas paredz Aizsardzības spēku militārās informācijas apstrādi saistībā

ar nopietniem starptautiskiem draudiem attiecībā uz radiosignāliem, informācijas sistēmām, personām, piemēram, ar radikalizācijas risku, interneta, sociāliem tīkliem. Šī informācija var palīdzēt sagatavoties pret militāriem draudiem pret Somiju un palīdzēt sniegt atbalstu citām institūcijām;

2) radot jaunu ombuda institūciju (angl. – *Intelligence Ombudsman*), kam būtu tiesības kontrolēt minētās informācijas apstrādes tiesiskumu attiecībā uz privātpersonām, kopā ar parlamenta virskontroli;

3) Civiltās informācijas likumu, kas pavērtu drošības iestādēm jaunus ceļus, kā nodrošināt nacionālo drošību pret tādiem nopietniem apdraudējumiem kā terorisms, ārvalstu spiegošana, kritiskās infrastruktūras pārrāvumi vai sagrāve.

Zviedrija

Zviedrijas konstitūciju veido četri pamatlikumi – Valdības likums, kurā aprakstīti galvenie Zviedrijas politiskās dzīves principi; Pēctecības jeb Mantojuma likums, Likums par preses brīvību un Likums par vārda brīvību.

2017. gadā ir ierosināts viens grozījums Valdības likumā. 2016. gada decembrī Zviedrijas parlamenta padome – Riksdāgs deva uzdevumu izmeklēšanas komisijai apsvērt nepieciešamību izdarīt izmaiņas likumos, kas regulē Valsts revīzijas biroju un galvenā auditora lomus. 2017. gada maijā izmeklēšanas komisija ziņojumā prezentēja savus secinājumus, un priekšlikumi grozījumiem Valdības likumā tika iesniegti. Tajos ierosināts veikt izmaiņas Valdības likuma pantos, kas noteic, ka Riksdāgs var atbrīvot no amata galveno valsts revidentu, ja viņš nepilda Valsts revīzijas biroja prasības vai ir vainīgs rupjā nolaidībā.⁹ Izmaiņas paredz, ka galveno valsts revidentu no amata varēs atbrīvot Riksdāgs pēc Konstitucionālās komitejas pieprasījuma, pamatojot to ar galvenā valsts revidenta rupju nolaidību vai Valsts revīzijas biroja prasību neizpildi. Izmaiņas likumā ļautu veikt izmeklēšanu, pēc kuras galveno valsts revidentu varētu atbrīvot no amata. Riksdāgs lēmumu par galvenā valsts revidenta atbrīvošanu pieņemtu ar vismaz trīs ceturtdaļu balsu vairākumu, balsojumā piedaloties vairāk nekā pusei Riksdāga locekļu.¹⁰

III. Tiesu vara

Lietuva

Lietuvā 2017. gadā atsākās diskusija par iespēju privātpersonām atļaut iesniegt konstitucionālo sūdzību Konstitucionālajā tiesā. Diskusijas par piemērotāko individuālās konstitucionālās sūdzības modeli turpinās jau

7 Journal officiel du Grand-Duché de Luxembourg. Pieejams: <http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2017/10/13/a908/fo> [skatīts 15.02.2018.].

8 Legislative package on intelligence submitted to Parliament. Pieejams: http://valtioneuvosto.fi/en/article/-/asset_publisher/10616/tiedustelulakikokonaisuus-eteni-eduskunnan-kasiteltavaksi [skatīts 07.02.2018.].

9 The Constitution of Sweden. Pieejams: <https://www.riksdagen.se/en/SysSiteAssets/07.-dokument--lagar/the-constitution-of-sweden-160628.pdf> [skatīts 24.04.2018.].

10 A summary of news from overseas parliaments. Pieejams: <https://www.parliament.nz/resource/en-NZ/00PLLawOPN17101/011aebdbde8ce2958738ca22389777dfc490f78a> [skatīts 23.05.2018.].

gadiem. Šobrīd valdošā koalīcija atkal piedāvājusi izstrādāt šādu tiesību aktu.¹¹

Moldova

Moldovas parlamentā atkārtoti iesniegts likumprojekts, ar kuru plānots izdarīt grozījumus Moldovas Republikas konstitūcijas 116., 121., 122., 123. pantā un ar kuru konstitūcija papildināta ar 121.¹ pantu.¹² Grozījumi attiecināmi uz tiesu varas atzaru (tiesnešu apstiprināšana, pārcelšana un paaugstināšana amatā, finansējuma piešķiršana nozarei, Augstākās maģistrātu padomes sastāvs u.c.). Parlamenta komisijās likumprojekts jāizskata sešu mēnešu laikā. 2017. gada decembrī likumprojekts nosūtīts arī atzinuma sniegšanai Venēcijas komisijai.

Savukārt konstitūcijas grozījumu, kas paredzēja izmaiņas attiecībā uz Moldovas Konstitucionālo tiesu, Moldovas parlaments noraidījis. Izmaiņas paredzēja palielināt Konstitucionālās tiesas tiesnešu skaitu līdz septiņiem (pašreiz tiesas sastāvā ir seši tiesneši), kā arī palielināt tiesneša pilnvaru termiņu līdz deviņiem gadiem, vienlaikus nosakot, ka atkārtoti tiesneša amatu ieņemt nedrīkst.

Polija

Polijā 2017. gadā turpinājās iesāktās reformas tiesu sistēmā un 2017. gadā izstrādāti likumprojekti, kas paredz piešķirt valdībai lielāku kontroli pār Augstāko tiesu un Nacionālo tiesnešu padomi – struktūru, kas ieceļ tiesnešus un paredzēta tiesu varas neatkarības garantēšanai. Likumprojekti paredz tieslietu ministram tiesības atcelt Augstākās tiesas tiesnešus un iecelt personas citos tiesu amatos, kā arī atļauj premjerministram un tieslietu ministram iecelt tiesnešus bez konsultēšanās ar tieslietu apriņķi.¹³ Likumprojekti izraisīja asas debates parlamenta apakšpalātā, izskatot viedokli, ka šie likumprojekti ir mēģinājums iegūt kontroli pār tiesām, ieceļot sev tīkamus tiesnešus un tādējādi pārkāpjot konstitūciju. Tāpat pastāv viedoklis, ka reformu rezultātā izpildvara iegūs ietekmi pār tiesu varu.¹⁴

Eiropas Komisijas ieskatā, minētie likumi rada strukturālu apdraudējumu Polijas tiesu sistēmai un ļoti jūtami ietekmētu tiesu sistēmas neatkarīgu darbību. Tā tiesiskuma sistēmisko apdraudējumu ļoti būtiski palielinās Augstākās tiesas tiesnešu atstādināšana. Tādējādi 2017. gada 26. jūlijā Komisija lūdza Polijas iestādes neveikt

nekādus pasākumus ar mērķi atstādināt no amata Augstākās tiesas tiesnešus vai piespiest viņus doties pensijā.¹⁵ Komisijai vislielākās bažas izraisīja normatīvajā aktā par vispārējo tiesu sistēmas organizāciju ietvertā norma, kas uzskatāma par diskrimināciju dzimuma dēļ, proti, tā tiesnešiem atkarībā no dzimuma paredz atšķirīgu pensionēšanās vecumu (60 gadi sievietēm un 65 gadi vīriešiem). Komisijas ieskatā, šāda norma ir pretrunā Līguma par Eiropas Savienības darbību 157. pantam un Direktīvai 2006/54 par dzimumu līdztiesību nodarbinātības jomā. Oficiālā paziņojuma vēstulē Komisija vērsa Polijas iestāžu uzmanību arī uz to, ka, piešķirot tieslietu ministram brīvību pēc sava ieskata pagarināt pensionēšanās vecumu sasniegušo tiesnešu pilnvaru termiņu, kā arī atstādināt un iecelt amatā tiesu priekšsēdētājus, tiks apdraudēta Polijas tiesu neatkarība.¹⁶

Polijas prezidents 2017. gada decembrī parakstīja abus parlamenta apstiprinātos likumus par Augstākās tiesas un par Nacionālās tiesnešu padomes reformēšanu. Komisija, reaģējot uz Polijas realizētajām reformām tiesu sistēmā, ir iedarbinājusi Līguma par Eiropas Savienību 7. pantā paredzēto bezprecedenta tiesisko procedūru pret Poliju.¹⁷

Par Polijas tiesu sistēmas reformu tiesiskumu šaubas paudušas arī dažādas starptautiska un Eiropas līmeņa personas un organizācijas: tiesu iestāžu pārstāvji no visas Eiropas, tostarp Eiropas Savienības Augstāko tiesu priekšsēdētāju tikls un Eiropas Tiesu iestāžu padomju tikls, Venēcijas komisija, Eiropas Padomes cilvēktiesību komisārs, ANO Cilvēktiesību komiteja.¹⁸ 28 Polijas nevalstiskās organizācijas, tostarp *Amnesty International* filiāle, brīdināja, ka ierosinātās reformas apdraud Polijas kā demokrātiskas valsts statusu.¹⁹

Rumānija

Rumānijas galvaspilsētā Bukarestē un citās pilsētās 2017. gada 27. augustā cilvēki bija izgājuši demonstrācijās, lai protestētu pret ierosinātajām izmaiņām tieslietu sistēmā. Rumānijas tieslietu ministrs Tudorels Toaders ierosināja atņemt prezidentam tiesības iecelt amatā ģenerālprokuru un galveno prokuru korupcijas apkarošanas jomā. Ministrs arī ierosināja sodīt prokurus un tiesnešus par kļūdainiem spriedumiem un neatbilstošu lietu ierosināšanu. Rumānijas prezidents Klauss Johanniss kritizēja tieslietu ministra ierosinājumus,

11 Lithuania's ruling parties to go back to individual Constitutional claim. Pieejams: <https://en.delfi.lt/lithuania/politics/lithuanias-ruling-parties-to-go-back-to-individual-constitutional-claim.d?id=76746445> [skatīts 24.05.2018.].

12 Draft legislative acts. Pieejams: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative/tabid/61/LegislativId/3216/language/en-US/Default.aspx> [skatīts 24.05.2018.].

13 Polijā pieņem tiesu varu kontrolējošu likumu. Pieejams: <http://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/polija-pienem-tiesu-varu-kontrolejosu-likumu.a243432/> [skatīts 24.05.2018.].

14 Polish government brings forward plans to assert control over judges. Pieejams: <https://www.theguardian.com/world/2017/jul/18/polish-government-brings-forward-plans-to-assert-control-over-judges> [skatīts 24.05.2018.].

15 Eiropas Komisija sāk pārkāpuma procedūru pret Poliju saistībā ar pasākumiem, kas skar tiesu varu. Pieejams: https://ec.europa.eu/latvia/news/eiropas-komisija-s-%C4%81k-p-%C4%81rk-%C4%81puma-proced-%C5%ABru-pret-poliju-saist-%C4%ABb-%C4%81-arpas-%C4%81kumiem-kas-skar-tiesu-varu_lv [skatīts 24.05.2018.].

16 Turpat.

17 Turpat.

18 No Eiropas Komisijas 2017. gada 26. jūlija paziņojuma presei. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-2161_lv.htm [skatīts 24.05.2018.].

19 Polija atkal mēģina pieņemt strīdīgi vērtētās tiesu reformas. Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/arvalstis/703974-polija_atkal_megina_pienemt_stridigi_vertetas_tiesu_reformas [skatīts 25.05.2018.].

kas, kā apgalvo protestētāji, palēninātu cīņu ar korupciju.²⁰ Tomēr Rumānijas parlamenta apakšņams decembrī pieņēma abas strīdīgās tiesu reformas.

Abi likumdošanas akti tika pieņemti ar 177 balsīm par un 79 pret parlamenta apakšņamā, kur dominē valdošā Sociāldemokrātu partija (PSD). Tie vēl ir jāapstiprina Senātā.²¹

Serbijas Republika

Saistībā ar Serbijas Republikas sarunām par iestāšanos ES Serbija bija apņēmusies līdz 2017. gada beigām izdarīt grozījumus Serbijas Republikas konstitūcijā attiecībā uz Augstākās tiesu padomes un Valsts prokuroru padomes locekļu ievēlēšanu, kā arī datu aizsardzības jautājumiem.²² 2017. gada beigās Serbijas Tieslietu ministrija informēja, ka grozījumi konstitūcijā ir gandrīz pabeigti, un 2018. gada sākumā grozījumu projektu bija plānots iesniegt Venēcijas komisijā. Tikai pēc pozitīva Venēcijas komisijas atzinuma Serbijas Republikas konstitūcijas grozījumu projekts tiks virzīts pieņemšanai. Grozījumu mērķis ir stiprināt tiesnešu un prokuroru neatkarību, izslēdzot valdību no tiesnešu un prokuroru amata kandidātu izvirzīšanas procesa un Nacionālo asambleju no tiesnešu un prokuroru apstiprināšanas amatā procesa.²³

Ukraina

2017. gada 13. jūlijā Ukrainas parlaments pieņēma likumu "Par Ukrainas Konstitucionālo tiesu", kas ir izstrādāts, pamatojoties uz Ukrainas konstitūcijas grozījumiem, kas pieņemti 2016. gada 2. jūnijā. Atbilstoši jaunajam likumam "Par Ukrainas Konstitucionālo tiesu" Konstitucionālā tiesa lielā mērā saglabā pirmsreformas pilnvaras, piemēram, tiesības interpretēt konstitūciju, pārbaudīt starptautiskus līgumus, parlamenta, prezidenta un valdības izdotos likumus un noteikumus, Krimas Autonomās republikas izdotos tiesību aktus. Konstitucionālā tiesa var izskatīt strīdus starp valdību, parlamentu un prezidentu attiecībā uz tiesību aktu antikonstitucionalitāti. Tāpat Ukrainas Konstitucionālajai tiesai ir pilnvaras pārskatīt ierosināto konstitūciju grozījumu atbilstību materiālajiem un procesuālajiem noteikumiem. Papildus iepriekš minētajām pilnvarām likums "Par Ukrainas Konstitucionālo tiesu" paredz arī jaunas pilnvaras, piemēram, sniegt atzinumu par to jautājumu konstitucionalitāti, kas būs jānodod izlemšanai referendumā.

20 Rumānijā protestē pret ierosinātajām izmaiņām tieslietu sfērā. Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/arvalstis/674806-rumanija_protete_pret_ierosinatajam_izmainam_tieslietu_sfera [skatīts 25.05.2018.].

21 Rumānijas parlamenta apakšņams pieņem strīdīgās tiesu reformas. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/arzemes/rumanijas-parlamenta-apaksnams-pienem-stridigas-tiesu-reformas.d?id=49546617> [skatīts 16.03.2018.].

22 Constitution of Serbia to be amended by end of 2017. Pieejams: <https://inserbia.info/today/2015/09/constitution-of-serbia-to-be-amended-by-end-of-2017/> [skatīts 25.05.2018.].

23 Minister Kuburovic: Constitutional amendments to be submitted to the Venice Commission after the New Year. Pieejams: <https://www.mpravde.gov.rs/en/vest/17748/minister-kuburovic-constitutional-amendments-to-be-submitted-to-the-venice-commission-after-the-new-year.php> [skatīts 25.05.2018.].

Tāpat pirmo reizi Konstitucionālajai tiesai būs pilnvaras izskatīt individuālās sūdzības, kas iesniegtas par likumu vai to atsevišķu daļu konstitucionalitāti. Konstitucionālo sūdzību tiesā varēs iesniegt fiziskās un juridiskās personas, izņemot publiskās juridiskās personas. Atbilstoši jaunajam likumam, konstitucionālajā sūdzībā jāpamato, ka likums pārkāpj tiesības, kuras ir garantētas Ukrainas konstitūcijā.

Atbilstoši likumam "Par Ukrainas Konstitucionālo tiesu" ir veiktas izmaiņas arī tiesas iekšējā struktūrā un kārtībā. Pirms reformas Konstitucionālā tiesa galalēmumus pieņēma plenārsēdē. Tagad tiesa sastāv no Lielās palātas (kurā ietilpst visi tiesneši), diviem Senātiem (katrs sastāv no deviņiem tiesnešiem) un sešiem departamentiem (katrs sastāv no trīs tiesnešiem).

Reforma skar arī kārtību, kādā tiesneši tiek iecelti amatā. Iepriekšējā tiesnešu iecelšanas kārtība Konstitucionālajā tiesā bija lielā mērā politizēta, kas neizbēgami ietekmēja tās institucionālo neatkarību. Lai mazinātu politisko ietekmi tiesnešu iecelšanā, jaunā likuma normas paredz obligātu tiesnešu atlasu, rīkojot konkursu. Attiecīgi tiesnešu kandidātu atlasu, kurus ieceļ prezidents, veiks konkursa komisija, ko izveido prezidents. Parlamentārā Pastāvīgā komiteja tiesu politikas un tieslietu jomā, kurā tiek iekļauti arī opozīcijas pārstāvji, rīkos konkursu tiem tiesnešu kandidātiem, kurus ieceļ parlaments, savukārt Tiesnešu padome, ko izveido Tiesnešu kongress, rīkos konkursu tiem tiesnešu kandidātiem, kurus ieceļ Tiesnešu kongress.

Jaunais likums paredz, ka zvērests vairs netiek dots parlamentā, bet gan īpaši rīkotā Konstitucionālās tiesas sēdē.²⁴ Tajā arī ir ietverts regulējums attiecībā uz tiesnešu atalgojumu un "mūža atalgojumu", kas paredzēts kā puse maksājuma no tiesnesim noteiktā atalgojuma, kurā ietilpst alga un piemaksas. Tāpat tiesnešiem tiek apmaksāts 30 dienu ikgadējs atvaļinājums un nodrošināta dienesta automašīna.²⁵

IV. Pamattiesību jautājumi

Beļģija

Beļģijas konstitūcijā 2017. gadā veikti grozījumi pantā, kurā noteikts apcietinājuma termiņš. Līdz grozījumu izdarīšanai bija noteikts, ka persona varēja tikt arestēta, pamatojoties uz tiesneša motivētu rīkojumu, kurš ir jāizsniedz apcietināšanas brīdī vai, vēlākais, 24 stundu laikā.²⁶ Tagad apcietināšanas termiņš ir 48 stundas.

24 Kyrychenko J. Ukraines more accessible and independent Constitutional Court. Pieejams: <http://www.constitutionnet.org/news/ukraines-more-accessible-and-independent-constitutional-court> [skatīts 15.02.2018.].

25 Rada adopted bill on Constitutional Court. Pieejams: https://en.censor.net.ua/news/447676/rada_adopted_bill_on_constitutional_court [skatīts 15.02.2018.].

26 The Belgian constitution. Pieejams: http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/constitution/GrondwetUK.pdf [skatīts 25.04.2018.].

Horvātija

Horvātijā, kas ir izteikti katoliska valsts, vienlaikus ar Horvātijas Republikas konstitūcijas 21. pantu, kas paredz, ka ikvienam cilvēkam ir tiesības uz dzīvību, spēkā bija arī bijušās Dienvidslāvijas 1978. gada likums, kas atļauj aborta veikšanu grūtniecības pirmajās desmit nedēļās.²⁷ Šo koliziju vairāk nekā divas desmitgades īsti neviens nerisināja ne politisko diskusiju, ne likumdošanas līmeni.

Politikas apskatnieki Horvātijas aktīvo pievēršanos diskusijai, kurā rodami argumenti gan bērna tiesībām dzīvot, gan sievietes izvēles tiesībām, saista ar praktiski vienlaicīgiem notikumiem Polijā, kurā pēc asām debatēm tika noraidīts likumprojekts par pilnīgu abortu aizliegšanu.

Pēc vairāku Konstitucionālās tiesas sastāvu nomaiņas Konstitucionālās tiesas darba kārtībā nonāca "abortu jautājums"²⁸, un 2017. gadā tā atzina, ka 1978. gada likums nepārkāpj konstitūciju, un norādīja, ka tās kompetencē nav lemt, kurā brīdī sākas dzīvība.²⁹ Vienlaikus likumdevējam tika uzdots pārskatīt regulējumu un divu gadu laikā izstrādāt jaunu likumu, kurā būtu ievērots balanss starp sievietes reprodūktīvajām tiesībām un nedzimušas dzīvības aizsardzību, kā arī būtu paredzēti izglītojoši un preventīvi pasākumi abortu novēršanai.³⁰

Moldova

Moldovas parlamentā 2017. gadā tika iesniegts likumprojekts, ar kuru paredzēts grozīt Moldovas Republikas konstitūcijas 42. pantu (biedrošanās brīvība).³¹ Moldovas Konstitucionālā tiesa par likumprojektu sniegusi pozitīvu atzinumu. 2017. gada decembrī likumprojekts nosūtīts arī Venēcijas komisijai.

Šobrīd biedrošanās brīvības aspekti regulēti divos Moldovas Republikas konstitūcijas pantos, proti, 41. pants attiecināms uz biedrošanās brīvību un partijām, politiskajām organizācijām, savukārt 42. pants attiecas uz tiesībām apvienoties arodbiedrībās. Konstitūcijā nav tieši paredzētas tiesības apvienoties kādās citās organizācijās, lai gan tādas tiesības ir garantētas Moldovai saistošajos starptautiskajos normatīvajos aktos.

Ar likumprojektu paredzēts grozīt tikai Moldovas Republikas konstitūcijas 42. pantu, kurā plānots noteikt, ka katram ir tiesības uz biedrošanās brīvību, tajā skaitā tiesības apvienoties arodbiedrībās un darba devēju biedrībās. Tāpat noteikts, ka šīs tiesības nav absolūtas un tās var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos.

27 Šulmane D. Dienaskārtība ceturtdalģadsimta garumā. Jurista Vārds. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/270211-dienaskartiba-ceturtdalģadsimta-garuma/> [skatīts 13.04.2018.].

28 Turpat.

29 Croatia's top court rejects abortion challenge, calls for new law. Pieejams: <https://www.reuters.com/article/us-croatia-abortion-idUSKBN1691NP> [skatīts 13.04.2018.].

30 Turpat.

31 Draft legislative acts. Pieejams: <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative/tabid/61/LegislativId/3740/language/en-US/Default.aspx> [skatīts 07.02.2018.].

Savukārt 2017. gada 13. aprīlī Moldovas parlaments galīgajā lasījumā pieņēma likumprojektu,³² kura mērķis ir paaugstināt ombuda nozīmi sabiedrībā un veicināt cilvēktiesību aizsardzību, ombuda institūtu nostiprinot konstitūcijā. Likumprojekts izstrādāts, ņemot vērā Venēcijas komisijas rekomendācijas, kā arī ar mērķi nodrošināt nacionālo normatīvo aktu atbilstību starptautisko tiesību prasībām.

Norvēģija

No 2017. gada 1. janvāra Norvēģijas baznīca (*Den norske kirke*) oficiāli ir atdalīta no valsts. Šī reforma ir balstīta uz 2012. gada 21. maija grozījumiem Norvēģijas konstitūcijā, kas garantē Norvēģijas baznīcai lielāku autonomiju. Šie grozījumi formāli padara Norvēģiju par sekulāru valsti, kurā nav oficiālas reliģijas, tomēr Norvēģijas baznīca tiek atbalstīta no valsts puses.

Norvēģijas parlaments savā paziņojumā par 2012. gada grozījumiem konstitūcijā norādīja, ka evaņģēliski luteriskā reliģija vairs nebūs valsts oficiālā reliģija, tomēr Norvēģijas baznīcai arī turpmāk būs īpašs nostiprinājums konstitūcijā un valsts tiks balstīta kristīgajā un humanistiskajā mantojumā.³³

2016. gada 27. maijā Norvēģijas parlaments pieņēma likumu, kas nostiprina Norvēģijas baznīcu kā neatkarīgu juridisku personu, nevis civildienesta atzaru.³⁴ Tas nozīmē arī to, ka Baznīcas padome un bīskapu ofisi, ieskaitot darbiniekus, vairs nav Norvēģijas valsts, bet jaunas juridiskas personas "Norvēģijas baznīca" institūcija. Piemēram, atbilstoši Likuma par baznīcu 2. pantam karalim vairs nav pilnvaru iecelt bīskapus un tagad šādas pilnvaras ir Baznīcas padomei. Tomēr karalis joprojām ir atbildīgs par jebkuru baznīcas organizatorisku izmaiņu veikšanu, jaunu draudžu izveidošanu un nosaukumu maiņu pastāvošajām draudzēm.³⁵

Rumānija

2017. gada februārī pēc Rumānijas parlamenta Deputātu palātas (apakšpalāta) priekšlikuma, kura pamatā bija vairāk nekā 2,5 miljonu balsstiesīgo Rumānijas pilsoņu iniciatīva, tika sagatavoti grozījumi Rumānijas konstitūcijā. Priekšlikums attiecas uz konstitūcijas pantu par ģimeni, kas nosaka: "Ģimene ir balstīta uz brīvi noslēgtu laulību starp laulātajiem, viņu pilnīgu vienlīdzību, kā arī vecāku tiesībām un pienākumiem nodrošināt savu bērnu audzināšanu, izglītību un attīstību. Minēto

32 Draft legislative acts. Pieejams: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative/tabid/61/LegislativId/3192/language/en-US/Default.aspx> [skatīts 06.02.2018.].

33 Cranmer F. Separation of Church and State in Norway. Pieejams: <http://www.lawandreligionuk.com/2017/01/02/separation-of-church-and-state-in-norway/> [skatīts 26.01.2018.].

34 Brady M. Church, state to separate Norway. Pieejams: <http://www.norwegianamerican.com/news/church-state-to-separate-norway/> [skatīts 26.01.2018.].

35 Hofverberg E. Norway: State and Church separate after 500 years. Pieejams: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/norway-state-and-church-separate-after-500-years/> [skatīts 26.01.2018.].

grozījumu mērķis ir aizstāt vārdu “laulātie” ar vārdiem “vīrietis un sievietē”. Priekšlikums Deputātu palātā tika pieņemts 2017. gada maijā un nodots Rumānijas parlamenta augšpalātai – Senātam.

Ungārija

Neskatoties uz starptautisko kritiku, Ungārijas parlamentā 2017. gada jūnijā pieņemts likums, kas paredz, ka nevalstiskajām organizācijām, kas gadā no ārvalstīm saņem vairāk nekā 24 000 eiro, jāreģistrējas kā “ārvalstu atbalstītām organizācijām”. Likuma neievērošanas gadījumā organizācijām draud slēgšana. Šim nevalstiskajām organizācijām arī jāizmanto “ārvalstu atbalstītas organizācijas” zīme savās mājaslapās, preses relizēs un publikācijās.³⁶ Neskatoties uz Eiropas Komisijas draudiem spert pret Ungāriju juridiskus soļus, Ungārija 2017. gada 5. decembrī atteicās anulēt likumu.

Vācija

2017. gada 13. jūlijā Vācijas Federatīvās Republikas konstitūcijas 21. pantā “Politiskās partijas” ir izdarīti grozījumi, papildinot to ar trešo un ceturto daļu, kas paredz, ka politiskās partijas, kuras darbojas pretēji konstitūcijai, var nesaņemt valsts finansējumu un Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa lemj par politisko partiju izslēgšanu no valsts finansējuma saņemšanas. Šī grozījuma mērķis ir nodrošināt, ka valsts līdzekļus nesaņem tās politiskās partijas, kuras cenšas mazināt vai atcelt valsts demokrātisko iekārtu vai apdraud Vācijas Federālās Republikas pastāvēšanu. Grozījumi tika izdarīti pēc Federālās Konstitucionālās tiesas 2017. gada 17. janvāra sprieduma, ar kuru tika noraidīta prasība atzīt par anti-konstitucionālu Vācijas Nacionālo demokrātisko partiju.

Savukārt Vācijas Augstākā tiesa 2017. gada novembrī pieprasīja, lai parlaments tiesiski atzīt “trešo dzimumu”. Līdz ar to Vācija potenciāli varētu kļūt par pirmo Eiropas valsti, kurā starpdzimuma cilvēkiem ir iespēja sevi neidentificēt nedz kā vīrieti, nedz sievieti. Pašreizējie civilā statusa nosacījumi ir diskriminējoši pret starpdzimuma cilvēkiem, nosprieda Federālā Konstitucionālā tiesa. Lemjot par labu apelācijas sūdzību iesniegušajam starpdzimuma cilvēkam, tiesa norādīja, ka likumdevējam līdz 2018. gada beigām ir jāpieņem jauni noteikumi, kas dzimšanas reģistros kā alternatīvu piedāvātu trešo dzimumu. Prasības iesniedzējs bija vērsies ar apelācijas sūdzību pēc tam, kad vairākas zemākas instances tiesas bija noraidījušas viņa lūgumu dzimšanas reģistrā nomainīt dzimumu uz “starpdzimums” vai “atšķirīgs”. Starpdzimuma cilvēks ticis reģistrēts kā sieviete, bet hromosomu analizē konstatēts, ka prasības iesniedzējs nav nedz vīrietis, nedz sieviete.³⁷

36 Ungārija nepakļaujas EK spiedienam un neatsauc savu NVO likumu. Pieejams: <http://apollo.tvnet.lv/zinas/ungarija-nepaklajjas-ek-spiendienam-un-neatsauc-savu-nvo-likumu/815883> [skatīts 26.01.2018.].

37 Vācijā tiesa parlamentam pieprasa atzīt starpdzimumu cilvēkus. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/arzemes/vacija-tiesa-parlamentam-pieprasa-atzit-starpdzimumu-cilvekus.d?id=49424543> [skatīts 16.03.2018.].

V. Dažādi jautājumi

Gruzija

2017. gadā Gruzijā noritēja darbs pie grozījumu izstrādāšanas valsts konstitūcijā. Ar grozījumu palīdzību paredzēts veikt konstitucionālo reformu. Kā būtiskākie grozījumi minami:

- 1) valsts prezidenta ievēlēšanas kārtības maiņa (šobrīd prezidentu ievēl tiešās vēlēšanās, plānots, ka turpmāk tas notiks netiešā veidā);
- 2) parlamenta vēlēšanu sistēmas maiņa (no proporcionālas/mažoritāras uz proporcionālu vēlēšanu sistēmu);
- 3) grozījumi pamattiesību sadaļā, tajā skaitā paredzēts noteikt, ka laulība ir savienība starp vīrieti un sievieti;
- 4) grozījumi attiecībā uz tiesu varu, piemēram, tiesnešu apstiprināšanas procedūra un pilnvaru termiņi;
- 5) grozījumi ombuda institūtā.³⁸

Moldova

Moldovas parlamentā iesniegts likumprojekts, kas paredz mainīt valsts valodu no moldāvu valodas uz rumāņu valodu,³⁹ kā tas ir noteikts Moldovas Neatkarības deklarācijā.⁴⁰

Polija

Polijas prezidents Andžejs Duda 2017. gada 5. decembrī parlamentā paziņoja, ka vajadzētu izstrādāt jaunu valsts konstitūciju un sarīkot tautas nobalsošanu par šo projektu. Ir laiks politiskai sistēmai, “kura atbilst šodienas izaicinājumiem,” A. Duda sacīja savā uzrunā. Viņš maijā paziņoja, ka 2018. gadā Polijā tiks rīkots referendums par izmaiņām konstitūcijā, bet neprecizēja, kādas izmaiņas viņš vēlētos. Valdošās konservatīvās partijas “Likums un taisnīgums” līderis Jaroslavs Kačiņskis kritizēja pašreizējo konstitūciju kā novecojušu dokumentu, kas nav pārveidots kopš komunistu režīma krišanas 1989. gadā.⁴¹

Spānija

2015. gada 27. septembrī Katalonijā notika reģionālā parlamenta vēlēšanas, kurās vairums nobalsojušo iedzīvotāju atbalstīja partijas, kas iestājas par Katalonijas neatkarību no Spānijas.

2015. gada beigās Katalonijas reģionālais parlaments pieņēma deklarāciju par reģiona neatkarību no Spānijas un nobalsoja par atdalīšanās procesa sākšanu.

38 Venice Commission. Georgia – Opinion on the draft revised Constitution. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)013-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)013-e) [skatīts 09.02.2018.].

39 Draft legislative acts. Pieejams: <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeacteleislative/tabid/61/LegislativId/3962/language/ro-RO/Default.aspx> [skatīts 06.02.2018.].

40 Declaration of Independence of the Republic of Moldova. Pieejams: <http://www.presedinte.md/eng/declaration> [skatīts 09.05.2018.].

41 Polijas prezidents aicina izstrādāt jaunu konstitūciju. Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/pasaule/eiropa/polijas-prezidents-aicina-izstradat-jaunu-konstituciju-14186345> [skatīts 29.05.2018.].

Minētais dokuments paredzēja, ka process noslēgsies 2017. gadā.⁴²

2016. gada 28. septembrī Katalonijas reģionālās valdības premjerministrs Karless Pudždemons nāca klajā ar paziņojumu, ka 2017. gada septembrī tiks izsludināts neatkarības referendums.⁴³ Spānijas Konstitucionālā tiesa 2017. gada 8. septembrī apturēja Katalonijas parlamenta lēmumu par jauna neatkarības referenduma rīkošanu, norādot, ka tas darīts, lai izskatītu referenduma atbilstību Spānijas konstitūcijai.⁴⁴

Neskatoties uz tiesas lēmumu, Spānijas valdības aizliegumu un policijas mēģinājumu nepieļaut balošanu, 2017. gada 1. oktobrī neatkarības referendums notika.⁴⁵ Tajā par apgabala suverenitāti nobalsoja 90 % tā dalībnieku, taču referendumā piedalījās 42 % no visiem balsstiešajiem iedzīvotājiem, un Spānijas premjerministrs uzsvēra, ka nekāda pašnoteikšanās referenduma nav bijis, jo vairākums kataloniešu ir atteikušies tajā piedalīties.⁴⁶

Arī Eiropas Komisija atzinusi Katalonijā notikušo neatkarības referendumu par nelikumīgu, jo saskaņā ar Spānijas konstitūciju Katalonijā notikušais balsojums nebija likumīgs. Eiropas Komisijas ieskatā, Katalonijas neatkarība ir Spānijas iekšpolitikas jautājums, kurš jārisina saskaņā ar Spānijas konstitūciju.⁴⁷ Neskatoties uz minēto, Katalonijas valdība parakstīja deklarāciju, apņēmoties realizēt reģiona neatkarību, taču tās parakstīšana bija vien simboliska, jo tikai Katalonijas parlaments var oficiāli pieņemt lēmumu par neatkarības pasludināšanu, par to nobalsojot.

Pēc šīs neatkarības pasludināšanas atlikšanas Spānijas valdība vienojās izvērtēt iespējas reformēt konstitūciju, lai atrisinātu Katalonijas krīzi. Šī vienošanās paredz Spānijas parlamentā izveidot komisiju, kurai pusgada laikā jāizvērtē pilnvaru sadalījums starp centrālo valdību un reģioniem, savukārt tam sekos 1978. gada konstitūcijas pārskatīšana. Tāpat Spānijas premjerministrs pieprasīja paskaidrojumus no reģionālās valdības par to, vai tā ir pasludinājusi neatkarību, lai Spānijas valdība varētu lemt par turpmāko rīcības plānu attiecībā pret Kataloniju. Spānijas valdība norādīja, ka tā patur tiesības iedarbināt kon-

stitūcijas 155. pantu, kas uz laiku ļautu atcelt reģiona autonomiju, jo kontroli pār to pārņēmtu centrālā valdība.⁴⁸

2017. gada 27. oktobrī Katalonijas reģionālais parlaments Barselonā nobalsoja par neatkarību no Spānijas, un gandrīz uzreiz pēc tam Spānijas Senāts nobalsoja par tiesas pārvaldes atjaunošanu Katalonijā. Tā bija pirmā reize Spānijas demokrātiskajā vēsturē, kad Madride tieši pārņēmtu varu pār autonomu reģionu. Spānijas premjers atlaida Katalonijas parlamentu, tā premjeru K. Pudždemonu un viņa vadīto valdību. Vienlaikus tika izsludinātas arī jaunas reģionālās vēlēšanas.⁴⁹ Spānijas valdība arī lūdza Spānijas konstitucionālajai tiesai anulēt Katalonijas parlamenta rezolūciju par neatkarības pasludināšanu.⁵⁰

Reģionālā parlamenta ārkārtas vēlēšanas norisinājās 2017. gada 21. decembrī, un tajās vairākumu ieguva katalāņu separātisti.⁵¹ Katalonijas jaunievelētā parlamenta spikers reģiona premjerministra amatam oficiāli izvirzīja K. Pudždemonu, neskatoties uz Spānijas valdības brīdinājumiem. Spānijas premjers jau iepriekš brīdināja, ka Madride saglabās tiešo kontroli pār reģionu, ja K. Pudždemons mēģinās panākt savu pārvēlēšanu amatā, atrodoties ārvalstīs. Spānijas valdība uzstāj, ka K. Pudždemonam ir fiziski jāatrodas Katalonijā, lai varētu ieņemt reģiona premjerministra amatu, taču, atgriežoties dzimtenē, viņam draud aizturēšana.⁵²

Šveices Konfederācija

Šveicē 2017. gadā notikuši septiņi referendumi.⁵³

2017. gada 12. februārī Šveices iedzīvotāji lēma par trīs jautājumiem.

1. Par naturalizācijas procesa vienkāršošanu trešās paaudzes migrantiem. Šī priekšlikuma būtība – atvieglot iegūt Šveices pilsonību naturalizācijas kārtībā apmēram 25 000 Šveices iedzīvotājiem vecumā no deviņiem līdz 25 gadiem. Ar šo priekšlikumu netiek garantēta automātiska pilsonības piešķiršana; ir jāizpildās vairākiem kritērijiem, piemēram, personai jābūt dzimušai Šveicē, šo personu vecākiem jābūt Šveicē nodzīvojušiem vismaz 10 gadus, viņiem (vecākiem) jābūt derīgai uzturēšanās

42 Amoliņš G., Kalas N. Katalonijas parlaments dod zaļo gaismu ceļam uz neatkarību no Spānijas. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/katalonijas-parlaments-dod-za-lo-gaismu-celam-uz-neatkaribu-no-spanijas.a154142/> [skatīts 26.05.2018.].

43 Referendums par Katalonijas neatkarību notiks 2017. gadā. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/referendums-par-katalonijas-neatkaribu-notiks-2017-gada.a203036/> [skatīts 06.02.2018.].

44 Pastors T. Spānijas tiesa nobloķē Katalonijas referendumu. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/spanijas-tiesa-nobloke-katalonijas-referendumu.a249464/> [skatīts 06.02.2018.].

45 Konohovs A. Par spīti policijas pretestībai Katalonijā notiek neatkarības referendums. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/par-spiti-policijas-pretestibai-katalonija-notiek-neatkaribas-referendums.a252114/> [skatīts 06.02.2018.].

46 Smiltņieks A., Konohovs A. Katalonijas neatkarību referendumā atbalstījuši 90 %. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/katalonijas-neatkaribu-referenduma-atbalstijusi-90.a252151/> [skatīts 06.02.2018.].

47 EK: Katalonijas neatkarības referendums – nelikumīgs. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/ek-katalonijas-neatkaribas-referendums-nelikumigs.a252211/> [skatīts 06.02.2018.].

48 Justoviča P. Katalonijas krīzes dēļ Spānija vērtēs iespēju reformēt konstitūciju. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/katalonijas-krizes-del-spanija-vertes-iespeju-reformet-konstituciju.a253333/> [skatīts 06.02.2018.].

49 Justoviča P. Spānijas premjers atlaiz Katalonijas parlamentu un valdību. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/spanijas-premjers-atlaiz-katalonijas-parlamentu-un-valdibu.a255288/> [skatīts 06.02.2018.].

50 Amoliņš G. Katalonijas pārvaldi uztic Spānijas vicepremjerei. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/katalonijas-parvaldi-uztic-spanijas-vicepremjerei.a255319/> [skatīts 06.02.2018.].

51 Smiltņieks A. Katalonijas parlamenta vēlēšanās vairākumu iegūst separātisti. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/katalonijas-parlamenta-velesanas-vairakumu-iegust-separatisti.a261800/> [skatīts 06.02.2018.].

52 Amoliņš G., Kūrēns M. Katalonijas parlamenta spikers premjera amatam izvirza Pudždemonu. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/katalonijas-parlamenta-spikers-premjera-amatam-izvirza-pudzdemonu.a265172/> [skatīts 06.02.2018.].

53 Swiss referendum, 2017. Pieejams: https://en.wikipedia.org/wiki/Swiss_referendums,_2017 [skatīts 19.03.2018.].

atļaujai, kā arī vismaz vienam no personas vecvecākiem jābūt Šveices pilsonim (vai arī jābūt uzturēšanās atļaujai). Tāpat šī atvieglotā naturalizācijas procesa kandidātiem jābūt labi integrētiem, jārespektē likums un Šveices konstitūcijas vērtības, jāprot vismaz viena no četrām oficiālajām valsts valodām, kā arī šīm personām nevar būt parādsaistību.⁵⁴ Šo priekšlikumu referendumā atbalstīja 60,4 % vēlētāju.⁵⁵

2. Priekšlikums radīt īpašu fondu ceļu tīkla un infrastruktūras sakārtošanas projektu finansēšanai. Saskaņā ar priekšlikumu bija paredzēts ik gadu šajā fondā novirzīt naudu no dažādiem avotiem, piemēram, no nodokļa par transportlīdzekļu importu, no ienākumiem, kas iegūti par autoceļu izmantošanas atļauju izsniegšanu, no kantonu veiktajiem maksājumiem u.c.⁵⁶ Minēto priekšlikumu atbalstīja 74,3 % vēlētāju.⁵⁷

3. Atcelt nodokļu priekšrocības aptuveni 24 000 starptautisku uzņēmumu, kas atrodas Šveicē. Starptautiskajiem uzņēmumiem parasti tiek piemērota nodokļa likme no 7,8 % līdz 12 %, savukārt pārējiem uzņēmumiem šī likme svārstās no 12 % līdz 24 %. Ar šo priekšlikumu šo atšķirību bija paredzēts atcelt.⁵⁸ Vairākums vēlētāju (59,1 %) priekšlikumu noraidīja.⁵⁹

2017. gada 21. maijā vēlētāji atbalstīja (58,2 %) priekšlikumu ar 2050. gadu aizliegt atomelektrostaciju darbību valstī. Šāds mērķis ietverts Enerģijas stratēģijā 2050.⁶⁰

2017. gada 24. septembrī vēlētāji balsoja par “papildu finansējumu pensijām, palielinot pievienotās vērtības nodokli, un pensiju sistēmas reformu plānu. Abi jautājumi ir cieši saistīti, un reformas stātos spēkā tikai tajā gadījumā, ja vēlētāji atbalstītu abus priekšlikumus”⁶¹ Vairākums vēlētāju (52,7 % vienā gadījumā un 50 % otrā gadījumā) noraidīja abus priekšlikumus.⁶² “Nemot vērā sabiedrības novecošanos, valdība bija iecerējusi palielināt pievienotās vērtības nodokli no 8 % līdz 8,3 %, lai finansētu

pensijas nākotnē. Bija plānots arī palielināt sociālā nodrošinājuma maksājumus, kas tiek maksāti no algām no 10,25 % līdz 10,55 %, sadalot slogu vienlīdzīgi starp darba devējiem un darba ņēmējiem. Valdība bija arī iecerējusi palielināt sieviešu pensionēšanās vecumu no 64 līdz 65 gadiem, lai tas atbilstu vīriešu pensionēšanās vecumam.”⁶³

2017. gada 24. septembrī Šveices iedzīvotāji lēma arī par priekšlikumu attiecībā uz grozījumiem Šveices konstitūcijā saistībā ar pārtikas drošību. Priekšlikumā bija ietverti šādi aspekti: lauksaimniecības bāzes saglabāšana, it īpaši lauksaimniecības zeme; efektīva pārtikas ražošana, kas pielāgota vietējiem apstākļiem; tirdzniecība, kas veicina ilgtspējīgu attīstību; pārtikas izmantošanas sistēma, kas orientēta uz resursu saglabāšanu.⁶⁴ Priekšlikumu atbalstīja 78,7 % vēlētāju.⁶⁵

Turcija

Pēc Turcijā vadošās partijas “Taisnīgums un Attīstība” iniciatīvas Turcijas parlamentā 2017. gadā tika uzsākta procedūra referendumu rīkošanai par grozījumiem Turcijas konstitūcijā.⁶⁶

Attiecībā uz parlamentu paredzētas šādas izmaiņas:

- vietu skaits parlamentā no 550 tiek palielināts uz 600; pasīvās vēlēšanu tiesības tiek samazinātas no 25 uz 18 gadiem, vienlaikus tiek atcelts nosacījums, ka kandidātiem jābūt izietam obligātajam militārajam dienestam;
- personām, kuras ir iesaistītas militārajā dienestā, nebūs tiesību kandidēt vēlēšanās;

- parlamenta sasaukuma termiņš tiek pagarināts no četriem līdz pieciem gadiem. Parlamenta un prezidenta vēlēšanas paredzētas vienā dienā ik pēc pieciem gadiem;

- tiek atceltas parlamenta pilnvaras pārbaudīt ministrus un valdību, kā arī piešķirt ministriem tiesības pieņemt normatīvus aktus (dekrētus) par konkrētiem jautājumiem;

- lai apietu prezidenta veto, parlamentam paredzēta prasība, ka attiecīgais likums tiek pieņemts ar absolūto vairākumu – 301 balsi;

- līdzšinējās parlamenta pilnvaras pārbaudes un izmeklēšanas nolūkā uzaicināt ministrus mutiski vai rakstiski sniegt skaidrojumus tiek aizstātas ar rakstisku jautājumu pieprasīšanu, uz kuriem viceprezidentam un ministriem būs pienākums rakstiski atbildēt 15 dienu laikā.

Grozījumi, kas skar prezidenta institūtu, paredz:

- prezidenta amata kandidātam paredzēta prasība par tādas partijas/partiju atbalstu, kas vēlēšanās

54 Geiser U. Making it easier for young foreigners to become Swiss. Pieejams: https://www.swissinfo.ch/eng/vote-february-12_making-it-easier-for-young-foreigners-to-become-swiss/42777840 [skatīts 19.03.2018.].

55 Vote results February 12, 2017. Pieejams: <https://www.swissinfo.ch/eng/vote-results-february-12-2017/42938902> [skatīts 19.03.2018.].

56 Siegenthaler P. Wheels put in motion for road financing. Pieejams: https://www.swissinfo.ch/eng/vote-february-12_wheels-put-in-motion-for-road-financing/42796558 [skatīts 19.03.2018.].

57 Vote results February 12, 2017. Pieejams: <https://www.swissinfo.ch/eng/vote-results-february-12-2017/42938902> [skatīts 19.03.2018.].

58 Allen M. Voters to decide on the price of retaining foreign firms. Pieejams: https://www.swissinfo.ch/eng/february-12-vote_voters-to-decide-on-the-price-of-retaining-foreign-firms/42785566 [skatīts 19.03.2018.].

59 Vote results February 12, 2017. Pieejams: <https://www.swissinfo.ch/eng/vote-results-february-12-2017/42938902> [skatīts 19.03.2018.].

60 Swiss referendum, 2017. Pieejams: https://en.wikipedia.org/wiki/Swiss_referendums,_2017 [skatīts 19.03.2018.].

61 Aptaņas: Šveicieši referendumā noraidījuši pensiju sistēmas reformas. Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/pasaule/ropa/aptaņas-sveicieši-referenduma-noraidījuši-pensiju-sistemas-reformas-14181232> [skatīts 20.03.2018.].

62 Geiser U. Major pension reform fails in nationwide ballot. Pieejams: https://www.swissinfo.ch/eng/vote-september-24_photo-finish-expected-in-vote-on-pension-reform/43536370 [skatīts 20.03.2018.].

63 Aptaņas: Šveicieši referendumā noraidījuši pensiju sistēmas reformas. Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/pasaule/ropa/aptaņas-sveicieši-referenduma-noraidījuši-pensiju-sistemas-reformas-14181232> [skatīts 20.03.2018.].

64 Swiss food security – vote this weekend. Pieejams: <https://lenews.ch/2017/09/21/swiss-food-security-vote-this-weekend/> [skatīts 20.03.2018.].

65 All vote results September 24th 2017. Pieejams: <https://www.swissinfo.ch/eng/r/C3%20A9sultats-de-la-votation-du-24.09-2017/43529666> [skatīts 20.03.2018.].

66 2017 Amendment Proposal to the Turkish Constitution. Pieejams: <https://politicsandlawinturkey.wordpress.com/publications/contributions-of-fellows/2017-amendment-proposal-to-the-turkish-constitution/> [skatīts 31.05.2018.].

pārsniegusi 5 % barjeru un ieguvusi vismaz 100 000 vēlētāju balsu. Paredzēts, ka turpmāk prezidents vienlaikus varēs būt partijas biedrs;

- premjerministra amats tiek likvidēts. Prezidents kļūst gan par valsts galvu, gan valdības vadītāju ar pilnvarām iecelt un atcelt ministrus. Prezidentam paredzētas pilnvaras izdot dekrētus par izpildvaru. Ja likumdevējs pieņem likumu par to pašu jautājumu kā prezidenta dekrēts, pēdējais zaudē spēku un tā vietā stājas likums;

- parlaments var uzsākt parlamentāro izmeklēšanu par prezidentu ar absolūto balsu vairākumu – 301 balsi, lēmumu par jautājuma nodošanu Augstākajai tiesai pieņem ar divām trešdaļām balsu. Lēmumu par prezidenta atstādināšanu pieņem Augstākā tiesa (šobrīd – parlaments);

- prezidentam paredzētas pilnvaras iecelt vienu vai vairākus viceprezidentus, kas aizstāj prezidentu tā prombūtnes vai nespējas pildīt pienākumus laikā (līdz šim prezidentu aizstāja parlamenta spīkers). Viceprezidentu un ministru impīčmenta procedūra tiek pietuvināta prezidenta atstādināšanas procedūrai. Viceprezidents un ministri bauda parlamentāro imunitāti tiktāl, ciktāl viņu rīcība neattiecas uz amata pienākumu izpildi;

- pilnvarojums pasludināt valsti ārkārtas stāvokli pāriet parlamenta kompetencē. Parlaments to var pagarināt, atcelt vai saīsināt;

- prezidentam paredzētas tiesības nepieciešamības gadījumā izdot dekrētus saistībā ar ārkārtas situāciju valstī. Katrs šāds prezidenta dekrēts jāapstiprina parlamentam;

- prezidenta tiesību akti tiek pakļauti tiesas kontrolei;

- prezidentam paredzēts pilnvarojums iesniegt fiskālo budžetu parlamentā. Parlamenta locekļiem būs liegts nākt klajā ar priekšlikumiem, kas saistīti ar budžeta izdevumu pieaugumu vai ieņēmumu samazinājumu. Ja budžets netiks pieņemts, spēkā stāsies iepriekšējā gada budžets ar iepriekšējo gadu pieaugumu.

Tiesu varas atzarā piedāvātas šādas izmaiņas:

- paredzēts likvidēt militārās tiesas, ja vien tās nav izveidotas karavīru tiesāšanai kara apstākļos;

- saistībā ar militārās tiesas, kuras tiesneši ir arī Konstitucionālās tiesas sastāvā, likvidāciju Konstitucionālās tiesas sastāvs paredzēts 15 tiesnešu sastāvā pašreizējo 17 tiesnešu vietā. Prezidents ieceļ 12 Konstitucionālās tiesas tiesnešus līdzšinējo 14 vietā, kamēr parlaments saglabā tiesības iecelt trīs tiesnešus;

- Tiesnešu un prokuroru padomei (veic tiesu un prokuratūras disciplināro uzraudzību) tiek samazināts locekļu skaits no 22 līdz 13, kā arī samazināts tās departamentu skaits.

Konstitūciju paredzēts papildināt ar vairākām citām jaunām normām, kas valdības kompetenci no Ministru kabineta nodod prezidentam.

Referendums par konstitūcijas labojumiem notika 2017. gada 16. aprīlī, un tos atbalstīja 51,41 % balsss-

tiesīgo.⁶⁷ Konstitūcijas grozījumu atbalstītāji pauž viedokli, ka šie grozījumi stiprinās parlamentu un prezidents kā izpildvaras galva novērsīs konfliktus starp visiem varas atzariem. Savukārt kritiķi norāda, ka minētie grozījumiem novedīs Turciju līdz “viena vīra valdīšanai”.⁶⁸

Ukraina

Ukrainas prezidents Petro Porošenko 2017. gada 25. septembrī parakstīja pretrunīgi vērtēto valodas likumu, kas saasināja attiecības ar Rumāniju un citām Austrumeiropas valstīm. Likumā noteikts, ka, sākot ar 2020. gadu, no 5. klases Ukrainas skolās mācības notiks tikai ukraiņu valodā, lai arī mazākumtautību skolēni savu dzimto valodu varēs apgūt atsevišķos priekšmetos. Tomēr Rumānijas prezidents K. Johanniss paziņojis, ka jaunie noteikumi “krasi ierobežo” mazākumtautību skolēnu iespējas iegūt izglītību dzimtajā valodā. Jauno valodas likumu kritizējušas arī Ukrainā dzīvojošās ungāru un poļu minoritātes.

P. Porošenko “īpaši uzsvēra, ka likums paaugstina ukraiņu valodas kā valsts valodas lomu izglītības procesā”, paziņoja Ukrainas prezidenta administrācija. “Likums nodrošina vienādas iespējas visiem,” norādīts tās paziņojumā. “Tas garantē, ka ikvienam absolventam būs labas valodas zināšanas, kas būtiskas veiksmīgai karjerai Ukrainā.”

Tiek uzskatīts, ka ar šā likuma palīdzību Kijeva cer samazināt Maskavas ietekmi. Ukrainā dzīvo apmēram astoņi miljoni etnisko krievu, kas ir 17 % no valsts iedzīvotāju kopskaita.⁶⁹

Vācija

2017. gada 13. jūlijā ir izdarīti vairāki grozījumi Vācijas Federatīvās Republikas konstitūcijas pantos, kas regulē federālās automaģistrāles; informācijas tehnoloģiju sistēmas; finansiālās palīdzības ieguldījumus; nodokļu ieņēmumu sadalījumu – finanšu izlīdzināšanu starp federālajām zemēm; Federācijas un federālo zemju finanšu administrāciju – finanšu tiesas; budžeta ārkārtas situācijā u.c., kas galvenokārt izdarīti attiecībā uz budžeta jautājumiem. Grozījumi ir nepieciešami, jo esošais regulējums zaudēs spēku 2019. gadā, turklāt likumdevēja mērķis ir izdarīt korekcijas pamatlikumā, lai turpinātu uzlabot valsts pilnvaru īstenošanu.

Secinājumi

1. Līdzīgi kā iepriekšējā gadā sagatavotajā ārvalstu konstitucionālo tiesību aktualitāšu apskatā, arī 2017. gadā

67 These 5 Facts Explain What Happens Next After Turkey's Referendum. Pieejams: <http://time.com/4744934/turkey-referendum-tayyip-recep-erdogan/> [skatīts 26.01.2018.].

68 Bora B. Turkey's constitutional reform: All you need to know. Pieejams: <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2017/01/turkey-constitutional-reform-170114085009105.html> [skatīts 31.05.2018.].

69 Porošenko parakstījis pretrunīgi vērtēto valodas likumu. Pieejams: <http://apollo.tvnet.lv/zinas/porosenko-parakstijis-pretrunigi-verteto-valodas-likumu/807992> [skatīts 29.09.2017.].

par politiski vai sociāli svarīgiem atzītie notikumi pasaulē (Amerikas Savienoto Valstu prezidenta ievēlēšana amatā, ugunsgrēks 24 stāvus augstajā *Grenfell* tornī Londonā, ievērojamās dabas stihijas, Holivudas producentam izvirzītās apsūdzības par seksuālu uzmākšanos, Ziemeļkorejā veiktie ieroču izmēģinājumi,⁷⁰ terorakti populāros tūristu galamērķos⁷¹) nav uzskatāmi par pamatu grozījumiem vai papildinājumiem konstitūcijās (kā formālā, tā materiālā nozīmē). Nav saskatāma arī 2015. un 2016. gadā par nozīmīgākajiem nominēto notikumu ietekme uz 2017. gadā virzītajām iniciatīvām.

2. Valsts drošības stiprināšanai un terorisma novēršanai Francija arī 2017. gadā pilnveidojusi tiesisko regulējumu pēc piedzīvotajiem uzbrukumiem 2015. gadā. Nozīmīgu darbu valsts drošības jautājumu sakārtošanā, pamatojoties uz esošo situāciju un balstoties uz apdraudējuma analīzi valsts iekšienē, veikusi Somija, proti, noteikti konstitūcijā paredzēto tiesību uz korespondences, telefonsarunu un citas privātās komunikācijas neaizskaramību ierobežojumi nacionālās drošības vajadzībām. Savukārt Luksemburga paplašinājusi steidzamības gadījumu uzskaitījumu, kuros izpildinstitūcija var pieņemt izņēmuma noteikumus attiecībā uz spēkā esošiem tiesību aktiem.

3. Visplašākās izmaiņas, tāpat kā 2015. un 2016. gadā, skārušas tiesu varas atzaru. Reformas vērsušās plašumā Polijā, t.sk. palielinot tieslietu ministra pilnvaras, turpinājušās Rumānijā, Serbijā un Ukrainā. Reformas Turcijas tiesu sistēmā norisinājušās visas konstitucionālās

reformas kontekstā. Interesanti, ka valstis, kuras iet integrācijas ES virzienā stiprinājušas tiesu neatkarību, kamēr citās valstīs novērojams pretējs process.

4. Pamattiesību blokā aktualitāti nav zaudējis jautājums, kas skar ģimenes tiesību jautājumus. Tā 2017. gadā tradicionālās ģimenes modeli konstitūcijā nostiprināja Rumānija, tas aktualizēts arī Gruzijā. Savukārt Vācijas Augstākā tiesa pieprasīja, lai parlaments tiesiski atzīst trešo dzimumu.

5. Viens no spilgtākajiem pārskatāmajā periodā atrisinātajiem jautājumiem ir Norvēģijas baznīcas oficiālās atdalīšanas no valsts process kā pēc būtības, tā no procedūras viedokļa mūsdienu modernajā sabiedrībā, kā arī Norvēģijas valsts turpmākā cieņpilnā attieksme pret savu nacionālo baznīcu.

6. Turpinājām vērot, par kādiem jautājumiem notiek izšķiršanās ārvalstīs rīkotajos referendumos. Kā iepriekš šis instruments atspoguļo sabiedrības atbildīgo attieksmi pret valsts ekonomiku, iedzīvotāju materiālo situāciju un centieniem to uzlabot Šveicē. Savukārt Ukrainā paredzēts, ka Konstitucionālā tiesa sniegs atzinumu par to jautājumu konstitucionalitāti, kas būs jānodod izlemšanai referendumā.

7. Viens no centrālajiem jautājumiem 2016. gadā bija jautājums par Lielbritānijas izstāšanos no Eiropas Savienības. Savukārt 2017. gadā Spānijā varējām sekot līdzi Katalonijas centieniem izveidot jaunu valsti un visām problēmām, ar ko reģionam nācās rēķināties.

8. Vecās demokrātijas valstīs – Francijā un Vācijā 2017. gadā juridiskā ietvarā nostiprināti jautājumi par uzticēšanos partijām un politikai vispār.

9. Divas valstis – Moldova un Ukraina – konstitūcijā nostiprināja valsts valodas statusu.

Tieslietu ministrija

70 2017 in review: The biggest stories of the year. Pieejams: <http://abcnews.go.com/International/2017-review-biggest-stories-year/story?id=51792152> [skatīts 26.04.2018.].

71 2017 Year in Review: Here are the top 10 biggest news stories. Pieejams: <https://www.nbcnews.com/news/us-news/2017-year-review-here-are-top-10-biggest-news-stories-n828881> [skatīts 26.04.2018.].

JURIDISKĀ LITERATŪRA

Telegramma Kirhenšteinam un Andreja Upīša testaments

Izdoti advokāta Jāņa Sūnas memuāri

Vasaras sākumā izdevniecībā "Jumava" klajā nākuši advokāta Jāņa Sūnas "atmiņu uzmetumi", kas tapuši 20. gadsimta 70. gados un 1973. gadā nodoti glabāšanai LPSR Valsts bibliotēkā ar noteikumu, ka aizzīmogotos saiņus, kuros iesiets šis rokraksts, drīkst atvērt tikai 20 gadus pēc autora nāves. Tagad ar viņa meitas – žurnālistes un galeristes Agijas Sūnas gādību J. Sūnas dzīvesstāsts, kas aptver laiku no 19. gadsimta nogales līdz 20. gadsimta

70. gadiem, pieejams plašam lasītāju lokam. Grāmata aizrauj gan ar tajā attēloto garo un piedzīvojumiem bagāto cilvēka dzīvi, gan dramatisko Latvijas vēstures posmu, uz kura fona šis mūžs aizritējis.

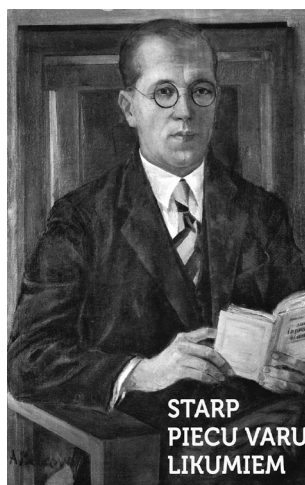
Nodzīvot tik garu dzīvi kā advokātam Jānim Sūnam (1890–1987) ir lemts vien retajam, it īpaši ņemot vērā vēstures pavērsienus, caur kuriem viņam izdevies izlaipot dzīvam. Protams, J. Sūna nebija vienīgais, kurš pieredzēja gan 1905. gada, gan 1917. gada revolūciju, gan abus pasaules karus un vairākkārtējo Latvijas okupāciju, tomēr viņš atšķirībā no daudziem ļoti bieži bija ne tikai situācijas vērotājs, bet gan (gribot un negribot) samērā aktīvs notikumu dalībnieks, un tieši šis apstāklis dara J. Sūnas dzīvi un, pro-

tams, arī memuārus unikālus. Divi gadi cara režīma cietumā, padomju ierēdņa gaitas pilsoņu kara Krievijā, P. Stučkas “padomju Latvijā” un 1940. gadā ieslodzījums Salaspils koncentrācijas nometnē – tās ir tikai dažas no epizodēm.

Pašlaik notiek daudzu Latvijas simtgadei veltītu filmu pirmizrādes un uzņemšana, un droši var teikt, ka J. Sūnas dzīvesstāsts uz ekrāna noteikti nebūtu mazāk interesants nedz par Vizmas Belševicas Billes, nedz Gunara Janovska Anša Klētnieka gaitām. Turklāt simtgades svētnību kontekstā tas būtu samērā unikāls redzespunkts, jo skatītu Latvijas vēsturi no politiskā spektra kreisās puses redzesleņķa, kas šābrīža Latvijas sabiedrībā, ņemot vērā padomju okupācijas pieredzi, nav starp populārākajiem. Tomēr arī šādiem uzskatiem ir (bija) tiesības pastāvēt. Jāatceras, ka ļoti liela daļa Latvijas pirmās Atmodas dalībnieku, tāpat kā viņu vienaudži Rietumeiropā, aizrāvās ar Marksa un citu sociālistu idejām un tam bija racionāls pamats – tā laika ekonomiskā realitāte un jo īpaši Krievijas cara patvaldības režīma apstākļi. Nežēlīgā 1905. gada revolūcijas apspiešana un politiskā stagnācija, kas iestājās pēc tam, situāciju tikai saasināja, bet Pirmais pasaules karš kļuva par detonatoru Krievijas impērijas pulvera mucai. Sociālistiskās mācības prakse lielinieku sevišķi brutālajā izpildījumā bija brīdis, kad daudzi zaudēja ilūzijas, savukārt citi turpināja ticēt iespējai īstenot sociālistiskās idejas demokrātiskā, no komunistu varianta atšķirīgā veidā. Arī jaundibinātajā Latvijas valstī šī spektra idejām bija plašs piekritēju loks – Latvijas Sociāldemokrātiskajai strādnieku partijai bija lielākā frakcija visos pirmsokupācijas parlamentos (Satversmes sapulcē pat vairāk nekā 38 %) ar lielu ietekmi uz Satversmes, agrārās reformas un sociālās likumdošanas izstrādi, savukārt komunisti un citi radikālāk noskaņotie, padomju Krievijas atbalstīti un Latvijas politpārvaldes pieskatīti, darbojās pagrīdes apstākļos.

J. Sūnu jau pusaudža vecumā progresīvām idejām (kā viņš to sauc) pievērsa 1905. gada revolūcijas (“uzlēcošās brīvības saules”) nežēlīgā apspiešana: “Es kļuvu brīvdomātājs un ienīdu patvaldību, kas saistīta ar varmācībām” (222. lpp.); “Ja pirms pāris gadiem mēs nevarējām iedomāties pasauli bez Dieva un ķeizara, tad tagad dzirdējām par Darvinu un viņa mācību par sugu izcelšanos” (220. lpp.). Taču mūža nogalē viņš arī rakstīja, ka “sociālisma jautājumos mēs neiedziļinājāmies, revolucionārā kustība mums, jauniešiem, bija tīrā romantika un mēs nevarējām iedomāties, kādas tā radīs šausmas un daudziem ciešanas” (221. lpp.).

Sociālistiskās idejas bija ārkārtīgi populāras 20. gadsimta sākuma inteliģences vidū, un tās J. Sūna par savējām acīmredzot pieņēma arī vecākā brāļa un Pēterburgas un Maskavas dažādu tautību un kārtu studiju biedru ietekmē. Revolucionāro pārliecību noteikti vēl vairāk nostiprināja divu gadu ieslodzījums Pēterburgas izmeklēšanas cietumā, kur viņš nonāca divu nelegālās literatūras paciņu glabāšanas dēļ (starp citu, J. Sūnas advokāts, kurš toreiz panāca viņa attaisnošanu un kura ekspresīvo stilu tiesā viņš vēlākos gados mēģināja atkārtot, bija vēlākais Krievijas demokrātiskās valdības vadītājs A. Kerenskis).

Atmiņu grāmatas vākam izvēlēts Aleksandras Belčovas 1925. gadā gleznotais zvērināta advokāta Jāņa Sūnas portrets

Jāņem vērā, ka J. Sūnas atmiņas tapušas padomju stagnācijas drūmākajos laikos – 20. gadsimta 70. gados. Un jāizsaka apbrīna, ka tobrīd viņš ir atļāvies kaut arī paskopi, tomēr asi kritizēt šo iekārtu. Iespējams, viņš to darīja, domādams, ka tik lielā vecumā atklātība viņam lielas nepatīkšanas vairs nevar sagādāt. Jurists būdams, noteikti arī cerēja, ka viņa noteikums, ka publiskai glabāšanai bibliotēkā nodoto manuskriptu drīkst atvērt tikai 20 gadus pēc autora nāves, tiks ievērots. Jādomā, ja atmiņas būtu tapušas vēl vēlāk, tās būtu vēl skarbākas.

Pirmās kritiskās pārdomas memuāros parādās, atceroties situāciju Krievijā pēc lielinieku apvērsuma. Lai gan no čekas cietuma, kur J. Sūna, pats būdams lielinieku ierēdnis, tomēr aizdomās par sadarbību ar eseriem īslaicīgi bija nokļuvis, viņam izdevās atbrīvoties, viņš ir aptvēris šī padomju represīvā orgāna darba metodes (93.–95. lpp.). Daudz asāks ir tonis, runājot par padomju varu Latvijā pēc 1940. gada okupācijas: “Padomju vara viena gada laikā ar savām varmācīgajām iedzīvotāju izsūtīšanām un kādreizējo kontrrevolucionāru notiesāšanu bija izraisījis plašu aprindu neprātīgu naidu” (152. lpp.) pret visiem, kas bija sadarbojušies ar padomju iestādēm (tai skaitā briesmas draudēja pašam J. Sūnam). Tāpat, atceroties 1940. gada notikumus, viņš apraksta savu vilšanos: “Kādi mēs – progresīvie advokāti, tanī skaitā arī es pats, – toreiz bijām naivi ideālisti. Es domāju, ka mēs paši būsime noteicēji savā zemē” (145. lpp.). Un atklāj uzskatus par Krievijas emisāru izspēlēto Latvijas “sociālistiskās revolūcijas” scenāriju (“notika piespiedu brīvprātīgās vēlēšanas terora apstākļos” (147. lpp.)). Skarbs savā vērtējumā J. Sūna ir arī par otrās padomju okupācijas laiku: 40.–50. gadu terors skar arī Latvijas juristus, bet advokātu rindās pa to laiku no Baltkrievijas ieplūst “apšaubāmas personas”, līdz ar to pasliktinās advokātu izglītības un morālais līmenis (184. lpp.); Rīgā akūti trūkst dzīvokļu, jo pilsētu pārpludina iebrāucēji no citām PSRS republikām, ielās uzplaukst līdz tam neredzētas ainas – varas veicināts masveida alkoholisms un no tā izrietošā noziedzība (“Gadījās, ja apskurbušais bija pa-

kritis uz ielas, viņš zaudēja ne tikai pulksteni un naudu, bet arī apģērbu” (186. lpp.); savukārt kādreiz sakoptie Latvijas lauki padomju “saimniekošanas” rezultātā aizauga, “kolhoznieki strādāja par velti, vien centās izpildīt noteikto dienu skaitu, lai varētu saglabāt savu piemājas zemi”, kas “bija vienīgais viņu dzīves reālais pamats, kas deva eksistencei”, bet vēlāk latvieši bez pretošanās (atšķirībā no lietuviešiem) padevās “Hruščova neprātīgajai rīcībai” kukurūzas audzēšanā (193. lpp.).

Jāatzīst, ka visbiežāk memuāru autori cenšas tos izdot savas dzīves laikā – lai gūtu apkārtējo uzmanību, pašapliecinātos, uzrakstītu “savu versiju” par konkrēto laikmetu, saglabātu atmiņas par sevi pēctečiem, kaldinātu pamatu politiskajai karjerai utt. Par J. Sūnas motīviem, rakstot atmiņas, mēs nevaram spriest, taču varam pieļaut, ka tās tapušas kā mūža nogales pārdomas par dzīvi, iespējams, arī kā stāsts par jaunības ilūzijām un to sabrukumu.

Vienlaikus jāsaaka, ka, lasot šo atmiņu grāmatu, ļoti pietrūkst autora pārdomu pašam par savu personisko lomu aprakstītajā laikmetā. Ja pret apkārtējām norisēm viņš ir bijis brīžiem pārsteidzoši kritisks, tad par savām personiskajām izvēlēm un to vērtējumu J. Sūna izvairās runāt arī pēc daudzām desmitgadēm. Tomēr vēsture nenotiek abstraktā tukšumā, bet gan ar konkrētu cilvēku līdzdalību. J. Sūnas gadījumā tā ir piedalīšanās padomju varas nostiprināšanā Krievijā, P. Stučkas vadītajā lielnieku invāzijā Latvijā 1919. gadā, darbs 1940.–1941. gada un pēckara padomju okupācijas iestādēs. Būtu gribējies zināt, vai viņš pats vēlāk ir domājis par savu rīcību plašākā kontekstā un varbūt kādreiz to arī nožēlojis.

Pārdomām – epizode ar J. Sūnas telegrammu marionešu valdības vadītājam – “vecajam draugam” Dr. Kirhenšteinam pēc padomju tanku ienākšanas Rīgā, paužot “gandarījumu, ka pie valsts stūres stāties inteliģences pārstāvis”. Bez šaubām, pat ja tā bija naivas sajūsmas vadīta iniciatīva, šādas aktivitātes okupanti nekavējās izmantot savai leģitīmācijai (nākamajā dienā telegrammu publicēja laikrakstā “Jaunākās Ziņas”). Savukārt J. Sūna atmiņās tikai sausi konstatē, ka šīs telegrammas dēļ kara laikā 1941. gadā gandrīz zaudējis dzīvību (145. lpp.). Vai citas konsekvences viņš nesaskatīja?

No otras pusēs, J. Sūnas atmiņu stāstu iespējams lasīt, protams, arī ar pilnīgi citu attieksmi – kā neticami daudziem notikumiem un piedzīvojumiem bagātu romānu: bērnība un jaunība cara laika Valkā, 1905. gada revolūcija, studijas Pēterburgā un Maskavā, pievēršanās sociālistiskajām idejām un cara laika cietuma pieredze, Pirmā pasaules kara norises un pirmie mēģinājumi veidot Latvijas autonomiju (pagaidu zemes padomes), kur iesaistījies arī memuāru autors, dzīve vācu okupētajā Rīgā 1918. gadā un pilsoņu kara pārņemtajā Krievijā, līdzdalība P. Stučkas vadīto sarkano strēlnieku padomju Latvijas “projektā” 1919. gadā, jaunās Latvijas Republikas rašanās un dažādu aprindu sadzīve, jurisprudences studijas Latvijas Universitātē, kā arī veiksmīga advokāta prakse un samērā pilsoniska, labi nodrošināta dzīve. Pēc tam –

pirmā padomju okupācija un līdzdalība padomju tieslietu sistēmā, vācu okupācijas laikā – apcietinājums un ieslodzījums Salaspils koncentrācijas nometnē. Vēlāk – pēckara Rīga un advokatūras darba principiālie pārkārtojumi (J. Sūnas dalība politiskajos tribunālos, advokatūras organizatoriskās patstāvības zaudēšana utt.). Tam visam paralēli – spilgti daudzu Latvijā zināmu cilvēku un autora ģimenes locekļu portreti.

Starp lappusēm, kas noteikti būs interesantas “Jurista Vārda” lasītājiem: 20. gadsimta 20. gadu jurisprudences studiju apraksts – aizraujoši un dzīvīgi pasniedzēju un studiju vides raksturojumi (“Profesors Freze bija īpatnis, vecs nervozs reimatiķis” (116. lpp.)), advokāta dzīve pirms un pēc okupācijas, tai skaitā vairāku interesantu procesu izklāsts, piemēram, J. Sūnas drauga Augusta Kirhenšteina šķiršanās lieta un tuva paziņas – padomju rakstnieka Andreja Upīša testamenta sastādīšana. Tiesību vēsturniekus noteikti interesēs J. Sūnas atmiņas par advokāta darbu pēckara politiskajos tribunālos (viņš ar gandarījumu atzīmē gadījumus, kad izdevies panākt apsūdzētajam labvēlīgu rezultātu).

Brīžiem arī liekas, ka J. Sūna gluži kā Šveiks ir dzimis zem laimīgas zvaigznes, jo vairākas reizes viņam izdevies izkulties no patiešām riskantām situācijām: viņš ir iznācis dzīvs no jau minētā čekas cietuma Maskavā 1918. gadā, palicis neskarts, kā padomju varas pilnvarots inspektors apbraukādams rūpnīcas Krievijas pilsoņu kara laikā (kad “sarkano” un “balto” vara mainījās vairākas reizes diennaktī un galvenais bija saprast, par ko kurā brīdī izlikties); būdams Stučkas valdības ierēdnis, izsprucis no landesvēristu atriebības, tiem ienākot Rīgā 1919. gadā (“Mēs mierīgi strādājām pili [...] nejauši skatoties pa logu uz pils laukumu, ieraudzīju, ka gar pili pa ielu soļo kaskoti pelēki karavīri” (97. lpp.)); 1921. gadā pabijis Latvijas politpārvaldes apcietinājumā; savukārt, kad padomju vara, bēgot no nacistu iebrukuma, 1941. gadā faktiski pamet J. Sūnu likteņa varā, viņš atceras bēdīgo Linarda Laicena galu, kurš savulaik aizbēga uz Krieviju, taču tur tika nošauts, un izlemj palikt Latvijā. Un viņam atkal izdodas gandrīz neticamais – Salaspils nometnē ieslodzītais J. Sūna spaidu darbu laikā purva malā regulāri tiekas ar ģimeni un paziņām, saņem paciņas, bet jau 1942. gadā tiek pilnībā atbrīvots ar vienīgo noteikumu – nemainīt dzīvesvietu un reizi nedēļā reģistrēties varas iestādēs (160.–163. lpp.)! Vai šie notikumi, lai cik dramatiski tie bija realitātē, nevarētu kļūt par fantastiskām kino epizodēm?

Tomēr, noslēdzot jaunās grāmatas apskatu, ir jāatgriežas pie nopietnības. Advokāta J. Sūnas memuāri “Starp piecu varu likumiem” noteikti ir gan aizraujošs stāsts par veiksmīgu ideālista (vismaz sākumā) izdzīvošanu uz trakojošas vēstures fona, gan pārdomas rosinoša lasāmviela – par jebkura cilvēka, bet īpaši jurista atbildību par savu rīcību, kas ietekmē ne vien paša dzīvi, bet dažkārt arī visu sabiedrību un pat valsts likteni.

Ministrs nevar atcelt pašvaldības izdotu aktu, ar kuru aizskartas deputāta subjektīvās tiesības

2018. gada 29. jūnijā Satversmes tiesa (ST) pieņēma spriedumu lietā Nr. 2017-32-05 "Par vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra 2017. gada 1. augusta rīkojuma Nr. 1-13/6038 "Par Salaspils novada domes 2017. gada 16. jūnija lēmuma "Par novada pastāvīgo komiteju izveidošanu un locekļu ievēlēšanu" (protokols Nr. 12, 4. §) 1., 3., 4. un 5. punkta darbības apturēšanu" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un likuma "Par pašvaldībām" 49. pantam". Ar šo spriedumu vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra 2017. gada 16. jūnija lēmums tika atzīts par neatbilstošu likuma "Par pašvaldībām" 49. panta pirmās daļas pirmajam teikumam un par spēkā neesošu no rīkojuma izdošanas brīža.

Ar Salaspils novada domes 2017. gada 16. jūnija lēmumu "Par novada pastāvīgo komiteju izveidošanu un locekļu ievēlēšanu", ievērojot Salaspils novada domes 2009. gada 15. jūlija sasītošo noteikumu Nr. 17/2009 "Salaspils novada pašvaldības nolikums" 4.1. apakšpunktu, tika noteikts domes četru pastāvīgo komiteju – Finanšu komitejas, Izglītības, sporta un jaunatnes lietu komitejas, Ekonomiskās un teritoriālās komitejas un Dzīvokļu saimniecības komitejas – sastāvs. Savukārt vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs 2017. gada 1. augustā izdeva rīkojumu Nr. 1-13/6038, ar kuru tika apturēts Salaspils novada domes 2017. gada 16. jūnija lēmuma 1., 3., 4. un 5. punkts, to pamatojot ar likuma "Par pašvaldībām" 54. panta pirmo daļu. Ministrs atzina, ka Salaspils novada domes lēmumā par komiteju sastāvu nav ievērots proporcionalitātes princips, kā arī noteica, kādam jābūt katras domē ievēlētās partijas deputātu skaitam katrā no šīm četrām komitejām.

Pieteikumu ST par ministra rīkojuma atbilstības Satversmes 1. pantam un likuma "Par pašvaldībām" 49. pantam pārbaudi iesniedza Salaspils novada dome, uzskatot, ka likuma "Par pašvaldībām" 49. pants atļauj ministram apturēt tikai divu veidu normatīvos aktus – ārējos un iekšējos normatīvos aktus, bet lēmums par pašvaldības domes pastāvīgo komiteju izveidošanu un to sastāva noteikšanu neesot normatīvais akts. Salaspils novada dome norādījusi, ka pašvaldības domes lēmums par pastāvīgo komiteju izveidošanu un ievēlēšanu šajās komitejās esot politisks lēmums.

ST spriedumā vispirms vērtēja apstrīdētā rīkojuma atbilstību likuma "Par pašvaldībām" 49. panta pirmajai daļai, noskaidrojot pašvaldību tiesisko statusu un vietu

valsts pārvaldē, ministra pārraudzības tiesību apjomu un izpaušmes, kā arī domes lēmuma tiesisko dabu.

ST spriedumā norādīja, ka pašvaldības ir padotas Ministru kabinetam (MK). Satversmes 101. pants rada tiesisku pamatu pašvaldības institucionālai pastāvēšanai un funkcionālai darbībai. Atbilstoši minētajam pantam pašvaldība institucionālajā aspektā ir īpaša valsts pārvaldes forma, kuras augstākais orgāns – dome – ir demokrātiski tieši leģitimēta. Savukārt funkcionālajā aspektā valsts pārvalde atbilstoši demokrātijas principam un pašvaldības principam ir organizējama subsidiāri – pēc iespējas tuvāk pašiem iedzīvotājiem un viņu organizētai pašpārvaldei.¹ Tomēr vietējā pārvalde nav nodota citām konstitucionālajām institūcijām un nav īpaši atbrīvota no padotības MK, tāpēc tā atrodas MK padotībā un kompetences jomā. Pašvaldības iestādes kā pastarpinātās pārvaldes iestādes organizatoriski ietilpst vienotajā valsts pārvaldes sistēmā, tādējādi ir konstatējama to padotība MK.²

MK kompetencē ietilpst pašvaldību institucionālās darbības pārraudzības īstenošana likumā noteiktajā veidā, lai no MK varētu prasīt politisku atbildību par visas tam nodotās kompetences īstenošanu izpildvaras jomā. Attiecībā uz pašvaldībām šī kontrole tiek īstenota divējādi, proti, pašvaldības, pildot valsts uzdotās (deleģētās) funkcijas, atrodas MK padotībā, bet, pildot autonomās funkcijas, – MK pārraudzībā.³

Vērtējot, kā notiek pašvaldību darba izpildes kontrole, ST konstatēja, ka ministram ir piešķirtas vairākas tiesības, lai varētu īstenot pašvaldību institucionālās darbības pārraudzību. Pirmkārt, ministram ir tiesības būt informētam, pieprasīt un saņemt no pašvaldības informāciju par visiem tās darbības jautājumiem. Otrkārt, ministram ir arī vairāki pēckontroles instrumenti – pieprasīt, lai pašvaldība atceļ prettiesiskus normatīvos aktus, un apturēt šādu aktu darbību, pieprasīt, lai tiek sasaukta domes ārkārtas sēde, noteikt šādas sēdes darba kārtību un ierosināt lēmuma projektu, pieprasīt domes priekšsēdētāja atbrīvošanu no amata un atstādināt viņu no amata pienākumu pildīšanas. Ministrija turklāt ir tiesīga veikt pašvaldības ārkārtas finanšu revīziju, celt tiesā prasību par pašvaldībai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu, savukārt Saeima var atlaist pašvaldības domi un iecelt pagaidu administrāciju.⁴

Veidi, kā pašvaldība var rīkoties publisko tiesību jomā un radīt tiesiskas sekas, ir dažādi. Pašvaldība var izdot gan vispārēja rakstura uzvedības noteikumus nenoteiktam personu lokam, gan konkrētus uzvedības priekšrakstus individuālām personām, kas var tiklab būt iesaistītas valsts pārvaldē, kā arī atrasties ārpus tās. Tāpat pašvaldībai ir tiesības izdot arī politiskus lēmumus.⁵

1 Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-32-05, 11. punkts.

2 Turpat, 12. punkts.

3 Turpat, 13. punkts.

4 Turpat, 14. punkts.

5 Turpat, 15. punkts.

Pārbaudot likuma "Par pašvaldībām" 49. panta pirmās daļas pirmā teikuma tvērumu, ST secināja, ka ministrs var apturēt tādu pašvaldības domes lēmumu darbību, ar kuriem pašvaldība izdod vispārsaistošas ārējas vai iekšējas tiesību normas jeb normatīvos aktus – ārējos normatīvos aktus un iekšējos normatīvos aktus. Savukārt tiesības apturēt individuālus tiesību aktus – administratīvos aktus un individuālus pārvaldes lēmumus –, kā arī pašvaldības politiskus lēmumus ministrs šādā veidā nevar kontrolēt.⁶ Arī no Satversmes tiesas likuma 16. panta 5. punkta nevar atvasināt ministra tiesības apturēt pašvaldības domes iekšējus lēmumus un politiskus lēmumus, jo minētajā normā ir atspoguļota ST kompetence noteikt, vai ar rīkojumu apturētais pašvaldības domes lēmums ir tāds lēmums, kuru ministrs bija tiesīgs apturēt.⁷

Pēc minēto jautājumu noskaidrošanas, ST pievērsās jautājumam par to, kāda ir apturētā domes lēmuma tiesiskā daļa, lai noskaidrotu, vai ministram bija tiesības to apturēt. Šā jautājuma novērtēšanai ST noskaidroja pašvaldības deputāta tiesisko statusu, domes un tās komiteju izveidošanas kārtību.

ST spriedumā atzina, ka deputāta tiesisko statusu noteic deputāta brīvā pārstāvības mandāta princips. Proti, deputāts nav padots nedz savai partijai, nedz citām organizācijām, bet tikai sava paša apziņai par pašvaldības iedzīvotāju interesēm. Vienlaikus ST uzsvēra, ka deputāta tiesību izmantošana pēc savas apziņas nav pārbaudāma ar juridiskiem līdzekļiem, taču deputāta apziņa aizsargāt tikai mandāta izmantošanas brīvību neatbrīvo deputātu no pienākuma lēmumu pieņemšanā ievērot tiesības. Tāpat ST uzsvēra, ka pašvaldības deputāta amats ir publiski tiesisks amats un tā amata pienākumu izpilde un tiesību izmantošana ir publiskās varas izmantošana sabiedrības labā.⁸

ST spriedumā nostiprinājusi, ka no pašvaldības iedzīvotāju interešu pārstāvības pienākuma izriet pašvaldības domes pienākums nodrošināt visiem deputātiem vienlīdzīgas tiesības līdzdarboties domes darbā. Savukārt no deputāta līdzdarbības tiesībām izriet konkrētas subjektīvās publiskās tiesības, tostarp tiesības piedalīties pašvaldību komiteju darbībā – sēdēs un lēmumu pieņemšanā.⁹

Likuma "Par pašvaldībām" 54. panta pirmā daļa, kas noteic nepieciešamību iespējamības robežās ievērot proporcionalitāti komiteju sastāvā, nodrošina pašvaldības deputāta tiesības līdzdarboties pašvaldības darbībā. Tomēr ST uzsvērusi, ka likumdevējs šajā normā ir paredzējis pienākumu ievērot proporcionalitāti, ciktāl tas ir objektīvi iespējams. Vienlaikus norādīts, ka atkāpes no proporcionalitātes nevar tikt attaisnotas, atsaucoties uz politisku izšķiršanos.¹⁰

ST spriedumā ir atzinusi, ka atceltais lēmums nav normatīvais akts un ministrs, to apturot, nav ievērojis likuma "Par pašvaldībām" 49. panta pirmās daļas pirmo teikumu. Proti, domes lēmums ir tiesību normas piemērojošs akts, nevis tiesību normas radošs akts.¹¹

Tā kā apstrīdētais rīkojums pieņemts, pārkāpjot likuma "Par pašvaldībām" 49. panta pirmās daļas pirmo teikumu, ST to atzina par spēkā neesošu. Attiecīgi ST nevērtēja apstrīdētā rīkojuma atbilstību Satversmes 1. pantam. Tomēr ST spriedumā vērtēja arī tās kompetenci domes lēmuma tiesiskuma un satversmības pārbaudē.

ST spriedumā atzina, ka gadījumā, kad pašvaldība vai tās orgāni savā darbībā pārkāpj deputāta subjektīvās publiskās tiesības, tiesiskas valsts princips un Satversmes 101. pants pieprasa aizskarto deputāta tiesību aizsardzības mehānismu. Proti, nav pieļaujams deputāta tiesību aizskārums, ja tas radīts ar pašvaldības vai tās orgānu individuālu lēmumu, kad pašvaldības izdotās tiesību normas atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normām.¹²

ST spriedumā ir norādījusi, ka pašvaldības deputāta tiesiskās attiecības ar pašvaldības domi ir individuālas un publiski tiesiskas, jo tās pamatojas uz publisko tiesību normām un gan pašvaldības dome, gan deputāts pilda publiski tiesiskas funkcijas. Tā kā no individuālām publiski tiesiskām attiecībām (izņemot krimināltiesiskas attiecības) izrietošu strīdu izskatīšana ir uzticēta ST un administratīvajai tiesai, ST pārbaudīja šo institūciju tiesības vērtēt jautājumu par domes deputāta tiesību aizskārums ar lēmumu par pašvaldības komiteju sastāvu. ST atzina, ka tai ir kompetence izskatīt lietas par pašvaldības izdoto tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām, bet neizskata lietas par citu pašvaldības aktu atbilstību likumam.¹³ Savukārt administratīvās tiesas kompetence šādu jautājumu izvērtēšanā tika konstatēta. ST atzina, ka pašvaldības domes deputāta subjektīvo publisko tiesību aizskārums pārbaudī uz deputāta pieteikuma pamata veic administratīvā tiesa un tas izriet no tiesiskas valsts principa un Administratīvā procesa likuma 2. panta.¹⁴

Vides un reģionālās attīstības ministra rīkojums, ar ko tika atcelts Salaspils novada domes 2017. gada 16. jūnija lēmums par pastāvīgo komiteju sastāvu, tika atzīts par spēkā neesošu no rīkojuma izdošanas brīža. ST nekonstatēja nekādas atkāpes no prezumpcijas, ka *ultra vires* pieņemti tiesību akti atzīstami par spēkā neesošiem no to izdošanas brīža, kas varētu pamatot nepieciešamību ministra rīkojumu atzīt par spēkā neesošu no kāda cita, nevis no tā izdošanas brīža.¹⁵

Vija Kalniņa

6 Turpat, 16. punkts.

7 Turpat, 17. punkts.

8 Turpat, 19. punkts.

9 Turpat, 20. punkts.

10 Turpat, 21. punkts.

11 Turpat, 22. punkts.

12 Turpat, 24. punkts.

13 Turpat, 25.1. apakšpunkts.

14 Turpat, 25.2. apakšpunkts.

15 Turpat, 26. punkts.

Anna Patrīcija Mālere

Izglītība (vidusskola, augstskola): Rīgas Valsts 3. ģimnāzija, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 3. kurss.

Darba pieredze: juridiskajā nozarē praktisku darba pieredzi gūt vēl nav izdevies.

Kādas tiesību nozares saista visvairāk un kāpēc?

Šobrīd man visaizraujošākās šķiet administratīvās tiesības un civiltiesības. Administratīvajās tiesībās man patīk un interesē sarežģītā indivīda un par to daudz lielākās valsts savstarpējā mijiedarbība un šo interešu sabalansēšana. Patīk šo tiesību komplicētība, bet arī sakārtotība un likumsakarība. Civiltiesības, varētu teikt, ir pretstats – divu vienlīdzīgu tiesību subjektu interešu samērošana. Ne visu regulē tiesību normas, un tiesību subjekti var rīkoties brīvāk, tomēr arī tur ir būtiski noteikti zelta vidusceļi. Šīs nozares rakstura dēļ jurists var būt ārkārtīgi radošs.

Kādos amatos tieslietu nozarē jūs savā nākotnes karjerā vēlētos strādāt?

Vēlētos strādāt un savu dzīvi saistīt ar advokatūru, jo man patīk risināt tiesību problēmas, veicot padziļinātu temata izpēti un tādējādi palīdzot klientam. Tāpat uzskatu, ka ļoti nozīmīgs ir akadēmiskais darbs, lai savas zināšanas nodotu nākamajām paaudzēm un veicinātu zinātnes attīstību, tādēļ vēlētos pēc zināmas pieredzes gūšanas arī paralēli praktiskajam darbam pasniegt kādu kursu universitātē, ja vien tāda iespēja būs.

Kas būtu jūsu kā jurista augstākais sasniegums?

Augstākais sasniegums ir godprātīgi pabeigta lieta un klienta atzinība, kas radusies pateicībā par padarīto darbu. Tāpat savu zināšanu nodošana un zinātnes attīstīšana, veicinot izpratni un veidojot tiesiski stabilu sabiedrību.

Valodu zināšanas: latviešu, angļu.

Sabiedriskās aktivitātes: paralēli studijām man būtiski šķiet papildināt savas prasmes un zināšanas tiesu izspēlēs – pirmajā kursā piedalījies tiesībsarga izspēlē civiltiesībās, savukārt šogad mana komanda uzvarēja pirmajā prof. K. Čakstes civiltiesību izspēlē. Nākotnē noteikti plānoju piedalīties arī

kādā no starptautiskajām tiesu izspēlēm. Tāpat vadu LU JF Studentu pašpārvaldi, pārstāvu studējošos fakultātes domē un studiju programmu padomē, šajā mācību gadā biju LU Fonda K. Morberga stipendiāte.

Intereses/hobiji: ārpus jurisprudences mani ļoti aizrauj latviešu tautas dejas, ar ko nodarbojos jau kopš mazotnes. Šobrīd dejuju un esmu prezidente Salaspils JF "Austrīņš", ar kolektīvu piedalījāties arī Dziesmu un deju svētkos.

Caur deju iepazīnu tautas kultūru, un jo īpaši mani aizrauj latviešu etnogrāfiskie tērpi – to darināšana un valkāšanas tradīcijas. Uzskatu, ka ir būtiski apzināties, kas mēs kā tauta esam un no kurienes nākam, respektēt senču paražas un tradīcijas.

Raksturojiet sevi dažos teikumos: esmu neatlaidīga un nepieķāpīga, ja redzu mērķi, kaut arī tas būtu tāls, to sasniegšu. Man ir laba loģiskā domāšana – saredzu likumsakarības un analizēju tās ne tikai studijās, bet arī ikdienas saskarsmē. Spēju līdzī just, bet saglabāt skaidru un asu prātu, bez kā jurists, manuprāt, nevar iztikt.

Kas ir laime/dzīves jēga: laime ir savā darbā nesajust rutīnu, lai cik rutīnas pilns tas no malas arī šķīstu. Vienmēr saglabāt zinātkāri un vēlēties arvien jaunus profesionālos izaicinājumus. Pateicības pilns skatiens no cilvēkiem, kam ir spēts palīdzēt. Laime ir arī ģimene un satiecība tajā, līdz ar to mana laimes formula ir visa iepriekšminētā kombinācija.

Vēlamais jurista atalgojums mēnesī: šādu konkrētu ciparu nosaukt ir neiespējami un arī gaužām nevajadzīgi. Lielākais atalgojums ir darbs, kas rada prieku un nerimstošu interesi, un vēlmi tiekties, augt. Tas ir darbs, kas nešķiet rutīnas pilns pat pēc ilggadējas tā veikšanas, šāda darba augli nes gandarījumu par paveikto.

Vai juristu varēs aizstāt robots?

Jurists ir ne tikai likumu piemērotājs, bet arī cilvēks. Cilvēks, kas spēj just un ir sabiedrības daļa, un tādēļ izprot to. Zustu cilvēka uzticība juristam, ja vairs nevarētu veidoties dialogs kā līdzīgam ar līdzīgu. Tieši tādēļ uzskatu, ka tehnoloģijas atvieglos darbu, tomēr juristu pilnībā aizstāt nekad nevarēs.

Baltu nepieradinātās dvēseles

Ineta Ziemele

Satversmes tiesas priekšsēdētāja,
Rīgas Juridiskās augstskolas profesore

Jūlijā noslēdzās Baltijas valstu simtgadei veltītā Baltijas 19. gs. beigu un 20. gs. sākuma glezniecības izstāde Parīzē, Orsē muzejā,¹ un portālu “Delfi” rotāja virsraksts: “Baltijas valstu simtgades izstādi Parīzē apmeklējuši vairāk nekā 236 tūkstoši interesentu”. Šo interesentu vidū bija arī es kopā ar kolēģi Lailu Jurcēnu.

Latvijas Nacionālā mākslas muzeja pārstāvji intervijās uzsvēruši, ka Baltijas valstu glezniecības izstādes rīkošana Orsē muzejā ir liels notikums mūsu valstu mākslā. Tomēr neesmu pārliecināta, ka šī notikuma vēriens ir ticis pilnībā novērtēts plašākā Latvijas sabiedrībā un ka par šo izstādi būtu bijis pietiekami daudz informācijas, piemēram, sabiedriskajos medijos.

Līdz ar to vēlos dažās pārdomās dalīties ar “Jurista Vārda” lasītāju. Manā skatījumā, Baltijas simbolisma izstādei labāku vietu par Orsē muzeju nebija iespējams atrast, jo Baltijas simbolisms acīmredzami un dabiski iederas tajā absolūti apbrīnojamā pasaules kultūras mantojumā, kuru redzam muzejā. Kā norāda izstādes galvenais kurators Rūdolfis Rapeti (*Rodolphe Rapetti*), kurš specializējās Ziemeļvalstu mākslā un ir rīkojis arī tādas izstādes kā “Munks un Francija” un “Somijas māksla 1870–1920: nezināmais horizonts”, Baltijas simbolisms ir patiesi atklājums Francijas publikai, kā arī pašām Baltijas valstīm (!), jo tā ir pirmā reize, kad šo valstu 19. gs. beigu un 20. gs. sākuma māksla ir apvienota tāda mēroga izstādē.²

Izstādes tēma bija “Nepieradinātās dvēseles” (*Âmes sauvages*), kas var radīt dažādas asociācijas. Iespējams, ja izstāde būtu veidota Baltijā, nosaukums būtu cits. Francijas kultūras kontekstā nosaukuma izvēle mani nepārsteidz, jo tās mākslas, literatūras un filozofijas tradīcijas ir senas un dziļas un nosaukuma izvēle atspoguļo to, kā izstādes veidotāji izprot un izjūt to, ko mūsu uz kopējā fona nelielās nacionālās mākslas radītāji 19. gs. nogalē un 20. gs. sākumā savos darbos ir pateikuši par sevi un tautu. Janis Rozentāls savulaik teicis: “Cilvēks, augstiem uzdevumiem kalpodams, saviem ideāliem pakal dzīdamies, nedrīkst glēvs palikt, nedrīkst atpakaļ skatīties uz nostaigāto ceļu. [...] Uz priekšu, vienmēr uz priekšu ir censoņa parole.”³ Protams, Baltijas simbolisma izstāde nebūtu iedomājama bez Rozentāla darbiem, kas veido latviešu kultūras identitāti.

Vairākās intervijās un publikācijās saistībā ar izstādi Francijas medijos tika runāts par baltu dvēselēm.⁴ Izstāde

sākās ar detalizētu katras valsts izveidošanās laika joslu līdz 1937. gadam, un tas ir būtiski, jo ar to varēja iepazīties tūkstošiem izstādes apmeklētāju.

Jau redzot Parīzē plakātus un pie Orsē muzeja laukumā milzu stendu ar Johana Valtera gleznes “Zemnieku meitene” attēlu, kas tika izraudzīta par izstādes simbolu,⁵ radās milzu savilņojums un lepnums par to, ko latviešu tauta, tāpat kā igauņi un lietuvieši, ir spējusi sasniegt. Pasaules vēstures un globālo notikumu kontekstā mums ir sava valsts, nacionālā māksla, literatūra, dzeja, kino, mūzika un citas kultūras izpausmes, kas ir interesantas citām tautām, arī tām, kuru kultūrai ir daudz senākas tradīcijas un nešaubīgi lielāka ietekme pasaules procesos. Gribas domāt par mūsu talantīgajiem māksliniekiem, kā arī par to, ka, pateicoties drosmīgiem cilvēkiem un arī zināmai veiksmei, mums ir izdevies nosargāt ja ne visu, tad nozīmīgu daļu nacionālā kultūras mantojuma.

Izstāde Orsē muzejā nešķiroja Baltijas simbolismu pēc tautības. Tieši otrādi, tā piedāvāja saskatīt līdzīgu un atšķirīgu triju valstu gleznotāju darbos trīs tematiskos virzienos: mīti un legendas (saistībā ar romantiskā nacionālisma periodu); dvēsele un tās psiholoģija gadsimtu mijā (tēma, kas raksturīga visai Eiropas tā brīža mākslai); daba un īpašās emocijas, ko tā rada (tēma, kas atšķir Baltijas simbolisma gleznotājus no citiem).

Par katru no šiem virzieniem, saskaņā ar kuriem gleznes bija izvietotas izstādē, varētu un vajadzētu rakstīt atsevišķu eseju, jo tieši šīs tēmas parāda arī glezniecības devumu Baltijas nāciju konsolidācijā un izaugsmē, kas noveda pie valstu izveidošanas. Rozentāls saka: “Mākslinieks no nekā rada jaunas pasaules, atver jaunus izskatus, dod jaunas vērtības.”⁶ Izstādes katalogā viens no veidiem, kā tika raksturots Baltijas simbolisms, bija arī šādi vārdi: “Tā bija apstēstība radīt nacionālo mākslu.”

Ir labi, ka izstādei būs turneja visās trijās Baltijas valstīs, jo noteikti ir vērts redzēt mūsu mākslu caur franču skatījumu. Skatiens no malas palīdz ieraudzīt to, ko paši neesam pamanījuši, vai citā kvalitātē atklāt jau zināmo. Es, piemēram, sev atklāju vācbaltu gleznotāju Bernhardu Borhertu (*Bernhard Borchert*) un novērtēju Rūdolfu Pērli, kuru izstādes katalogā min piecu Baltijas ievērojamāko mākslinieku vidū – līdzās Kristjanam Raudam (*Kristjan Raud*), Nikolajam Trīkam (*Nikolai Triik*), Petram Kalpokam (*Petras Kalpokas*) un Janim Rozentālam. Nešaubīgi atsevišķs stāstījums tiek veltīts Konstantīnam Čurļonim (*Mikolajus Konstantinas Čiurlionis*).

Izstādes noslēgumā skatītājus sagaidīja īpašs *crescendo*: pēdējās zāles centrā novietotās Vilhelma Purviša gleznes “Pavasara ūdeņi (Maestoso)” suģestija ir maģiska un pārļaicīga. Un kļuva skaidrāks, kāpēc izstādes kurators īpaši novērtējis dabas ainavas Baltijas simbolisma glezniecībā.

Ja būtu īsi jāraksturo izjūtas, kas radās, kultūras mekā Parīzē skatot Baltijas valstu glezniecības klasiku darbus, es teiktu: milzīgs lepnums, savilņojumus līdz sirds dziļumiem un jauna enerģija! Un citētu Rūdolfa Blaumaņa vārdus: “Kas par dzīvi! Kas par dzīvi!”⁷

5 Šī glezna atgādinot Pola Gogēna (*Paul Gauguin*) darbus, kas arī plaši pārstāvēti Orsē muzejā.

6 Autoru kolektīvs. Janis Rozentāls. Rīga: Neputns, 2017, 5. lpp.

7 Blaumanis R. Skroderdienas Silmačos.

1 Šī izstāde notika no 10. aprīļa līdz 15. jūlijam. Savukārt no 18. septembra līdz 2019. gada 6. janvārim muzejā notiek Pikaso (*Picasso*) gleznu izstāde.

2 Entretien avec Rodolphe Rapetti, commissaire général de l'exposition. Grām: Musée d'Orsay. *Âmes sauvages. Le symbolisme dans les pays baltes*. Magazine BeauxArts, 2018, 6. lpp.

3 Autoru kolektīvs. Janis Rozentāls. Rīga: Neputns, 2017, 48. lpp.

4 Televīzijas kanāls ARTE (franču versija) 22. aprīlī rādīja dokumentālo filmu ar nosaukumu ‘Les âmes baltes: arts, légende et paysages’ (Baltu dvēsele: māksla, leģenda un ainava).

ISSN 1691-2462

Cena € 2.50